

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
ÚSTAV SOCIÁLNÍ PRÁCE
Oddělení sociální práce a sociální politiky

Nebojme se biologických rodin dětí svěřených do náhradní péče
Bakalářská práce

Autor: Kamila Franková
Studijní program: B 6731, Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce – K-BSP
Vedoucí práce: Mgr. Karel Bauer

Hradec Králové

2011

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

Zadání bakalářské práce

Autor:	Kamila Franková
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název závěrečné práce:	Nebojme se biologických rodin dětí svěřených do náhradní péče
Název závěrečné práce AJ:	Do not be Afraid of Biological Families of Children in Foster Care

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Biologické rodiny dětí v jakékoliv formě náhradní péče bývají viděny pouze v negativním světle. Vychovatelé či pěstouni je často vnímají pouze jako místo, kde jsou jim svěřené děti ohrožené a vystavené působení všech faktorů, které byly důvodem jejich odebrání. Mnohdy si neuvědomují, jak důležitý vliv má adekvátní zpracování a přijetí minulosti na tvorbu vlastního sebepojetí a sebedůvěry dítěte. Ve své bakalářské práci se chci zabývat tím, jaká je pozice biologické rodiny v životě dítěte v náhradní rodinně v regionu Královéhradeckého kraje. Soubor respondentů bude tvořen zejména pěstouny (aktivními a procházejícími přípravou) a pracovníky institucí (sociální pracovnice OSPOD, střediska zajišťující přípravu pěstounů). Svoji práci chci opřít o smíšenou výzkumnou strategii.

Garantující pracoviště:	Oddělení sociální práce a sociální politiky
Vedoucí práce:	Mgr. Karel Bauer
Konzultant:	
Oponent:	JUDr. Olga Sovová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	3. 1. 2011
Datum odevzdání závěrečné práce:	

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce Mgr. Karla Bauera samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 21.3.2011

Kamila Franková

Poděkování

Děkuji Mgr. Karlu Bauerovi za odborné vedení, jeho vstřícný přístup a za poskytnutí cenných rad při vypracování této práce. Děkuji všem respondentkám a informantům, kteří se ochotně zúčastnili výzkumného šetření a svým sdělením a vyprávěním obohatili mé zkušenosti.

Anotace

FRANKOVÁ, Kamila. *Nebojme se biologické rodiny dětí svěřených do náhradní péče*. Hradec Králové: Ústav sociální práce a sociální politiky Univerzity Hradec Králové, 2011. 75 s., Bakalářská práce

Bakalářská práce se zamýšlí nad možnými mechanismy pro akceptaci biologické rodiny dětí umístěných do náhradní rodinné péče. V teoretické části vymezuje základní formy náhradní péče o ohrožené děti. Podrobněji se zabývá pěstounskou péčí v systému péče o ohrožené děti v linii historického vhledu až po současné trendy možného vývoje. Nastíněné jsou i nedostatky, které současné pojetí pěstounské péče provázejí. Dále jsou objasněny klíčové faktory traumatu a identity, které ovlivňují vývoj dětí žijících v nefunkčním rodinném systému nebo v náhradní rodinné péči. Závěrem dochází k analýze formálního rámce, na základě výzkumného šetření, který vytváří podmínky pro kontakt dětí v náhradní rodinné péči s biologickou rodinou.

Klíčová slova: rodina, pěstounská péče, biologické a pěstounské rodičovství, trauma, identita

Annotation

FRANKOVÁ, Kamila. *Do not be Afraid of Biological Families of Children in Foster Care*. Hradec Králové: Department of Social Work and Social Policy University of Hradec Králové, 2011. 75 p, Bachelor degree thesis.

This bachelor degree is pondering upon the possible mechanisms for the acceptance of biological families of children placed in foster care. It defines the basic forms of alternative care for vulnerable children in the theoretical section. Thesis deals with the foster care system in the care of foster child closely. It targets to foster care in the system care about foster child in the line of historical insight to actual possible developments in more details. And weaknesses are outlined as well as which currently accompany the concept of foster care. Below are clarified the important factors that influence the development of children living in a dysfunctional family system or in foster care. In conclusion happened to analyses formal page which based on extensive research creates conditions for the contact of children in foster care with biological family.

Keywords: family, foster care, biological and foster parenting, trauma, identity

Obsah

Úvod	9
1. Vymezení základních pojmů	12
1.1 Základní principy péče o dítě	12
1.2 Rodina.....	14
1.2.1 Riziková rodina ve vztahu k dítěti.....	16
1.3 Náhradní péče	17
1.4 Shrnutí	20
2. Pěstounská péče jako jedna z forem náhradní rodinné péče.	21
2.1 Historie pěstounské péče	21
2.2 Současná pěstounské péče a její možný vývoj	24
2.3 Shrnutí	26
3. Dítě a jeho rodiče	27
3.1 Pohled na biologické a pěstounské rodičovství.....	27
3.2 Traumata dětí.....	29
3.2 Identita dítěte	31
3.3 Shrnutí	32
4. Dilema – kontakt s biologickou rodinou.....	33
4.1 Některé postoje a názory na kontakty.	34
4.2 Shrnutí	37
5. Výzkumné šetření	38
5.1 Charakteristika výzkumného problému.....	38
5.2 Formulace hlavní a dílčí výzkumné otázky.....	39
5.2.1 Operacionalizace výzkumných cílů.....	41
5.3 Popis zvoleného typu výzkumu (výzkumná strategie).....	43
5.4 Metody výzkumu	44
5.5 Techniky výzkumu a jejich aplikace	45
5.5.1 Polostrukturovaný rozhovor	47
5.6 Popis průběhu sběru dat jejich zpracování	47
5.7 Výběr zkoumaného vzorku.....	50
5.8 Rizika výzkumu.....	52
5.9 Shrnutí	54

6. Interpretace získaných poznatků	55
6.1 Děti umístěné do NRP	55
6.2 Postoje pěstounských rodičů a sociálních pracovníků k biologické rodině dítěte.	56
6.3 Možné nástroje a podmínky kontaktů biologické rodiny s dítětem v PP.	63
6.4 Odpovědi na definované výzkumné otázky.....	66
6.5 Shrnutí	67
Závěr	69
Použitá literatura.....	71
Seznam příloh.....	75
Přílohy	

Použité zkratky

Listina	Listina základních práv a svobod
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NRP	Náhradní rodinná péče
PP	Pěstounská péče
Směrnice	Směrnice o náhradní péči o děti
SPO	Sociálně právní ochrana
SPOD	Sociálně právní ochrany dětí

*„Memento: Je-li zájem dítěte v rozporu se zájmy
dospělých, zájem dítěte má přednost.“
(Sobotková Irena)*

Úvod

Česká republika je na mezinárodních fórech, zaměřujících se na ochranu práv dětí a rodiny, často zmiňována jako země, která má velké nedostatky v řešení krizové situace dítěte. Neustále mediálně probírané jsou délky soudních řízení v rámci opatrovnických jednání. Chybí nám dostatečná preventivní a podpůrná síť služeb pro rodiny. A především jsme kritizováni za velký počet dětí v ústavní výchově. V počtu dětí ve věku do tří let, umístovaných mimo prostředí rodinného typu, zaujímáme druhé místo (první místo náleží Francouzské části Belgie). Je pravdou, že pouhé statistické číslo, které je uváděno, nic nevyovídá o dané skutečnosti a okolnostech, které k takovému jednání vedou.

Několik let se mluví o celkové transformaci systému péče o ohrožené děti. Náhradní rodinná péče (dále jen NRP) je nyní podrobena kritice a hodnocení. Navrhovány jsou nové koncepce. Česká vláda se ve svých prohlášeních a programech snaží definovat podmínky pro změny v systému NRP. Většina z nich však zatím zůstává dosud pouze na papíře. S přijetím Úmluvy o právech dítěte OSN v roce 1989 se vláda zavázala podniknout všechny kroky k jejímu naplnění a fungování. Nejsm si jista, že za více jak 20 let jsou opravdu v naší republice všechny body této Úmluvy naplněny. Určité mezery nepochybně máme, ale nemyslím si, že jsou práva dětí u nás dennodenně porušována.

Z dlouholeté zkušenosti v oblasti náhradní rodinné péče se domnívám, že při hledání nových cest a směrů, bychom se měli zahraničními zkušenostmi pouze inspirovat a citlivě začleňovat pouze takové, které odpovídají naší mentalitě, historickému vývoji a tradicím. Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, který je mezinárodně uznávaným odborníkem v oblasti dětské a vývojové psychologie, se zasadil o vytvoření základů novodobé NRP s ohledem na potřeby dětí. Možná by bylo dobré se k některým jeho výzkumům a doporučením vrátit. Někteří kritizují naši pěstounskou péči za to, že je dlouhodobá, že mezi pěstounskými rodiči a přijatým dítětem se vytváří citové pouto. Z psychologického hlediska jsou i tyto děti v podobné pozici jako jejich vlastní dítě. Přitom emoční připoutání je pro dítě nejdůležitější v raném stadiu vývoje, aby schopnost získalo a mohlo rozvíjet. Výzkumy, které byly dosud prováděny, potvrzují, že „nepřipoutané dítě“ se potýká s osobnostními problémy, které mají

velmi negativní dopad na fungování v dospělosti. Ve Velké Británii je nyní prioritou zajistit, aby děti měly bezpečnou vazbu s pečujícími osobami.

Ve své práci se budu zaměřovat na náhradní rodinnou péči, která je specifická dvojitým rodičovstvím a určitým dilematem, zda je biologický rodič nebo biologická rodina ve vztahu k rodině, ve které žije „jejich“ dítě nepřítelem nebo partnerem. Je jednoduché někoho soudit, obtížnější je pochopit, porozumět nebo akceptovat jeho chování. V tomto smyslu je pozice biologických i pěstounských rodičů identická. Rodičovství biologické s náhradním by mělo vytvářet určitou paralelu a ne konkurenční prostředí ve vztahu k dítěti. Nemám v úmyslu objevovat nebo získávat nové poznatky z oblasti NRP. Budu se zamýšlet pouze nad jedním z fenoménů, který může být důvodem, proč někteří potenciální žadatelé jsou již na počátku svých úvah odrazeni, stát se náhradními rodiči. Biologická rodina přijatých dětí je opředena mnoha mýty, předsudky a stereotypy. Jedinou možností jak tyto bariéry zbourat, je snažit se pochopit a přijmout danou skutečnost.

Při volbě tématu své bakalářské práce jsem se zamýšlela, které otázky a problémy jsou pro mě blízké svým zaměřením nebo které dosud nebyly v daném rozsahu zpracované. Problematice náhradní rodinné péči je každoročně věnováno několik prací, každá je pojmána z jiné perspektivy. Například Zabožníková (2010) ve své bakalářské práci, která je zaměřena na problematiku náhradní rodinné péče, se pouze okrajově zabývá tématem kontaktů biologických rodin s dětmi v pěstounské péči. Hlavním motivem pro volbu tématu byl záměr zpracovat tuto problematiku z jiného úhlu pohledu, komplexněji a pochopit současnou snahu o transformaci pěstounské péče v kontextu posilování práv dětí. Získané poznatky se budu snažit zúročit pro zvýšení vlastní profesionality v oblasti NRP.

V teoretické části budou chronologicky řazeny jednotlivé kapitoly od obecných termínů, které vycházejí z tématu o NRP, až po vydefinování konkrétních aspektů problematiky biologické rodiny dítěte v kontextu s jeho minulostí a kontakty. V první kapitole se pokusím vymezit základní legislativní rámec, na kterém je vystavěna sociálně právní ochrana dětí a problematika NRP. Charakterizovat budu základní pojmy – rodina, náhradní rodina, tak jak budou v bakalářské práci pojímány. Krátce se budu věnovat historii náhradní péče v České republice, zejména z důvodu zachování kontinuity celého pojetí NRP. Samostatnou kapitolu budu věnovat palčivým nedostatkům, které současný systém pěstounské péče provázejí. Podrobněji se budu zabývat pohledem na biologické a pěstounské rodičovství a dilematům, která z něho vyplývají. Nedílnou součástí pojetí celé práce bude zařazení kapitoly věnující se důležitosti zakotvení minulosti v životě dítěte při utváření jeho identity. A vzhled do problematiky traumatu, který je negativním aspektem ve vývoji dětí.

V závěru teoretické části se budu věnovat názorům odborníků na řešení problematiky kontaktů dětí s biologickou rodinou.

Výzkumná část bude založena na smíšené výzkumné strategii. Hlavním cílem a záměrem bakalářské práce bude zanalyzovat postoje pěstounských rodičů a sociálních pracovníků, pověřených obcí s rozšířenou působností na územním celku Královéhradeckého kraje, ve vztahu ke kontaktům biologické rodiny s dítětem svěřeného do pěstounské péče, na základě zprostředkování. Předpokládám, že získám poznatky, jak o negativních tak i pozitivních zkušenostech.

1. Vymezení základních pojmů

Položila jsem si otázku, zda existuje jednotná definice rodiny a pokud ano, jaká je? Prostudovala jsem odbornou literaturu, ale jednotnou definici rodiny jsem nenašla. Jednoduchý pohled na rodinu před rokem 1989, kdy se proklamovala heslo „rodina je základ státu“ vystřídaly nové pohledy a přístupy ovlivněné změnou společenského klimatu. Některé funkce rodiny převzaly formální organizace, stoupá počet bezdětných rodin. Ženy vstoupily na trh práce a profesně chtějí být úspěšné. Došlo ke změně tradičních uspořádání rolí. Rodina i nadále zůstává důležitým prostředím socializace, intimity a sociální podpory (Smutková, 2007). Považuji proto za důležité, na počátku své práce, vymežit rodinu, tak jak ji budu v celém kontextu pojímat, včetně základních legislativních opatření.

1.1 Základní principy péče o dítě

Základní principy systému péče o dítě v České republice vycházejí nejen z mezinárodních smluv, ale jsou zakotveny v řadě právních předpisů, které je upravují obecně, ale i konkrétně. Rodičovství a rodina jsou tak pod ochranou zákona. *„Ústava ČR zaručuje článkem 4 ochranu základních práv a svobod soudní mocí. Tato práva jsou deklarována v Listině základních práv a svobod (dále jen Listina), na které se usneslo předsednictvo ČNR dne 16.12.1992 a která je součástí ústavního pořádku. Článek 30 této Listiny je celý věnovaný rodině a dětem a zdůrazňuje právo dětí na rodičovskou výchovu a péči. Dalším z významných dokumentů je Úmluva o právech dítěte (dále jen Úmluva) Organizace spojených národů, kterou je Česká republika vázána od 1. ledna 1993 a která je uveřejněna ve Sbírce zákonů ČR pod č. 104/1991 Sb.. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, mají respektovat rodinu jako základní jednotku společnosti a jako přirozené prostředí, ve kterém se mohou rozvíjet a prospívat všichni její členové, zejména pak děti. Rodina má proto nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti. Dítě má vyrůstat v rodinném prostředí a v atmosféře štěstí, lásky a porozumění a z důvodu jeho tělesné a duševní nezralosti je třeba mu poskytnout zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před i po narození. Při všech činnostech a opatřeních uskutečňovaných veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními a zákonodárnymi orgány je předním hlediskem zájem dítěte“* (Vávrová, Bubleová 2007, s. 59-60). Pojem „nejlepší zájem“ v Úmluvě o právech dítěte všeobecně popisuje dobré

životní podmínky dítěte. Ty určuje celá řada konkrétních okolností, jako je věk, vyspělost dítěte, přítomnost či absence rodičů, prostředí, v němž dítě žije a jeho životní zkušenosti.

Ve vztahu k náhradní péči o děti OSN vydalo *Směrnici o náhradní péči o děti*¹ (dále jen *Směrnice*). Jedním z bodů je výzva k jednotlivým státům o uvedení *Směrnice* do povědomí příslušných výkonných, zákonodárných a soudních orgánů státní správy aj.

V příloze *Směrnice* jsou velmi podrobně vyjmenovány oblasti vztahující se k ochraně práv dítěte a rodiny (překvapivé je, že povědomí o *Směrnici* má jen malé procento profesionálů). Ze všeobecných zásad a stanovisek *Směrnice* citují: „*V případech, kdy vlastní rodina není schopna dítěti poskytnout adekvátní péči ani s příslušnou podporou nebo dítě odloží či se jej zřekne, přebírá stát zodpovědnost za ochranu práv dítěte a zajištění vhodné náhradní péče s pomocí nebo prostřednictvím kompetentních místních úřadů a řádně pověřených organizací občanské společnosti. Úkolem státu je zajistit prostřednictvím kompetentních úřadů dohled nad bezpečím, blahem a rozvojem každého dítěte umístěného do náhradní péče a na základě pravidelného přezkoumání posuzovat vhodnost zajištění péče*“ (*Směrnice* 2009, s. 3).

Základními právními normami zajišťující sociálně-právní ochranu dětí je zákon o rodině č. 94/1963 Sb. a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně. Základním principem, na kterém je sociálně-právní ochrana dětí v naší republice postavena, je nejlepší zájem², prospěch a blaho dítěte. „*Sociálně- právní ochrana je poskytována všem dětem mladším 18 let bezplatně a bez rozdílu a jakékoliv diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, polického a jiného národnostního, etnického nebo sociálního původu*“ (Vávrová, Bubleová 2007, s. 61).

¹ Distribuce *Směrnice* dne 30.10.2009. Šedesáté čtvrté zasedání, Třetí výbor, Položka jednání 64, Zpráva Rady pro lidská práva, označení A/C.3/64/L.50.

² Pojem nejlepší zájem dítěte se objevuje ve všech mezinárodních smlouvách, k jejichž dodržování se Česká republika zavázala. Ze znění mezinárodních smluv o právech dítěte nebo obecně lidských právech a základních svobodách, ať již operují pojmem „zájem“ nebo „nejlepší zájem dítěte“, vyplývá, že takovým zájmem je především možnost dítěte za účelem svého plného a harmonického rozvoje osobnosti a schopností vyrůstat v rodinném prostředí a v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, a to přednostně v péči své původní rodiny. Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011, schválený vládou České republiky definuje nejlepší zájem dítěte jako „*životní úroveň a podmínky, nezbytné pro jeho zdravý tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj a plnohodnotné dětství, a osobní potenciál dítěte je plně vyvinut v rámci rodiny; cizí péče a podpora je dítěti poskytována jen v nezbytně nutné míře*“ (*MŠMT* [online]. 2006. Praha: 2006 [cit. 2011-01-29]).

1.2 Rodina

Sociologie chápe rodinu jako morfostatistickou instituci (Možný, 2008), která vytváří soukromý prostor pro reprodukci společnosti, chrání své členy a je především stabilizujícím prvkem sociálního systému, ať má jakoukoliv podobu.³

Rodina je především nejstarší, nejpevnější a pravděpodobně i nejlepší sociální instituce, která zanechala své stopy v celé historii lidstva. Rodina tvoří soulad společnosti s individualitou. Jako celek prochází celou svou historií změnami, nejruznější proměnami či vývojovými stupni. Dobrá adaptace na tyto změny udržuje život jedince prakticky ve všech sférách a cyklech. Každá rodina se utváří, roste či zmenšuje, mění svou strukturu, fungování. Základními kameny celého rodinného systému jsou manželské, rodičovské, sourozenecké vztahy, které různě ovlivňují a vytvářejí jedinečnou dynamiku. Rodina jako taková existuje, přestože se znovu formuje a obnovuje (Možný, 2008).

V sociální práci je vhodné proto pojímat rodinu z pohledu systémové perspektivy. *„Systémový přístup k rodině implikuje zdánlivě jednoduchý axiom „celek je více než souhrn jeho částí“. Systém nepoznáme jeho rozložením na jednotlivé části, protože obsahuje něco navíc, něco unikátního, co je produktem vnitřní strukturální a funkční integrace jeho částí do jednotného celku. Pro praxi psychologa to znamená, že znát vlastnosti každého jedince není zdaleka totéž jako porozumět rodině jako systému a celku. Rodinný systém se společně rozkládá v prostoru a čase, v biologickém a sociálně-historickém kontextu“* (Sobotková 2007, s. 25). Systémový přístup tak pojímá rodinu nejen v kontextu prostorovém (systém, subsystemy, jejich hranice atd.), ale i v kontextu časovém (Sobotková, 2007). Rovněž nám umožňuje zaměřit se na to, jakým způsobem každý člen rodiny ovlivňuje ostatní a jak je ovlivňován on sám. Každá rodina má svůj životní cyklus a změny jsou nevyhnutelné. Změna zákonitě formuje nové systémy, ustanovuje nové vzorce chování a pravidel. Charakteristické pro systém je, že má určité hranice a mechanismy, které jej chrání. Pokud do rodinného systému vstoupí nový prvek, což může být narození dítěte, úmrtí, rozvod aj. musí systém ustálit nové role a nová pravidla. Nastává tak období nestability, kdy se rodinný systém mění a nově formuje. Pro sociální práci s rodinou a zejména pro práci v náhradní

³ Od počátku sociologie jako samostatné vědní disciplíny, vzniklo mnoho prací, které se snaží o podání uceleného pohledu na rodinu. Rodina – její vznik, historie, vývoj, budoucnost jsou stálými tématy, kterým se věnuje. Společenské změny, které mají přímý vliv na uspořádání rodiny, se snaží sociologie vysvětlit, nemůže je ovlivnit, ale některé z nich dokáže předvídat (Možný, 2008).

rodinné péči je velmi důležité pochopit, jak fungují jednotlivé rodinné systémy (Smutková, 2007).

Rodinu není možné definovat ani tak, že je to pouze instituce, která vznikne sňatkem nebo narozením vlastních dětí. Takové vymezení je nedostatečné a velmi úzké. „*V současnosti by bylo v našem typu společnosti přiměřenější než o rodině mluvit o rodinném soužití lidí. Jádrem tohoto soužití, pokud spolu dospělí žijí, je citová vazba mezi nimi*“ (Matoušek, Pazlarová 2010, s. 13). Nejsilnější vazby se tvoří mezi dětmi a jejich rodiči, mezi sourozenci mužem a ženou, to vše se děje napříč generacemi. Vazby se tvoří v celém rodinném systému. „*Vazba působí tak, že ti později narození a slabší chtějí pevně držet ty dříve narozené a silnější, aby neodcházeli, nebo – když už odešli, chtějí je následovat*“ (Prekopová, 1998, s. 9). Systém vzájemných vazeb v rodině je vystaven na systému interakce v chování členů rodiny, systému nevědomých očekávání, primárních pudů, obranných mechanismů Já, především však na vzájemné sociální interakci naplněnou komunikací (Matoušek, 1993). Tento výčet by takto mohl pokračovat dál. Jedinec se proto může odpovídajícím způsobem rozvíjet jen tehdy, pokud je zařazen do systému své rodiny neboli, že každý má své místo, které mu náleží (Prekopová, 1998). Rodina je tak prostorem:

- stabilních a dynamických vztahů mezi mužem a ženou
- **rodičovství, děti a jejich důležité personalizace a inkulturace**
- osobního, sociálního a spirituálního zrání
- duševního, sociálního a ekonomického zakotvení a bezpečí

(Renöckl in Šrajer, Musil, 2008, s. 63).

Stejně opravdové jsou proto rodiny nevlastní, pěstounské rodiny, rodiny s jedním rodičem a adoptivní rodiny, tak jako tradiční „původní rodina“, či „přirozené rodina“ nebo „biologická rodina“. Většina z nich touží po naplnění funkce rodičovství. Naplnění rodičovství je rozhodnutím ovlivněné do jisté míry sociálním očekáváním, ale i individuálním hodnocením pozitiv a negativ takového rozhodnutí. Podívám-li se na rodičovství z pozitivního hlediska je to především:

- rozvoj vztahů, nová dimenze vztahu mezi partnery, změna rolí, nové kontakty s rodinami
- osobní naplnění (žena touží po mateřství, osobní rozvoj pocit určité hodnoty aj.)
- pokračování rodu (prostřednictvím dětí přesáhne rodina do budoucnosti)
- rodičovství je výzva (příležitost poznávat sebe i druhé, tak, jak by to bez dítěte nešlo)
- rodičovství je známkou dospělosti

Naplněním funkce rodičovství se stává rodina nejvýznamnější sociální skupinou z hlediska rozvoje dětské osobnosti. Dítě zde získává první informace o okolním světě, je pro dítě zdrojem jistoty a bezpečí, ale i zdrojem informací o něm samém. Rodina dítěti poskytuje mnoho podnětů, které mohou působit pozitivně, ale i negativně. Vytvářejí primární zkušenost, na niž závisí interpretace i prožívání dalších sociálních podnětů. Celé rodinné zázemí ovlivňuje psychickou pohodu i v dospělosti. O to závažnější jsou pak dopady na dítě, když rodina neplní svoji funkci.

1.2.1 Riziková rodina ve vztahu k dítěti

Rodina se může stát zdrojem zátěže a příčinou vzniku psychických problémů, které mohou za důsledek narušení osobnosti svých členů. Rodina je systémem, kde mají jednotliví členové určité sociální role, které vůči sobě plní a jsou ve vzájemné interakci. Projevy chování pro určitou rodinu jsou dány genetickými dispozicemi, zkušeností s určitým způsobem chování a to sebou přináší typické tendence k nápodobě a způsobu reagování. Ve vztahu k dítěti tyto faktory výrazně ovlivní výchovný styl rodičů. Určité vlastnosti rodičů mohou být rizikovým faktorem k selhávání v plnění rodičovské role a špatného zacházení s dítětem. Vágnerová (2008) uvádí jako stěžejní:

- „ **nedostatky v sociální orientaci**, omezená schopnost empatie, neporozumění potřebám jiného člověka, rigidita, osamělost a problémy v mezilidských vztazích.
- **problematické sebehodnocení**, nízká sebeúcta, nespokojenost s rodičovskou rolí
- **rizikové chování**, které se projevuje nedostatečnou sebekontrolou a nízkým sebeovládáním, impulzivitou a potřebou projevit negativní city
- **špatná zkušenost z vlastního dětství**: 70% lidí, s nimiž v dětství rodiče nezacházeli přiměřeným způsobem, mělo sklon chovat se podobně“ (Vágnerová, 2008, s. 592).

Velmi zjednodušeně lze charakterizovat dysfunkční rodina je takovou, ve které není naplněna některé ze základních funkcí: biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomická nebo pedagogicko-psychologická. Nelze však plošně tvrdit, že pokud jedna funkce selhává, dojde k odebrání dítěte z rodiny. Sociální práce s rodinou, která je zaměřena na změnu fungování rodinného systému, podporu a pomoc při řešení obtížné životní situace účinnou sanací rodiny, může podpořit sociální fungování a obnovení rovnováhy (Smutková, 2007).

Nevhodné působení rodiny na dítě se objevuje ve formě zneužívání a zanedbávání dítěte⁴, sexuálním zneužíváním, syndromem deprivovaného dítěte (nedostatečné uspokojování objektivně významných potřeb), syndromem týraného dítěte. Rovněž tam, kde je v nějaké formě přítomno domácí násilí (Vágnerová, 2008).

1.3 Náhradní péče

Pokud rodina selhává a výchova dítěte je vážně ohrožena nebo narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, intervenční programy zaměřené na prevenci zanedbávání dítěte selhaly, je nutné v zájmu dítěte rozhodnout o vhodném výchovném prostředí. Rovněž se dítě může ocitnout v situaci, kdy rodiče či osoby odpovědné za výchovu se nemohou o dítě ze závažných důvodů starat (úmrť, vážná choroba, rodiče ve výkonu trestu) nebo se starat nechtějí (reálně se jich zřeknou nebo odloží, nemají citovou vazbu k dítěti, nenaplnují jeho základní fyziologické potřeby) nebo se o dítě neumějí postarat (materiální podmínky mít mohou, ale z nějakého důvodu výchovu dítěte nezvládají) v takovém případě je nutné dítě zabezpečit odpovídajícím způsobem (Škoviera, 2007).

Formy náhradní péče jsou:

1) Náhradní ústavní péče

Jednou z forem, jak zajisti ohrožené dítě je jeho umístění do ústavní výchovy. O nařízení ústavní výchovy rozhoduje vždy místně příslušný soud, který při svém rozhodnutí vychází zejména ze zákona o rodině.⁵ Existují nepopíratelné důkazy o tom, že ústavní péče má negativní důsledky, jak pro jednotlivé děti, tak pro společnost obecně. Vždy budou existovat situace, kdy bude nejlepším způsobem pomoci dítěti jeho alespoň dočasným oddělením od rodičů.

Rozlišujeme tři formy výchovné péče: ústavní výchova, ochranná výchova, preventivně-výchovná péče. Zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy jsou diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy, zařízení pro mladistvé vrahy.

⁴ „Syndrom CAN je definován jako poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby“ (Vágnerová, 2008, s. 593).

⁵ „Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchova dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, která má přednost před výchovou ústavní. Pominou-li pro nařízení ústavní výchovy její důvody nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péči soud ústavní výchovu zruší“ Zákon o rodině, č. 94/1963 Sb., §46) a).

Po institucionální stránce spadá ústavní výchova pod správu Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství a tělovýchovy a Ministerstvo práce a sociálních věcí podle typu ústavního zařízení. Výkon ústavní péče ve školských zařízeních je upraveno zákonem č. 109/2002 Sb., o ústavní a ochranné výchově ve školských zařízeních.

2) Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče (dále jen NRP) je formou péče, při které je dítě vychováváno „náhradními rodiči“ v prostředí, které se téměř neliší od prostředí v přirozené rodině. Po institucionální stránce spadá náhradní rodinná péče do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí, které je centrálním orgánem státní správy pro tuto oblast. O všech formách NRP v končené fázi rozhoduje podle občanského soudního řádu soud.

a) Svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče

Podle ustanovení §45 zákona o rodině může soud, vyžaduje-li to zájem dítěte, rozhodnout o jeho svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče, poskytuje-li tato osoba záruku řádné výchovy a se svěřením souhlasí.

Při výběru vhodné osoby dá soud zpravidla přednost příbuznému nebo osobě, která je dítěti dobře známá. Soud ve svém rozhodnutí vždy vymezí osobám, které se stávají zodpovědné za výchovu dítěte, rozsah jejich práva a povinností vůči dítěti.

Orgán sociálně právní ochrany dětí (dále jen SPOD) dle §19 odst. 5), sleduje vývoj těchto dětí, navštěvuje je v prostředí, ve kterém žijí nejméně v období jednou za 6 měsíců.

b) Osvojení

Osvojení je optimální formou náhradní výchovy a náhradní rodinné péče. Právně ukotveno je zejména v §63 až §77 zákona o rodině. Zákon o rodině rozlišuje dva druhy: osvojení a osvojení nezrušitelné. Nezrušitelně osvojit lze pouze dítě starší jednoho roku.

Nejčastěji jsou do osvojení umisťovány děti, u kterých se předpokládá méně problémový zdravotní a psychomotorický vývoj a které je možné předat do NRP v raném věku. Systém zprostředkování osvojení (podávání žádostí, podmínky prověřování vhodných žadatelů atd.) spadá do kompetence orgánů SPOD, příslušnost a rozsah kompetencí jednotlivých orgánů SPOD, vymezuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně.

Osvojení musí být vždy ku prospěchu dítěte. O osvojení dítěte po provedeném důkazním řízení rozhoduje soud. Osvojitelé pak mají plnou rodičovskou zodpovědnost. Vzájemná práva mezi osvojencem a jeho biologickou rodinou zanikají.

V případě, že se pro dítě nedaří najít rodinu v zemi původu, je možné využít institut mezinárodního osvojení. Zprostředkování zabezpečuje Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně. Právně je mezinárodní osvojení upraveno Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení z roku 1993.

c) Pěstounská péče

Pěstounská péče umožňuje přijetí do rodiny dětem, u kterých není možné osvojení (nejsou právně volné, vyžadují zvýšenou péči z důvodu zdravotního stavu, riziková vývojová prognóza, sociální důvody, věk aj.) Dále jsou do pěstounské péče svěřovány děti, o jejichž výchovu má zájem fyzická osoba, která svým způsobem života poskytuje záruky řádné výchovy a výchova rodičů zcela selhala nebo není možná. Pěstouni nemají k dětem vyživovací povinnost. Dítě je zabezpečeno zejména ze systému dávek státní sociální podpory (zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.).

Realizována je především:

- individuální (příbuzenská⁶, cizí osoby),
- skupinová (zařízení pro výkon pěstounské péče, SOS dětské vesničky),
- na přechodnou dobu

Způsob zprostředkování⁷ vymezuje zákon č. 359/1999 Sb., SPO za stejných podmínek jako u žadatelů o zprostředkování osvojení. Pěstounem se však může stát také osoba, která není v evidenci žadatelů NRP, bývá to zpravidla osoba, která je již v určitém vztahu k dítěti.

Orgán SPOD (dle §19 odst. 5), sleduje vývoj těchto dětí, navštěvuje je v prostředí, ve kterém žijí nejméně v období jednou za 6 měsíců, tak jako v případě svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče a podává o zjištěných skutečnostech pravidelně zprávu k příslušnému opatrovnickému soudu, zda je řádně prováděn výkon pěstounské péče a dítě v péči prospívá.

d) Poručenská péče

⁶ Příbuzenská pěstounská péče nevzniká na základě rozhodnutí o přijetí dalšího dítěte do rodiny, příbuzní neprochází procesem přípravy. Prarodiče či jiní příbuzní (sourozenci, teta, strýc) ve většině případů musí svým rozhodnutím řešit situaci dítěte pro náhlou neschopnost rodiče zajistit péči o dítě nebo z důvodu vyústění dlouhodobých problémů v rodině.

⁷ zprostředkování – zajišťují pouze krajské úřady na základě žádosti žadatele. Žadatel je zařazen do evidence v hodných žadatelů stát se pěstouny (osvojiteli) na základě správního rozhodnutí (absolvoval přípravu fyzických osob, doložil potřebné podklady, prošel psychologickým vyšetřením a byl zhodnocen jeho zdravotní stav). Při zprostředkování osvojení a PP je přihlíženo k doporučení poradního sboru.

Jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti poručníka, který bude dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo rodičů (podle §78 zákona o rodině) Dítě je zabezpečeno zejména ze systému dávek státní sociální podpory (zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře).

Jakékoliv rozhodnutí poručníka v podstatné věci týkající se dítěte vyžaduje schválení soudem (podle §80 odst. 4 zákona o rodině). Poručník má rovněž povinnost dle určení soudu, podávat zprávu o hospodaření s majetkem dítěte a jeho záležitostech zpravidla k 31.12. v každém roce. Orgán SPOD (dle §19 odst. 5), sleduje vývoj těchto dětí, navštěvuje je v prostředí, ve kterém žijí, nejméně v období jednou za 6 měsíců a podává rovněž o zjištěných skutečnostech pravidelně zprávu k příslušnému opatrovnickému soudu.

1.4 Shrnutí

Děti, které mají negativní zkušenosti z vlastních dysfunkčních rodin, potřebují pro svůj další vývoj kvalitní náhradní rodinnou péči, pokud je jediným vhodným řešením odebrání dítěte z takové rodiny. Umístění těchto dětí do pěstounských rodin může u nich částečně snížit riziko plynoucí z negativní zkušenosti a omezit přenos zátěže na další generaci (Vágnerová, 2008).

2. Pěstounská péče jako jedna z forem náhradní rodinné péče.

V předcházející kapitole jsem podala celkový pohled na rodinu jako systém a možnosti řešení, pokud tento systém selhává. Ve své práci se budu orientovat pouze na pěstounskou péči, která má svá specifika zejména v pojetí dvojího rodičovství ve vztahu k dítěti. Je vhodné pro ilustraci krátce přiblížit historii pěstounské péče a pohlédnout do blízké budoucnosti, jakými možnými směry se může pěstounská péče ubírat.

2.1 Historie pěstounské péče ⁸

Ve starověku se k péči o opuštěné děti využívali placené kojné, tato praxe pokračovala do středověku. Vznikaly první nalezince. Průkopníkem mezi nalezinci v Čechách byl v 17. století Vlašský špitál v Praze. Za počátek pěstounské péče lze považovat 19. století, kdy se děti z nalezinců začaly svěřovat do náhradních rodin, které za péči o děti dostávaly zapláceno. V roce 1811 ve Všeobecném občanském zákoníku jsou poprvé zabezpečena práva dětí, která získávají právo na výchovu a ochranu soudem. Zlomovým okamžikem byl rok 1921, kdy byl přijat zákon č. 256/1921 Sb., z.a.n, o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. Zákon věnoval pozornost dětem mladším 14 let, které nežili u svých rodičů. Nad výkonem pěstounské péče byl stanoven zákonem dohled. Dohled prováděl soud nebo mohl pověřit spolek okresní péče o mládež. Okresní spolky pro mládež vznikaly od roku 1902 nejdříve jako dobrovolné spolky, v roce 1918 povýšily na orgány veřejné správy, neboť byly pověřovány větším množstvím úkolů a staly se hybnou silou v péči o děti.

Pěstounem se mohl stát pouze ten, kdo měl povolení okresního soudu. Obdržel pěstounskou knížku, která byla povolením k výkonu pěstounské péče. Pěstoun musel být bezúhonný, musel mít osobností předpoklady, dobré majetkové, bytové a rodinné poměry a rovněž dobrý zdravotní stav. Povinností pěstounka bylo strpět důvěrníka jmenovaného z řad členů spolku soudem. Důvěrník byl v kontaktu s rodinou jednou za měsíc. V případě zjištěných nedostatků v péči o děti měl oprávnění sjednat nápravu poradenstvím či jinou pomocí, byl oprávněn podávat návrhy na okresní soud nebo okresní péči o mládež. Měl

⁸ Podklady pro zpracování této kapitoly vycházejí z článku JUDr. Věry Novotné otisknuté v časopise Právo a rodina. Přesnou citaci uvádím ve zdroji literatury. Uvědomuji si plně čerpání z pouhého jednoho zdroje. Článek mě zaujal svoji přehledností a výstižností. Zařazení této části o historie jsem chtěla dosáhnout uceleného pohledu na náhradní péči v České republice.

výsadní postavení v možnosti odejmout dítě z pěstounské péče v případě bezprostředního ohrožení dítěte. Srovnám-li současnou právní úpravu, mohu říci, že již tehdy byla realizována sociální práce s pěstounskou rodinou. Zajímavostí je, že pěstoun v té době musel být stejné národnosti a stejného náboženství jako dítě.

Dobře se rozvíjející pěstounské péči se postavila po roce 1947 komunistická ideologie, která upřednostňovala kolektivní výchovu před náhradní rodinnou péčí. Zákonem č. 48/1947 Sb., o organizaci péče o mládež, a prováděcím vládním nařízením č. 202/1947 Sb., byly zrušeny spolky okresní péče o mládež. Jejich pravomoci byly přeneseny na okresní a zemské národní výbory. Postupně byly přijaty zákony upravující rodinné právo např. zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, č.69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže, pěstounská péče byla využívána pouze v příbuzenských vztazích. Děti mohly být svěřovány pouze do osvojení a poručenské péče. V tomto období byla sociálně právní ochrana zajišťována úřadovny ochrany mládeže při lidových soudech a na základě vládního nařízení č. 73/1956 Sb., byla tato pravomoc přenesena na okresní národní výbor, kde byla agenda vykonávána do roku 1990.

V pěstounské péči nepřinesl výrazné změny ani zákon o rodině č. 94/1963 Sb., byla zde upravena pouze poručenská péče (označovaná opatrovnictví) a osvojení. Pozitivní změnou, která je využívána doposud, byl institut svěřování dítěte do výchovy jiné osoby než rodiče.

Ve společnosti však sílil tlak na individuální péči. Odborníci opakovaně upozorňovali na závažné negativní dopady ústavní výchovy na vývoj dětí. Zákon o pěstounské péči č.50/1973 Sb., znamenal určitý návrat k minulým hodnotám. Pěstounské péče se ocitla opět v systému péče o ohrožené děti. Do pěstounské péče byly svěřovány děti, které nebyly vhodné do osvojení. Zákon vycházel z úpravy z roku 1921 zejména v oblasti požadavků na pěstouna. O pěstounské péči rozhodoval soud. Okresní národní výbory vedly evidenci osob vhodných stát se pěstounem, evidenci dětí vhodné do pěstounské péče, poskytovaly poradenskou činnost a prováděly dohled nad výkonem pěstounské péče. Před rozhodnutím soudu o svěřování dítěte do pěstounské péče zákon upravoval i požadavek vyjádření se dítěte k umístění do pěstounské rodiny. Zákon o pěstounské péči byl zrušen v roce 1999 a téměř v celém obsahu byl promítnut do zákona o rodině.

Zákon o pěstounské péči umožňoval mimo individuální pěstounskou péči i péči ve zvláštních zařízeních pro výkon pěstounské péče. Zařízení byla spravována a zřizována národními výbory. Pěstoun v zařízení byl nemocensky i důchodově pojištěn jako zaměstnanec v pracovním poměru. Odměna se odvíjela od počtu dětí v zařízeních. Maximální počet dětí

byl osm. Vznikala nejen samostatná zařízení, zpravidla pěstouny byl manželský pár, ale i dětské vesničky v Doubí u Karlových Varů (1970), které se postupně rozvíjely. Vesničky SOS⁹ jsou v povědomí a úspěšně fungují i v současné době. Umisťovány jsou zde především vícečlenné sourozenecké skupiny.

Pěstounská péče a zejména její výkon, byla vždy spjata s hmotným zabezpečením pěstounů i dětí. Děti měly nárok na výživné od rodičů, které bylo poukazováno příslušnému okresnímu národnímu výboru, který vyplácel odměnu pěstouna a příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Přijetím zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, došlo k výrazné změně v zabezpečení dětí v individuální pěstounské péči.

Politické a společenské změny po roce 1989 zasáhly i sociálně právní ochranu dětí a pěstounské péči. Okresní úřady ve výkonu státní správy v přenesené působnosti převzaly činnosti, které vykonávaly okresní národní výbory. Byla obnovena samospráva obcí.

Okresní úřady byly oprávněny vydat správní rozhodnutí o tzv. předpěstounské péči, na základě novely o pěstounské péči z roku 1992. Jednalo se o institut, kdy bylo možné svěřit dítě osobě, která má zájem stát se pěstounem. Hmotné zabezpečení bylo vypláceno ve stejném rozsahu jako při pravomocném rozhodnutí soudu.

Sociálně právní ochrana dětí byla do roku 1999 nedostatečně upravena v zákonu o rodině. Přijetím zákona č. 359/1999 Sb., SPO, byly stanoveny a upraven rozsah činností jednotlivých právnických a fyzických osob na úseku SPOD. Byla zde dána možnost i nestátním občanským sdružením, nadacím a spolkům na základě pověření státu, poskytovat poradenství a provozovat zařízení pro výkon pěstounské péče. Hlavním orgánem v oblastní náhradní rodinné péči byl do roku 2002 okresní úřad a MPSV.

V roce 2003 přešla v rámci reformy veřejné správy větší část agendy SPOD na obecní úřady obcí s rozšířenou působností, správa a zřizování zařízení pro výkon pěstounské péče přešla do kompetence samosprávy krajů. Od roku 2006 v důsledky novely zákona SPOD se příprava žadatelů o pěstounskou péči stala součástí procesu odborného posuzování žadatelů. Odpovědnost za zajišťování přípravy pěstounů byla z obecních úřadů s rozšířenou působností přenesena na krajské úřady, které jsou povinni také zajistit odbornou poradenskou pomoc (Novotná, 2010).

V souvislosti s novelou SPOD, byl do úpravy pěstounské péče v zákoně o rodině doplněn institut pěstounské péče na přechodnou dobu. Do pěstounské péče na přechodnou dobu

⁹ První SOS dětskou vesničku v roce 1949, založil Rakušan Dr.Hermann Gmeiner v rakouském Imstu pro děti, které ztratily své rodiny ve 2. světové válce.

jsou zpravidla umisťovány děti, které krátkodobě z vážných důvodů nemohou žít ve své biologické rodině. Pěstoun je speciálně proškolený, má za povinnost pracovat s biologickými rodiči na vytváření vhodných podmínek, které umožní návrat dítěte zpět do rodiny, popř. jeho umístění do rodiny náhradní. Oddělení sociálně právní ochrany a pěstounský rodič uzavřou smlouvu v jakém rozsahu, formě péče a zejména délce péče o nezletilé dítě se bude jednat. Jedná se o novou formu péče, která je velice náročná na odbornost pěstounů, výchovné schopnosti, otevřenost ke spolupráci s odborníky. Vlastní finanční zajištění se od pěstounů očekává po dobu, kdy nebude v rodině žádné dítě (Novotná, 2010). V současné době takto vyškolená, v rámci Královéhradeckého kraje, není žádná rodina.

Termín hostitelská péče, naše legislativa nezná. V praxi je tento termín spojován s péčí jednotlivce nebo páru, který udržuje kontakt s dítětem, které vyrůstá v dětském domově. Mezi dítětem a rodinou nevzniká žádný právní vztah, kontakt je udržován zejména o víkendech a prázdninách. Dítě má možnost poznat život v běžném rodinném prostředí. Hostitelství je obtížnější než adopce a biologické rodičovství. Dítě by nemělo mít nereálná očekávání od hostitelů. Špatně nastavená hostitelská péče může velmi otřás sebevědomím dítěte i s důvěrou v dospělé.

2.2 Současná pěstounské péče a její možný vývoj

Současné pojetí pěstounské péče do jisté míry funguje, což dokládá počet dětí, které jsou každoročně do náhradní rodinné péče umisťovány. Stále se však hovoří o nutnosti transformace systému péče o ohrožené děti a zejména o modernizaci náhradní rodinné péče. Ve všech pádech se skloňuje: profesionální pěstounská péče, pěstounská péče individuální a skupinová, pěstounská péče respitní, pěstounská péče na přechodnou dobu, pěstounská péče s účastí, pěstounské péči příbuzenské a klasická. Žádná právní norma neupravuje, jak by měly jednotlivé formy vypadat, jak fungovat a jak by měly být naplňovány potřeby dětí v jakékoliv z nich. Klimeš (2011) upozorňuje na obecnou zásadu v realizaci a formě NRP, že čím více se daná forma vzdaluje od tradiční monogamní rodiny, tím je náročnější, méně intuitivní a méně stabilní.

Dostatečný prostor na úvahu, jak vytvořit fungující systém s individuální variabilitou k potřebám dítěte, v této práci nemám. Zaměřím se proto jen na určitý výčet kritickým míst, které by měly být postupně v systému NRP odstraňovány.

- *zařazení dítěte do evidence NRP*: není jasná a srozumitelná právní úprava zařazení dítěte do evidence, není z ní patrné, kdo a na základě čeho se rozhoduje, jaká forma náhradní péče bude pro dítě vhodná. Spíše se uvažuje v linii pro jakou formu, je vhodné konkrétní dítě
- *odborná příprava pro přijetí dítěte do rodiny*: úroveň, kvalita a obsah této přípravy je zcela v režii příslušného krajského úřadu. Chybí metodika odborné přípravy a rovněž nejsou definovány cíle odborné přípravy. V praxi by mělo být realizováno několik typů odborné přípravy s ohledem na rozdílnou situaci osob, které chtějí přijmout dítěte do pěstounské péče nebo osvojení, rovněž je vhodné reagovat na individuální potřeby žadatelů podle toho, zda chtějí přijmout kojence nebo sourozence, zda již mají výchovné zkušenosti nebo nemají. Zvážit individuální přípravu u těch, kde se již jedná o přijetí konkrétního dítěte.
- *zařazení do evidence osob vhodných stát se pěstouny (nebo osvojiteli)*, chybí jednotná metodika odborného posouzení, naráží se na neprovázanost mezi krajským úřadem a MPSV, je nejednotnost v posuzování zdravotního stavu apod. Snaha zvýšit počet pěstounů vede často ke kompromisům v odborném posouzení. Bylo by žádoucí posuzování celého rodinného systému, pokud již žadatelé nějaké dítě vychovávají
- *proces zprostředkování*: rozhodování a následné doporučení poradních sborů je odvislé od personálního složení. Nebojím se na tomto místě napsat, že se často hledá dítě pro rodinu, než rodina dítěti. Chybí zpracování individuálního plánu dítěte a metodika co sledovat, na co se zaměřit, jak hodnotit naplňování potřeb dítěte a respektování jeho zájmu.
- *odborné vedení náhradní rodinné péče*: přechod dítěte z ústavní výchovy do péče budoucích pěstounů a následně minimálně první rok soužití je mimořádně náročným obdobím pro všechny zúčastněné (dítě i náhradní rodiče). Je zcela v rukou příslušné sociální pracovnice v ústavu či sociální pracovnice obce s rozšířenou působností jakou formu podpory a pomoci zvolí, kolik času rodině a dítěti věnuje. U dětí které jsou svěřovány do péče budoucích pěstounů je právě v počátečním období nutné poskytnout podporu při vytváření nových vztahů. Profesionální podporu a doprovázení s možností reflektovat probíhající adaptační prostředí potřebuje nejen přijaté dítě, pečující osoba a děti, které v rodině již žijí, ale i rodiče dítěte (Rotreklová, Hofrová, 2008).

- *služby pro pěstounské rodiny*: za odpovídající službu nelze považovat návštěvu sociální pracovnice SPOD jednou za 6. měsíců. Nutné je také si uvědomit, že sociální pracovnice je ve vztahu k rodině ve dvojitým postavení, dohlíží na průběh pěstounské péče a hodnotí, zda dítěti pobyt prospívá. Rovněž je jejím úkolem provázení pěstounských rodičů úskalími, kterými při výchově procházejí. Pokud nastane konflikt zájmů mezi pěstounem a dítětem měla by pravděpodobně stát na straně dítěte. V praxi to však přináší nemalé potíže. Poskytování sociální služby je nastaveno, dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jako aktivizační služba s omezenou dobou poskytování, přitom právě pěstouni by přivítali dlouhodobé provázení a kontinuální podporu.

2.3 Shrnutí

Velké množství dětí s problémovým chováním pochází z nefunkčního rodinného prostředí. U většiny z nich je za nežádoucím chováním skrytá psychická deprivace. Dětem nestačí saturovat pouze citové a materiální potřeby, potřebují i uspokojit potřebu sdílené budoucnosti. Z hlediska zájmu dítěte je proto diagnostika a důkladné posouzení funkčnosti biologické rodiny dítěte nutné ke stanovení plánu péče.

Umístění dítěte na přechodnou dobu je pak vhodné volit v případech, kdy je rodina dítěte v dočasné krizi a vzájemné vztahy rodičů k dítěti jsou dobré a funkční (zdravotní důvody, hospitalizace). Pokud je funkčnost rodiny a vztah k dítěti ohroženy např. špatným psychickým stavem, rodičovskou nezralostí je vhodné aktivovat intenzivní podpůrný program. Pokud podpůrný program, založený na podpoře rodiny proškolenými dobrovolníky, je nedostatečný, je vhodné nabídnout rodině sanační program, který je určený na dobu s velmi konkrétními cíli změny. Pokud sanační program není účinný, je nutné zvážit, zda má biologická rodina dostávat opakovanou „šanci“ ke změně. Umístění dítěte do „klasické“ pěstounské péče je pak jediným řešením situace dítěte, pokud je funkčnost biologické rodiny dítěte špatná až nulová. Svým jednáním rodina ohrožuje zdravý psychický či fyzický vývoj nebo život dítěte a možnost využití sanace je nepravděpodobné (Sobotková, 2009).

3. Dítě a jeho rodiče

Dítě, které přichází do náhradní rodinné péče, má svou minulost. Je proto nutné, aby náhradní rodič počítal s tím, že děti mají své vzpomínky, zážitky lepší i horší, i různé nežádoucí návyky. Pěstounští rodiče se v nedávné minulosti často snažili určitým způsobem vymazat minulost dítěte. V průběhu života s přijatým dítětem se přesvědčili, že jejich snaha byla marná, dítě naopak intuitivně očekávalo podporu pro hledání odpovědí na své otázky: Kdo jsem? Kdo jsou moji rodiče? Jsem někomu z rodiny podobný? Po kom mám nos? Po kom mám hudební nadání? Kde jsou fotky z doby, kdy jsem byl malý?

V této kapitole se proto budu krátce věnovat úskalím, které je ve vztahu k minulosti dítěte v NRP vhodné neopomenout a zejména dvojímu rodičovství ve vztahu k dítěti.

3.1 Pohled na biologické a pěstounské rodičovství

Rozvojem genetického inženýrství a jiných vědních oborů si již nikdo nemyslí, že dítě přichází na svět jako „nepopsaná“ deska, na kterou se zaznamenávají poznatky a zkušenosti ze sociálního prostředí a z interakce s ostatními. Každé dítě si na svět přináší určitou genetickou výbavu, ta je namíchána z genů matky, otce a jejich rodičů. Podle odborníků hraje genetika svoji úlohu nejen ve vzhledu (barva vlasů, očí, výška, hmotnost), ale také ve vývoji inteligence, temperamentu, uměleckém nadání a dokonce i ve volbě povolání. Rodiče by si proto měli uvědomit, že biologicky daná osobnostní a rozumová odlišnost ovlivní hodnoty a temperament jejich dítěte (Schoolerová, 2002).

Manželství a partnerství uzavírají především ti, co jsou k sobě vázání citovým poutem i vzájemným porozuměním. Je pravděpodobné, že budou lépe chápat i to co dítěte tzv. zdědilo to špatné po tom druhém. Náhradní rodič má proto obtížnější pozici porozumět nadání, temperamentu, sklonům, postojům a vlastnostem dítěte než rodič biologický, který bude lépe tolerovat než odmítat některé projevy dítěte, když připustí, že se projevuje po některém z předků.

Biologické rodičovství je přirozeným vyústěním intimního vztahu mezi mužem a ženou, jejich vzájemné (zpravidla) dohodě o utvoření rodiny, a početím dítěte. Každý z nich tak má naplněny biologické, osobnostní a interakční potřeby. Ač by se mohlo zdát, že pěstounské rodičovství naplňuje stejné potřeby aktérů, rozdíl tu však je, nejen v legislativním procesu vzniku, ale i v požadavku na rodiče, kteří musejí mít navíc znalosti,

dovednosti a schopnosti, které biologičtí rodiče často vůbec nepotřebují (Klimeš, 2008). Specifikem pěstounského rodičovství je míra odpovědnosti za případné problémy dítěte. V pěstounské péči se ocitají děti z rodin, kde biologický rodič své rodičovství nezvládl a zpravidla je dítě v určitém rozsahu deprimováno. Problémy které takové dítě má, vycházejí z jeho minulé zkušenosti a pěstoun zpravidla nezná jejich příčinu a nemůže zcela rozumět. Přes veškerou snahu a dobrou vůli nemohou pěstounští rodiče nést odpovědnost za problémy, které se objeví (Matoušek, Pazlarová, 2010).

Na pěstounské rodiče se také můžeme podívat z pohledu etymologického. *„Pěstounství jako slovo má svůj původ u slovesa „pěstovat“ to znamená „nechat růst“. Když necháme růst, snažíme se odstraňovat plevel, hnojit, zajišťovat přístup světla. Nikoho nenapadne rostlinky, aby rychleji rostly, vytanovat za stonek. Tak bychom je pouze – dříve či později- vykořenili, vytrhli z kořenů... I zde tedy můžeme vidět některá úskalí i některé možnosti a šance náhradní rodinné péče. Ta pozitivní je zřejmá: svobodně vyvolit, vzít za své, převzít zodpovědnost, ponechat potřebnou svobodu a napomáhat vývoji, aniž bychom chtěli násilně urychlovat jeho tempo. To vše je ovšem nesnadné – a navíc ztížené okolností, že se zde, jakožto náhradní rodič, musím učit přijímat to, co vlastně vymyslel a doporučil někdo jiný“* (Kovařík 2004, s. 24).

Určitým mýtem je představa, že „vlastní“ tj. biologické rodičovství je to jediné pravé a ničím nenahraditelné. Přitom se v pověstech, bajkách a pohádkách objevují „dobří“ lidé, kteří zachrání dítě před jistou smrtí, přijmou je a dobře vychovávají. Současné psychologické poznatky dokládají, že dítě samo za matku a otce přijímá toho, kdo v něm vytváří pocit jistoty v poznávání neznámého, zbavuje ho pocitu úzkosti a je zcela nedůležité zda mají společné geny. Vedle biologických potřeb, které mají být uspokojovány, potřebuje dítě pro svůj dobrý vývoj stejnou měrou uspokojovat i psychické potřeby. V naplnění psychologického rodičovství selhávají i biologičtí rodiče, kteří neumějí psychicky své dítě přijmout (Matějček, Dytrych, 1999).

Není však nutné nadhodnocovat geneticky vložené predispozice dítěte nad výchovu a prostředí, v němž dítě žije. Děti velmi citlivě vnímají sociální složku prostředí v celém rodinném systému a to i k nim samým. Jsou schopné si uvědomovat i rozdíly v rodičovské péči ve velmi raném věku (Michel, Mooreová, 1999). Jak se na tomto světě bude jednotlivé dítě cítit, co bude prožívat sehrává i to, do jaké míry jsou uspokojovány nebo neuspokojovány jeho základní psychické potřeby. Matějček (2002) charakterizuje pět základních psychických potřeb:

1. *Potřeba náležitého podnětného prostředí* – prostředí odpovídajícím způsobem podněcuje nervový systém dítěte tak, aby se mohlo naladit, pracovat a rozvíjet. Dítě je podněcováno, stimulováno ve všech smyslových oblastech. Nedostatečné působení nebo jednostrannost, vývoj dítěte narušují nebo zpomalují.

2. *Potřeba stálosti, řádu a smyslu v podnětech* – podněty, které jsou vnímány, mají mít určitý řád, aby se daly zpracovat, nepůsobily chaos a staly se zkušeností, poznatky a pracovní strategií. Dítě potřebuje kolem sebe smysluplný svět, který zpočátku poznává prostřednictvím „svého dospělého“.

3. *Potřeba životní jistoty*, která se naplňuje prostřednictvím základních citových a sociálních vztahů. Dítě potřebuje saturovat citové a emoční potřeby prostřednictvím kladného vztahu k mateřské osobě a následně i k ostatním členům rodiny, přátel.

4. *Potřeba pozitivní identity*, tj. vědomí vlastního „Já“ - je důležitá pro získání sebevědomí, sebepojetí a osvojení si životních rolí. Dítě si v interakci s okolím postupně uvědomuje sebe samo.

5 *Potřeba otevřené budoucnosti* – uspokojováním dává lidskému životu časovost. Dítě má společnou budoucnost v rodině. V ústavu, kde dítě prožívá opakovaný pocit ztráty, nejistoty nemůže mít tuto potřebu naplněnou.

3.2 Traumata dětí

Dítě se narodí na svět zcela bezmocné a do třech let úplně závislé na pečujících osobách. Podle geneticky vloženého programu organismus dítěte očekává dostatečně dobrou, vřelou péči matky, neboť matka a dítě jsou spolu propojeni v těhotenství a dítě ji emocionálně a biologickou zkušeností zná. Vyžaduje proto její blízkost, porozumění, vřelost, bezpečí, uklidnění v době stresu, radost a veselí. Pokud však organismus dítěte strádá nenaplněním vývojových potřeb, celou situaci prožívá jako stres, izolaci a zoufalství. Často je to spojeno i s prožíváním fyzickým, kdy je mu zima, má hlad, cítí bolest. Organismus dítěte vnímá, že je ohrožena jeho existence (Vrtbovská, 2010). Nutkavě hledá ve svém okolí naplnění rodičovské postavy, když jeden nebo oba rodiče nenaplnují dostatečně své rodičovské funkce, nebo dokonce chybí. Zpravidla je hledání rodičovské postavy spojeno s psychickými a somatickými potížemi. Pokud nemohou děti celou váhu svých vývojových potřeb přenést na nějakého nevlastního rodiče, dochází tak k jejich trvalému vývojovému poškození.

Schopnější a vývojově zdatnější děti saturují potřebu rodič-dítě u více lidí, které potkávají, a z nich si rodičovské postavy skládají (Trapková, Chvála, 2004).

Ranné trauma a komplexní vývojové trauma¹⁰ prožívá dítě, pokud nevyrůstá v dostatečně dobrém sociálním a citovém prostředí, s rodiči nebo milujícími blízkými lidmi. Vzniká u takového dítěte, které je vystaveno týrajícím zkušenostem, zneužívání či jsou jeho opravdové vývojové potřeby dlouhodobě zanedbávány a nenaplňovány. „*V tomto kontextu nemluvíme o jednorázovém a výjimečném traumatickém zážitku, ale o kumulativní, chronické, nevypočitatelné stresové zkušenosti, jež je spojena s interakcí s blízkou lidskou bytostí. Literatura zabývající se determinanty, které vedou k různému typu reakcí na stres u lidí, je zajedno v tom, že akutní jednorázový stres má za následek krátkodobý a odstranitelný deficit. Opakovaný, dlouhodobý chronický stres v dětství vede k dlouhodobému rozvoji reaktivní autonomie, jež vyplývá ze strukturálních změn v neuronové síti, včetně atrofie této sítě, a vede k permanentnímu poškození až úplné ztrátě části neuronové sítě, a to zejména v pravé hemisféře, kriticky zapojené do rozvoje dyadické vztahové zkušenosti*“ (Vrtbovská 2010, s. 54).

Studie, které jsou v současné době prováděny, nyní prokazují, že výrazně vyšší vliv na špatný vývoj dítěte mají sociální stresory než stresory z okolí (mimo sociální interakci). V důsledku tohoto poškození je narušená zejména schopnost bezpečného citového pouta, disociace (rozpolcenost), regulace afektu a chování, poznávání a učení a rovněž sebe-pojetí aj.

Klíčovými faktory ovlivňujícími následky a možnosti nápravy traumatu je věk a délka jeho trvání. „*Špatné zacházení s dítětem má ve většině případů za následek jeho trvalé pocity méněcennosti, stavy úzkosti, pocity nedostatečnosti*“ (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 149). Mezi obranné mechanismy, které je dítě nuceno použít, aby vyřešilo konflikt mezi svou potřebou mít oporu v rodiči a bránit se destruktivnímu chování rodiče, patří idealizace osoby, která s ním špatně zachází, odreagování na jiné oběti a tím přijmout určitou identifikaci s agresorem. Často vznikají dezorganizované vazby na rodiče a za této situace dítě nemůže s nimi vytvářet konzistentní vztah. Děti si následky své traumatizace přenášejí do dalších prostředí. Pokud jsou odebrány z biologické rodiny, procházejí dále opakovanými traumaty -

¹⁰ vývojové trauma není dosud zařazeno do psychiatrických diagnóz. Jednání o uznání specifické diagnózy probíhají. Termín se však začal používat a je chápán jako název pro klinický obraz spojený s vážnými provázanými obtížemi a symptomy, které jsou zaznamenány u dětí s prožitým zneužitím, těžkého zanedbání a týrání (Vrtbovská, 2010).

ztrátou, odloučením, pobytem v ústavu, přechodem do nové rodiny. Pro zvolení vhodné terapie traumatu je nutné včas následky traumatu identifikovat (Matoušek, Pazlarová, 2010).

3.2 Identita dítěte

Jak jsem již uvedla kapitole věnované pohledu na rodinu, rodina sehrává v socializaci dítěte nejdůležitější roli a zejména vytváří ve zpětné vazbě obraz sebe samého. Potřeba pozitivní identity, tedy vědomí vlastního Já, je podmínkou pro zdravé sebevědomí dítěte a pro osvojení užitečných společenských rolí a hodnotných cílů životního snažení. V každém vývojovém období je dítě konfrontováno s realitou světa, který ho obklopuje. Je-li svět v souladu s jeho potřebami, pak v období adolescence získá dítě osobní identitu, nalezne sebe sama, svou příslušnost k lidskému rodu, k rodině, přátelům. Získá svou vlastní jedinečnost, která je pro další navazování vztahu s druhými a vyrovnání se s životními rolemi nezbytná. *„Tam kde se nedaří identitu nalézt, je další vývoj ohrožen zmatením životních rolí nichž se jedinec rozplývá a ztrácí. Jejich sjednocení, které je jen jiným vyjádřením osobní identity, je důležitým a obtížným vývojovým úkolem, který je stále ohrožován krizí identity a který se většinou daří zvládnout až v průběhu dospělosti“* (Matějček 2002, s. 78).

O dětech které jsou umístovány do pěstounské péče, je nutné přemýšlet i v kontextu s jejich minulostí, ale i budoucností. Zejména u malých dětí si náhradní rodiče často přejí, aby si nic nepamatovalo nebo rychle zapomnělo. Děti si často pamatují víc, než dávají najevo. Mají své vzpomínky, zážitky i různé nežádoucí návyky (Matějček, 2002). Nelze udělat pomyslnou „tlustou čáru“ a říci si, že je nyní pouze „tady a teď“- „co bylo není“. Výchova by měla reflektovat několik zodpovězených existenciálních otázek přijatého dítěte. Vytváření identity je zásadně spojeno s hledáním a nalezením odpovědí spojené s minulostí, přítomností a s budoucností (Škoviera, 2007).

- minulost: Co jsem udělal, že mě moji rodiče nechtěli? Co bylo špatně, že jsem nemohl s rodiči zůstat? Proč jsem se narodil právě jim?
- přítomnost: Proč tu jsem? Mají mě rodiče rádi? Komu na mně záleží? Chybím svým rodičům? Můžu mít rád svoje vychovatele nebo je to zrada na rodičích?
- budoucnost: Má můj život smysl? Závisí moje budoucnost hlavně na mně? Vyplatí se mi, když se budu snažit? Nebudu jako moji rodiče? (Škoviera, 2007)

Mezi pozitivní výhody poznané minulosti pro dítě je správné pochopení svých rodičů a tím možnost reálně vnímat samo sebe, mít možnost vnímat vlastní zakořeněnost v minulosti.

Výrazně negativním dopadem jsou problémy s vlastním sebe přijetím vzniklým konfliktem mezi dvěma identitami. Opomenout nelze ani idealizaci rodičů a následná deziluze. Součástí identity dítěte je obraz biologických rodičů. Je proto zcela na místě pracovat s minulostí dítěte (Škoviera, 2007). Není vždy nutný reálný kontakt, ale je vhodné, „*aby dítě začlenilo informace o své minulosti a biologické rodině do své identity*“ (Sobotková, 2009, s. 5).

3.3 Shrnutí

Uspokojování psychických potřeb každého jedince trvá po celý život, mění se pouze jejich intenzita a způsob naplnění, které musí nastat ve správný čas, se správnými lidmi a správným způsobem. Nesmíme se mýlit, že postačí pouhé „poskytnutí sycení, podpory, ochrany.“ Důležité je, aby uspokojování potřeb se naplňovalo ve vzájemné interakci a prožíváním emocí (Vrtbovská, 2010). Psychická deprivace, která je důsledkem neuspokojených potřeb jedince, může mít za následek vážné narušení psychického vývoje. V dospělosti mohou mít deprimovaní jedinci partnerské vztahové problémy, mohou být nejistí v pozici rodičů. „*Psychická deprivace je tedy vážné narušení psychického vývoje, může se projevit v celé struktuře osobnosti, v chování, v sociálním začlenění, v celé životní orientaci*“ (Koluchová in Matějček, 2008, s. 86).

Pěstounská rodina tak může mít pro přijaté dítě velký význam a určitou léčebnou sílu. „*Můžeme dnes pokládat za prokázané, že motivací lidského rodičovství se uplatňují i síly psychologické a společenské, které umožňují přijetí ne-vlastního dítěte. Vedle rodičovství biologického je tu tedy i rodičovství psychologické*“ (Matějček, 2008, s. 98). Pěstouni disponují srovnatelnou způsobilostí k rodičovství jako biologičtí rodiče, vzájemné vztahy k dětem mají založeny na vřelé nákladnosti, tolerantnosti, schopnosti se vcítit se do prožívání dětí, dokážou také dětem stanovit přiměřené hranice a poskytnou pocit bezpečí.

Prožitá zklamání u dětí prohlubuje nedůvěru v dospělé, otrásá jejich sebevědomím a komplikuje navazování dalších vztahů. „*Psychicky deprivované děti potřebují umístit do klasické pěstounské péče s trvalou perspektivou*“ (Sobotková, 2009).

4. Dilema – kontakt s biologickou rodinou

V předcházejících kapitolách jsem se věnovala rozdílu mezi biologickým a pěstounským rodičovstvím a přiblížila jsem důležitost vnímání rozdílnosti pro výchovu přijatého dítěte, která je velkou měrou rovněž ovlivněna jeho prožitými traumaty a stresy. Odborníci zabývající se náhradní rodinnou péčí i občanská sdružení poskytující poradenskou činnost v oblasti náhradní rodinné péči vedou v současné době určitý spor, zda a jak by měla fungovat biologická rodina ve vztahu k dítěti vyrůstající v náhradní rodinné péči.

Je nepochybné, že biologický rodič vnímá umístění dítěte do náhradní rodiny více ohrožující než umístění do institucionální péče. Umístěním dítěte do dětského domova mu určitým způsobem zaručuje, že nepřijde o lásku svého dítěte. Uvědomuje si, že vztahy v zařízení jsou daleko povrchnější a není zde bezprostřední ohrožení jeho vztahu s dítětem. Náhradní rodinu však biologický rodič vnímá spíše jako konkurenta v přízni dítěte, je pro něj toto řešení více ohrožující, protože „jeho dítě“ může navázat emocionální vztah s někým druhým (Škoviera, 2007).

Na straně druhé je to však biologická rodina, která ve vztahu k dítěti významnou měrou selhala. Z vlastní mnohaleté praxe na oddělení sociálně právní ochrany jsem činila rozhodnutí, zda stávající rodinný systém poskytuje dítěti dostatečné bezpečné prostředí a jsou-li uspokojovány jeho základní potřeby. Pro některé děti bylo vhodnějším řešením jejich umístění do náhradní rodinné péče. Velmi malé procento dětí umístěvaných v současné době do pěstounské péče nebo jiné formy náhradní rodinné péče je osiřelé dítě. Tyto děti zpravidla následně vychovávají prarodiče nebo jiní blízcí příbuzní.

Ve většině případů jsou to děti sociálně osiřelé. Tyto děti lze rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří děti, které byly opuštěné na počátku svého vývoje již v porodnici nebo v kojeneckých ústavech. V těchto zařízeních jsou zpravidla na základě souhlasu rodičů, tj. zákonných zástupců dítěte, nebo bez souhlasu, kdy soud rozhodl o nezájmu rodičů či o zbavení rodičovské zodpovědnosti. Jedná se o děti tzv. právně volné, které jsou umístěvány zpravidla do osvojení. Pokud nejsou z nějakého důvodu vhodné do osvojení (zdravotní stav), jsou svěřovány do poručnické péče. Děti opuštěné nemají vědomou zkušenost se svými biologickými rodiči nebo jen velmi krátkou a rovněž nemají rodinné zázemí (Matějček, 2002).

Druhou skupinou tvoří děti, které byly z rodiny odebrány. Zejména se jedná o děti starší, které určitou dobu žily v rodině. Rodinné zázemí však bylo krajně problematické a ve většině případů žily v nefunkční rodině. U těchto dětí umístěných do pěstounské péče je především řešeno dilema kontaktů.

4.1 Některé postoje a názory na kontakty.

Biologická rodina je vždy spojována nejprve s matkou a pak dalšími členy rodiny. Otázkou zájmu, respektive nezájmu biologické matky a otce o dítě se zabývala ve svém výzkumu Sobotková (2010). Ve svém závěru Sobotková (2010) uvádí „*V číslech jsme mohli vidět, co je pro biologické rodiny dětí navržených do náhradní rodinné péče charakteristické, co méně. U velké části rodičů jde o těžké poruchy osobnosti a sociální patologii, která ohrožuje zdravý vývoj dítěte nebo i jeho život. Nezájem o dítě je možno konstatovat ve většině případů. Dítě má sice právo na kontakt s biologickými rodiči, ale nikoli povinnost, a to je potřeba v jednotlivých případech velmi pečlivě vyhodnotit, nezobecňovat*“ (Sobotková 2010, s. 56). Publikovány jsou dále jen dílčí závěry z odborných seminářů a setkáních pěstounských rodičů, ve kterých se odrážejí názory na biologické rodiny dětí v náhradní rodinné péči. Tyto názory odrážející osobní zkušenosti pěstounů, pracovníků organizací věnující se problematice NRP, sociálních pracovníků aj. Rozsáhlejší poznatky na základě výzkumu v této oblasti však dosud nebyly v České republice publikovány.

V sousedních zemích se odborníci rovněž zabývají vhodností kontaktů biologické rodiny s dítětem, pokud žije mimo vlastní rodinu. Například legislativní rámec ve Velké Británii (zákon o dětech z r. 1989, §34) ukládá místní samosprávě povinnost zasazovat se o kontakty s rodinou, jak pro děti v nouzi, tak pro děti umístěné do jiné formy péče. Přesto musí být tyto kontakty s rodinou v nejlepším zájmu dítěte a současně nesmějí být pro dítě škodlivé. Quinton, Rusthon, Dance a kol. 1997 přezkoumali výsledky výzkumů o příznivých dopadech kontaktů s rodinou a negativních aspektech. V závěru bylo konstatováno, že pro příznivé ani nepříznivé dopady kontaktů nebyly zjištěny takové důkazy, které by umožňovaly zobecnění. Všechny výzkumy naznačují, že kontakty s biologickou rodinou by měly vycházet z potřeb dítěte. Rozhodnutí o těchto kontaktech by mělo předcházet důkladnému plánu. Není vhodné hledat univerzální pravidla pro plánování kontaktů s rodinou. Je žádoucí stavět na vysoké úrovni odborných dovedností a úsudku sociálního pracovníka. Úloha sociálního pracovníka je klíčová při zvládnutí jak emocionálních, tak

praktických aspektů kontaktů. Každý případ je třeba posuzovat podle jeho konkrétních klíčových aspektů týkajících se rizik a přínosů pro dítě.

Zda má kontakt probíhat či nikoliv, je nutné zvážit rizika, která z kontaktu s rodinou vyvstávají. Kontakt může přinášet, v závislosti na své kvalitě, pro všechny strany (dítě, biologické rodiče, pěstounské rodiče) výhody i nevýhody. Dítě může být opět týráno, může dojít k oživení traumatu, dysfunkční vzorce vzájemné interakce mohou být obnoveny, také je rizikem oslabení nebo podlomení autority pěstouna apod. Dobré kontakty s rodinou oproti tomu mohou přinést dítěti zmírnění pocitu ztráty a ujištění, že blízcí se mají dobře. Dalším pozitivním aspektem je, že dítě má možnost vyrovnat se s minulostí. Určité vzájemné respektování biologické a pěstounské rodiny, zmírňuje pocit vnitřního konfliktu u dítěte (Christophides, Cook, 2010).

„...měli bychom říci naprosto jasně, že rozhodně nezastáváme názor, že by jakákoliv forma kontaktu dítěte s jeho biologickou rodinou byla v jeho zájmu. Právě naopak, jsem toho názoru, že problematika těchto kontaktů by se měla řídit zájmy konkrétního dítěte (včetně uvážení jeho přání a pocitů) v jeho konkrétní situaci, která se čas od času může měnit. Je třeba se vyhnout nastolení rigidních pravidel založených na doktrinářských přístupech“ (Lowe a kol. 1999 in Christophide, Cook, 2010). Kontakty s biologickou rodinou by měly být vnímány jako odpovědnost, nikoliv nárok.¹¹

Kontakt dítěte s biologickou rodinou není v České republice běžný, pěstounům se v tomto směru nedostává přípravy ani průběžné podpory. Dostupné zdroje doporučují, až na přesně indikované výjimky, podporovat kontakt dítěte s rodiči. Přechod dítěte zpět do biologické rodiny z pěstounské péče je výjimečný. U většiny rodin, které mají „své“ dítě v pěstounské péči je třeba hledat přijatelnou míru a způsob kontaktů. Kontakty jsou podporovány zejména pro jejich důležitost zachování kontinuity životního příběhu dítěte. (Matoušek, Pazlarová, 2010).

¹¹ Podklady k textu vycházejí z třetího tréninkového setkání v rámci mezinárodního projektu, který se uskutečnil v Praze 31. 5 až 3. 6. 2010. V rámci projektu Využití zkušeností z Velké Británie při rozvoji vzdělávání v oblasti náhradní rodinné péče a práce s ohroženou rodinou, který realizuje ČHC, o.s. ve spolupráci s anglickou organizací BAAF., proběhlo čtyřdenní školení (které ho jsem se osobně zúčastnila). Zkušenosti britští lektori se věnovali tématům z oblastí: supervize a podpora pěstounů, omezení rizik pěstounské péče, obvinění proti pěstounům, kontakt s biologickou rodinou a přerušování pěstounské péče. Trénink se konal v prostorách občanského sdružení Tereza. Překlad a tlumočení Jana Ďoubalová, Kamila Novotná.

Problematikou a dilematem kontaktů dítěte v pěstounské péči s jeho biologickou rodinou se zabývají odborníci, občanská sdružení. Postupně se dostávají do povědomí zásady, které umožní bezpečné prožívání kontaktů pro zúčastněné. Stěžejní podíl na řešení tohoto nelehkého úkolu stojí na profesionálech, neboť jejich úkolem je pomoci pěstounům zvládnout tuto situaci. Dosavadní zkušenosti pěstounů s kontakty s původními rodiči dětí jsou převážně negativní. V přípravách se problematice věnuje určitá část, přesto jim v počátku chybí odborná pomoc, provázení, a zejména negativně vnímají selhání ochranné složky úřadu. Zcela postrádají bezpečné prostředí pro kontakt, není praktikována příprava dětí, pěstounů i původních rodičů. Většina z nich proto hodnotí své zkušenosti jako traumatizující a tudíž negativní. Stávající systém nedává biologickým rodičům dostatečné hranice. Určité doporučení bylo vytvořeno na 8. dni pěstounských rodin pořádaným Sdružením pěstounských rodin¹² (Bučková, Butulová, 2010).

- *„ Vyjít z potřeb dítěte. K asistovanému kontaktu by mělo dojít, pokud ho dítě žádá nebo s ním souhlasí. Ne v případě, že ho dítě odmítá, nebo se celé situace bojí.*
- *Mluvit doma s dítětem o jeho minulosti a původní rodině. Asistovanému kontaktu by mělo přecházet povídání o zkušenostech dítěte z jeho původní rodiny, co si pamatuje, co si myslí, co si představuje.*
- *Příprava všech zúčastněných a následné ošetření všech po kontaktu. Pěstouni i děti by měli vědět, jak bude kontakt vypadat a co mohou očekávat.*
- *Zajistit bezpečí všech zúčastněných. Kontakt by měl probíhat na neutrální půdě pod dohledem odborníka*
- *Spolupráce a vedení původní rodiny. Je nutná spolupráce s psychologem a sociálním pracovníkem. Ke kontaktu může dojít tehdy, když všichni zúčastnění respektují limity a stanovená pravidla kontaktu. Ten probíhá na základě písemně smluvených podmínek*
- *Možnost přerušení kontaktu. Pěstouni mají právo říci ne, pokud dítěti kontakt škodí (podle odborného posudku, dokud nerozhodne soud*
- *Telefonický kontakt není vhodný. Není možné dostatečně kontrolovat, jak kontakt probíhá“* (Bučková, Butulová, 2010),

¹² Sdružení pěstounských rodin působí v oblasti náhradní rodinné péče od roku 1995. Je to nestátní nezisková organizace, je registrovaným poskytovatelem sociálních služeb a má pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Posláním Sdružení pěstounských rodin je podporovat rozvoj náhradní rodinné péče a pomáhat znevýhodněným dětem a mladým lidem k jejich příznivému vývoji a dosažení kvalitního života ve společnosti

4.2 Shrnutí

Zdravá identita dítěte se vyvíjí ve vztahu ke „svým lidem“, kteří o něj s láskou, porozuměním trvale a uspokojivě pečují. Není rozhodující, zda jsou základní vztahy vymezeny biologicky, ale to jak pevné jsou vzájemné citové vazby stabilní a kontinuální. V nefunkčních rodinách dítě často postrádá pocit jistoty a bezpečí. Nelze proto paušálně tvrdit, že je nutné vztahy s biologickou rodinou rozvíjet. Musíme mít na mysli, že rodiny dětí umístěných do pěstounské péče v tom lepším případě, neměly o děti zájem, v tom horším je týraly, zneužívaly a jinak jim ubližovaly. Kontakty dětí umístěných v náhradní rodinné péči s biologickou rodinou by vždy měly vycházet z konkrétní situace dítěte a po zvážení všech pozitivních a zejména negativních aspektů realizace takového kontaktu.

5. Výzkumné šetření

Na počátku výzkumu jsem si kladla otázku, v jakém rozsahu by měla má práce být, aby mohla přinést poznatky, které by se daly využít při samotné práci s pěstounskými rodiči v terénu. A zda je možné získat dostatek podkladů i pro doporučení pro profesionály. Motivací pro zvolené téma byla zejména osobní znalost dilemat, které vyvstávají při umístění dítěte v systému NRP. Dilemata vyvstávají nejen pro biologické a pěstounské rodiče, ale i pro profesionály, především sociální pracovníky. Chtěla jsem si ověřit, zda některé pracovní postupy, které se snažím aplikovat ve své práci sociální pracovnice pro náhradní rodinnou péči, mohou být účinné pro širší okruh pěstounů. Zda lze získat nový pohled, jak pracovat s biologickou a náhradní rodinou v zájmu dítěte.

5.1 Charakteristika výzkumného problému.

NRP je formou péče, při které je dítě vychováváno mimo svoji přirozenou rodinu. Blíže se specifikaci problematiky náhradní rodinné péči věnuji ve své teoretické části. Potřebuji zdůraznit, že ve své práci se orientuji pouze na pěstounskou péči a to výhradně na tzv. zprostředkovanou pěstounskou péči. Pouze okrajově, ve statistických datech, uvádím údaje počtu dětí umístěných do pěstounské péče v situacích, kdy se zprostředkování neprovádí.¹³

Svoji práci orientuji na psychosociální aspekty problematiky dvojího rodičovství v náhradní rodinné péči. Výsledky výzkumu zaměřuji na poznání a interpretaci postojů náhradních rodičů k otázce biologické rodiny přijatého dítěte a postojům profesionálů, kteří jsou určitými průvodci náhradních, ale i biologických rodin.

¹³ Podle §20 odst. 3. zákona 359/1999 Sb., sociálně právní ochraně. V tomto případě se jedná o děti, které jsou svěřovány do pěstounské péče fyzické osoby příbuzné nebo fyzické osoby dítěti blízké nebo jeho rodině. Tyto děti jsou ve vztahu ke své biologické rodině v jiném postavení než děti, u kterých byla pěstounská péče zprostředkovaná.

5.2 Formulace hlavní a dílčí výzkumné otázky

V teoretické části své práce jsem se snažila popsat současnou situaci v oblasti náhradní rodinné péči, jak je vnímána odbornou i laickou veřejností. Z této části práce pak vyplynuly témata, které mi umožnily formulovat výzkumné otázky.

Hlavní výzkumná otázka (HVO) jsem si zvolila následovně: **Lze najít cestu k podpoře bezpečného a pozitivní kontaktu dítěte svěřeného do pěstounské péče s biologickou rodinou, pro zachování vědomí vlastní identity dítěte, neboť každý chce vědět, odkud pochází, kdo byli jeho rodiče a to vše při zachování bezpečné vazby na pečující pěstounské rodiče?**

Odpověď na hlavní výzkumnou otázku se budu snažit nalézt prostřednictvím dílčích výzkumných otázek, které mi samostatným rozbořem pomohou najít odpověď na hlavní výzkumnou otázku a tím si utvořit celistvý obraz.

Dílčí výzkumné otázky si formuluji takto: (DVO1) **Jaký je počet dětí umístěných do PP v období od 1.1.2005 do 31.8.2010 v kontaktu se svoji biologickou rodinou?** Tato otázka je zaměřena na objektivní zjištění počtu dětí, pro které je toto téma aktuální. Rovněž také na subjektivní hodnocení sociálních pracovníků, jak vzájemný kontakt vnímají. Statistiky nám říkají zejména počty dětí umístěných v NRP a v ústavní výchově, nic v nich však nevyčteme o tom, zda původní rodina dítěte, respektive biologická rodina, má s dítětem „nějaký kontakt“. Jsou známy pouze jednotlivé kasuistiky a to zejména pokud kontakt probíhá s negativním dopadem nad dítětem. Získaná jednotlivá subjektivní hodnocení budou mít pouze orientační hodnotu, neboť je velmi obtížné jedním slovem plně vystihnout problematiku kontaktů dítěte s rodinou, ze které bylo odebráno. Pomůže mi to však zjistit, jaké procento dětí umístěných v NRP se dané téma skutečně přímo dotýká. Dítě vždy ovlivňuje zájem i nezájem biologické rodiny. Tento dílčí cíl se pokusím naplnit kvantitativní výzkumnou strategií a pomocí výzkumné techniky dotazníkového šetření.

Druhou dílčí výzkumnou otázku (DVO2) jsem zaměřila především na subjektivní vnímání účastníků výzkumu a otázka zní: **„Jaké jsou postoje pěstounských rodičů a sociálních pracovníků k biologické rodině dítěte?“** Jednotlivé naše postoje odrážejí zejména naší osobní zkušenost. Jsou formovány na základě osobnostních předpokladů (temperamentu, charakteru), a především na základě rodinného prostředí a ostatních sociálních vlivů. Mohou se měnit v průběhu života, i když jsou relativně ustálené soustavy hodnocení. Znalostí postojů respondentů (sociálních pracovníků) a informantů (pěstounů)

mohu zjistit jejich zdroje a motivy, které je vedou k hodnocení biologické rodiny dítěte. Z čeho jejich hodnocení vychází. Provedená analýza, by tak mohla být dobrým podkladem pro hledání možných cest řešení při práci s náhradní a biologickou rodinou. Mohla bych mít tak možnost zaměřit se na mýty, dilemata, obavy, které daný postoj ovlivňují. Při využití kvalitativní a kvantitativní výzkumné strategie budu moci prostřednictvím techniky otevřených otázek v dotazníku a pomocí polostrukturovaného rozhovoru zjistit, zda má pěstoun dostatečné povědomí o rodině přijatého dítěte. Jaké jsou jeho zkušenosti s touto rodinou a zda sociální pracovník vytváří podporu a pomoc pěstounům či dítěti ve vztahu k původní rodině.

Výše uvedené dílčí otázky mě pak vedly pro stanovení třetí výzkumné otázky (DVO3) **„Zjistit jaké jsou možné nástroje a podmínky za jakých by měl kontakt s biologickou rodinou probíhat, tak aby byl bezpečný a pozitivní pro všechny zúčastněné, především pro dítě.“** Při hledání odpovědí jsou respondent i informant ve stejné pozici experta na možné řešení. Jde především o pozitivně získanou zkušenost, která byla učiněna a bylo by možné ji aplikovat i pro ostatní pěstouny, jako dobrá praxe při zvládání obtížné životní situace dítěte, které se ocitá mezi náhradní a biologickou rodinou. Pěstoun pro naplnění svého poslání nevystačí pouze s láskou na dlani, ale potřebuje odborné znalosti a dovednosti, podporu a nástroje, které mu pomáhají při zvládání nelehké role pěstouna. Děti v pěstounské péči mají své specifické problémy a obtíže, které nelze přehlížet a více se jim věnuji v teoretické části své práce.

Ve svém výzkumu využiji smíšenou výzkumnou strategii, proto jsem se rozhodla pro zpřehlednění vytvořit tabulku, která obsahuje údaje o základní transformaci hlavní výzkumné otázky na dílčí výzkumné otázky, nástroje a nositele informací.

Hlavní výzkumná otázka	Dílčí výzkumná otázka		nástroj/je	Nositel/lé informací
	Pořadí	Znění		
Lze najít cestu k podpoře bezpečného a pozitivní kontaktu dítěte svěřeného do pěstounské péče s biologickou rodinou, pro zachování vědomí vlastní	1.	Jaký je počet dětí umístěných do PP v období od 1.1.2005 do 31.8.2010 v kontaktu se svojí biologickou rodinou	Dotazník	Sociální pracovník,

identity dítěte, neboť každý chce vědět odkud pochází, kdo byli jeho rodiče a to vše při zachování bezpečné vazby na pečující pěstounské rodiče?	2.	Jaké jsou postoje pěstounských rodičů a sociálních pracovníků k biologické rodině dítěte?	Polo-strukturovaný rozhovor Otevřené otázky	Sociální pracovník, pěstoun
	3.	Zjistit jaké jsou možné nástroje a podmínky za jakých by měl kontakt s biologickou rodinou probíhat, tak aby byl bezpečný a pozitivní pro všechny zúčastněné, především pro dítě.	Otevřené otázky Polostrukturovaný rozhovor	Sociální pracovník Pěstoun

5.2.1 Operacionalizace výzkumných cílů

Dílčí výzkumná otázka	Nositel informace	Výzkumná Technika	Indikátory	Tazatelské otázky
DVO2.				
Jaké jsou postoje pěstounských rodičů a sociálních pracovníků k biologické rodině dítěte?	Pěstounský rodič	Polostrukturované interview	Znalost minulosti přijatého dítěte	1. Měli jste dostatek informací o biologické rodině při převzetí dítěte do PP?
			Využití informací o rodině dítěte	2. V čem jsou pro Vás tyto informace důležité ve vztahu k dítěti?
			Autentičnost	3. Jaký máte z biologické rodiny pocit?

			Subjektivní vnímání	4. Jaké negativní nebo pozitivní zkušenosti z kontaktů s biologickou rodinou dítěte máte a z čeho pramení?
	Sociální pracovník	Dotazník – otevřené otázky	Subjektivní vnímání	1. Je vhodné podporovat pěstounskou rodinu a biologickou rodinu ve vzájemných kontaktech?
			Názory, postoje a zkušenosti	2. Je kontakt s biologickou rodinou důležitý pro dítě v PP?
DVO3.				
Zjistit jaké jsou možné nástroje a podmínky za jakých by měl kontakt s biologickou rodinou probíhat, tak aby byl bezpečný a pozitivní pro všechny zúčastněné, především pro dítě	Pěstouni	Polostrukturované interview	Strategie řešení	1. Jakou pomoc byste očekávali pro bezpečný kontakt?
				2. Na základě vlastních zkušeností je něco co Vám pomohlo pro bezpečný kontakt?
			Příklady dobré praxe	3. Využíváte nějakou službu určenou pěstounským rodičům nebo byste o některou formu služby měli zájem a pokud ano o jakou službu?

	Sociální pracovník	Dotazník – otevřené otázky	Subjektivní postoj k možné formě řešení	1. Dá se udělat něco, aby se všichni cítili bezpečně? (dítě, pěstoun, rodič, širší rodina)
				2. Jak lze podle vás připravit dítě na kontakt s rodiči?
				3. Váš názor na možnost asistovaného setkání?
			Ověření dostupnosti podpory	4. Nabízíte svým pěstounům kontakt na některé organizace, které se věnují NRP? (pokud ano, jaké organizace jim doporučujete nebo sama oslovujete)
			Příklady dobré praxe	5. Jakou formu podpurné pomoci byste přivítala při práci s náhradními rodiči?

5.3 Popis zvoleného typu výzkumu (výzkumná strategie)

Kvantitativní nebo kvalitativní výzkumná strategie je každá svým zaměřením jednostranná a určitým způsobem omezující. V praxi výzkumníci kombinují obě formy. Využití obou typů výzkumných strategií a příslušných metod označuje Hendl (2008) souhrnně jako smíšený výzkum, „...*abychom mohli řešit komplexnější výzkumné otázky nebo získávat na položené otázky spolehlivější a relevantnější odpovědi, protože se eliminovaly slabé a využily silné stránky obou výzkumných strategií*“ (Hendl 2008, s. 273). Zvolila jsem si paralelní kombinování kvalitativních a kvantitativních přístupů neboť probíhají ve stejném časovém okamžiku a není, tak jako sekvenční kombinování podmíněno získáním výsledků

jednoho přístupu pro uplatnění dalšího přístupu. S ohledem na organizaci času samotného výzkumu a technickým možnostem, které jsem měla k dispozici, jsem se nejdříve věnovala kvantitativní výzkumné strategii, následně pak kvalitativní. Nic mi však nebránilo provádět obě výzkumné strategie současně. Motivací pro zahájení práce kvantitativní výzkumnou strategií byl rovněž můj zájem získat důkladnější znalost o výskytu jevu, který je předmětem mého výzkumu. Zejména proto, že „*statistické šetření pomáhá prokázat obecnost vybraného případu v rámci zkoumané populace. Pokud tento případ hraje vyznanou roli při vytváření teorie, výsledek statistického šetření může dále podpořit jeho významnost*“ (Hendl 2008, s. 277). Při kombinaci obou přístupů, jsem měla na paměti, že je nutné dodržovat zásadu „*že výsledky těchto zkoumání je možné s úspěchem publikovat odděleně*“ (Hendl, 2008, s. 280). Vzhledem k doporučenému rozsahu bakalářské práce jsem se zaměřila právě na využití smíšeného výzkumu z důvodu zvýšení srozumitelnosti prezentovaných výsledků, a připomenout existenci konkrétních lidských příběhů skrytých za čísla (Miovský 2009).

Určitým rizikem smíšené výzkumné strategie je podání závěrečné zprávy. Bude nutné, abych zvolil určitý kompromis (Hendl, 2008), „*styl kvalitativní studie má spíše osobní charakter a styl kvantitativní zprávy formální, distancovaný charakter*“ (Hendl 2008, s. 328).

5.4 Metody výzkumu

Pro naplnění svého záměru výzkumu musím mít především představu, na jakých obecných metodách svoji práci vystavím. Již při fázi projektování jsem si musela ujasnit jaké metody (techniky) použiji, abych měla dostatečný prostor pro jejich studium. „*V souvislosti s volbou metod musíme také uvažovat o povaze získaných dat (údajů), abychom si uměli v další fázi vytvořit představu, jak s těmito daty, které prostřednictvím metod získané, dále naložíme, tzv. jakým statistickým nebo interpretačním procedurám je podrobíme*“ (Němec 2004, s. 75). Určitým odborným vodítkem při psaní této kapitoly mi byly získané znalosti z přednášek, které proběhly v letním semestru 2010 pod vedením PhDr. Zity v rámci předmětu „Výzkumné metody“. Vědecký výzkum, na kterém by měla být bakalářská práce vystavěna je založen zejména na dobré orientaci v terminologii a znalosti metodologie. Jednou ze základních obecných metod je **teoreticko-empirická**. V teoretické části jsem si zejména ujasnila pojmový aparát. Jak jsou jednotlivé termíny v této práci mnou vnímány. Zaměřila jsem se na nejpálčivější dilemata, ze kterých vyvstaly otázky pro samotnou empirickou část. Teoretickou část jsem vystavěla především na metodě kompilace. Tato

metoda mi umožnila prokázat znalost odborné literatury daného tématu. Snažila jsem se dodržet všechny podmínky, které z použití této metody vycházejí, aby vznikl konzistentní dokument. Pro dílčí kroky jsem využila některé metody z okruhu epistemologických, logických a psychologických a to zejména **analýzu**. V teoretické části mi obsahová analýza umožňuje pohled na problematiku dvojího rodičovství tj. náhradního a biologického, především z pohledu genetiky a psychologie. Rovněž mi umožňuje vhlédnout na aspekty ovlivňující utváření osobnosti a identity přijatého dítěte. V praktické části jsem využila analýzu dokumentů při vyhodnocení otevřených otázek a polostrukturovaných rozhovorů. Analýza a interpretace není tak ničím jiným než hledáním propojení mezi zkoumanými údaji a výzkumnými otázkami. Je vhodné analýzu provádět uvnitř jednotlivých případů porovnávat údaje i mezi případy (Hendl, 2008).

Analýza a syntéza jsou neoddělitelnou součástí metody vědy, proto mi **syntéza** umožňuje vždy v závěru práce shrnutí, které je odpovědí na kladené dílčí cíle, teoretická východiska apod. V závěru práce tak vzniknou doporučení pro aplikaci možných nástrojů pro bezpečný kontakt přijatého dítěte s biologickou rodinou. Charakter syntézy mi totiž umožňuje ucelenější komplexní poznatky.

Nesmím však opomenout, že v empirickém výzkumu se základní vztahy mezi daty a teorií popisují pomocí pojmu indukce a dedukce. Ve své práci budu převážně využívat deduktivní teorii, která vychází z předpokladu, že z teorie je odvozeno deduktivní tvrzení, které porovnáváme s daty. V teoretické části se velmi podrobně zabývám pozicí biologického a náhradního rodiče, identitou dítěte a traumaty, které děti výrazně ovlivňují. Z daných témat vyvstávají tvrzení, která budu ověřovat v odpovědích respondentů a informantů (Hendl, 2008). Induktivní přístup mi umožňuje pohled na jednotlivé jevové kategorie, které mají jisté vlastnosti. Pokud vysledují určitou pravidelnost zkoumaných událostí, mohu se pokusit odvodit obecné pravidlo (Hendl, 2008). Tuto metodu chci především využít v hledání odpovědi na 3. dílčí výzkumnou otázku, která je nosná pro samotnou odpověď na hlavní výzkumnou otázku.

5.5 Techniky výzkumu a jejich aplikace

Při využití smíšeného typu výzkumu bylo nutné zvolit si dvě odlišné techniky, které jsou charakteristické a nejvíce využívané pro daný typ výzkumné strategie. V kvantitativní výzkumné strategii jsem použila dotazník. Dotazník jsem volila i s tím rizikem, že jeho

návratnost bývá velmi nízká. Spoléhala jsem na určitou prestiž, kterou jednotlivě oslovení respondenti mají. Při tvorbě dotazníku jsem si dala za cíl, vytvořit jej tak, aby byl pro respondenty zajímavý, ne příliš rozsáhlý a jeho vyplnění nepředstavovalo administrativní zátěž nebo nutnost nastudování velkého množství údajů ze spisové dokumentace či osobních statistik respondentů.

S ohledem na obsah dat, která jsem od respondentů chtěla získat, jsem nejdříve zjišťovala, zda je v praxi obdobný typ dotazníku používán a zda je možné jej využít pro potřeby výzkumu. Při tvorbě dotazníku jsem vycházela z ročního výkazu činnosti orgánu sociálně právní ochrany dětí. Uvedený roční výkaz o počtu dětí v NRP je rozeslán na pověřené obce s rozšířenou působností prostřednictvím příslušných krajských úřadů z MPSV. Data byla zaktualizována k 31.8.2010. Dotazník jsem dále rozšířila o získání údajů, které se zaměřily na informace bližší záměru mého výzkumu. Dotazník byl doplněn o samostatnou tabulku, ve které byly shromážděny údaje jednotlivých dětí, které byly na základě zprostředkování, umístěny pěstounské péče v období od 1.1.2005 do 31.8.2010. Zjišťovány byly údaje o věku dětí při příchodu do pěstounské péče, zda a jaká forma kontaktu s biologickou rodinou probíhá (rodiči, sourozenci, prarodiči) a jak je tento případný kontakt vnímám sociálními pracovníky, které dotazník vyplňovaly (pozitivně či negativně). Součástí byl dotazník se standardizovanými otázkami vztahující se na údaje o rodičích v době umístění dětí do NRP, zaměřené na formu zájmu/nezájmu rodičů dítěte, důvody vedoucí k odebrání dítěte a jeho umístění do NRP a vzájemný vztah rodičů. Standardizované otázky jsem použila se záměrem vhodného zpracování, neboť v kvantitativní části výzkumu musím aplikovat stejný typ redukce i na odpovědi zkoumaných osob v tomto případě rodičů dětí (Disman, 2008).

Dalším typem dotazování, které jsem použila v rámci rozeslaných dotazníků, byl dotazník s otevřenými otázkami. Od respondentů jsem očekávala, že jej vyplní, jak nejlépe dovedou (Hendl, 2008). Nepožadovala jsem zdlouhavé vysvětlování, ale vystihnoutí názoru či postoje k dané otázce. Zajímal mě především postoj jednotlivých sociálních pracovníků na pozici expertů. Část otázek se přímo dotýkala výzkumného šetření, některé byly jen doplňující. Pro závěrečnou metodu komparace je volná odpověď na formulované otázky, vhodnější. Uzavřené otázky, které jsou omezené pouze na možné alternativy, ze kterých respondent vybere vhodnou odpověď, se pro povahu mého výzkumu nehodily.

5.5.1 Polostrukturovaný rozhovor

Mezi základní metody kvalitativního sběru dat dle Hendla (2008), patří pozorování, interview (dotazování) a sběr dokumentů. Volba dotazování je vhodnou volbou v kvantitativní části výzkumu. „*Protože v kvalitativním výzkumu jde převážně o odhalení subjektivních významů výpovědí subjektů, tvoří dotazovací metody hlavní zdroj získávání dat*“ (Maňák, Švec 2004, s. 25).

Z těchto důvodů, jsem jako svou další výzkumnou techniku, zvolila polostrukturované interview. Ve své práci zaměřuji na to, co si lidé myslí, jak to cítí a čemu věří. Nejsem při rozhovoru vázána přesnou formulací otázek a jejich strukturou. Mohu se plně přizpůsobit mentalitě informanta, jeho vyjadřovacím schopnostem. Některé otázky mohou být zodpovězeny při volném vyprávění a tazatelské otázky, které jsou tzv. návodnými otázkami, jenž rámcově vymezují obsah předem stanoveného problému, se tak mohou stát pouze otázkami doplňujícími. Při polostrukturovaném rozhovoru vznikají některé neplánované otázky, které mohou být významné z hlediska obsahu problému. V průběhu rozhovoru některé kladené otázky měly charakter narativního interview. Narativní interview je charakteristické tím, že tazatele pomoci dotazování, otázkami, doplňky a komentáři vedeme spíše k vyprávění o jevu, který nás zajímá (Miovský, 2009). Některé informanty jsem nechala z ohleduplnosti povídat i o věcech, které se přímo netýkaly zkoumaného jevu, ale pro informanta byly významné pro udržení linie sdělovaného. Někdy bylo velmi obtížné sledovat, zda již byla zodpovězena otázka, na kterou jsem hledala odpověď. Nebylo však na závadu rozhovoru, pokud jsem se na některou skutečnost zeptala opakovaně nebo jinak formulovanou otázkou. Měla jsem pocit, že informanti ocenili moje aktivní naslouchání. Závěrem se dá říci, že volba polostrukturovaného interview byla pro zvolené téma velmi nosná. Získala jsem velmi autentické rozhovory o pocitech náhradních rodičů.

5.6 Popis průběhu sběru dat jejich zpracování

Kvantitativní výzkumu strategii zvolenou technikou dotazníku, jsem naplánovala na první část výzkumu. Získala jsem tak určitý časový prostor na vyhodnocení a zpracování výsledků. Dotazník byl rozeslán prostřednictvím elektronické pošty na všechny obce s rozšířenou působností v rámci Královéhradeckého kraje. K rozeslání jsem zvolila měsíc srpen/2010. Respondenty byl dotazník zpracován a stejnou formou vrácen během měsíce září/2010. Tři dotazníky se nevrátily. S ohledem na znalost regionu si dovoluji tvrdit,

že nevrácené dotazníky (vzhledem k velikosti obce) výrazně neovlivní validitu získaných statistických údajů. Termín rozeslání dotazníku vycházel pouze z osobního harmonogramu činností spojených s vypracováním bakalářské práce.

Získaná data z dotazníku jsem ručně zpracovala a přenesla do excelové tabulky. Ruční zpracování dotazníků, s ohledem na počet vrácených, nebylo z časového hlediska náročné, rovněž nemám k dispozici vhodný počítačový program. Dílčí dotazníky s číselnými údaji od jednotlivých respondentů jsem zpracovala prozatím aritmeticky a nehledala jsem souvislosti. Při zpracování dat jsem si uvědomila, že jsem získala velké množství údajů, které svou povahou překračují zaměření mé práce. Využila jsem však možnosti oslovit respondenty a jejich ochotu odpovídat, neboť již nemusím mít příležitost získat takový rozsah údajů. Získané údaje jsou specifické a stojí zato se jim věnovat v některé z dalších prací nebo je využít jako podklad pro semináře či školení. Pro samotné zpracování v bakalářské práci využiji pouze údaje o počtu dětí umístěných v náhradní rodinné péči v rámci Královéhradeckého kraje do 31.8.2010 a z dotazníku č.2 využiji pouze počet dětí a jak je hodnocen jejich kontakt s biologickou rodinou sociální pracovníci. Tyto získané údaje mi dobře doplňují a dokreslují údaje získané v kvalitativní části práce.

Pro zpracování získaných údajů využiji metodou soustředěných tabulek, kterou vytvořím v excelovém souboru svého počítače. Výpočtem aritmetického průměru z údajů uspořádaných do tabulky, získám údaj četnosti. Pomocí grafu relativní četnosti jako charakteristiky struktury daného souboru podle sledovaného znaku (forma péče ve vztahu k pečovateli) docílím názornějšího zobrazení získaných údajů (Cihelský, 1981). Všechny získané údaje z vrácených dotazníků jsem založila do domácího archivu, abych se k nim mohla později vrátit a dále je zpracovávat.

Otevřené otázky z dotazníkového šetření mi svou povahou umožňují zpracování s využitím stejného postupu jako u strukturovaného kvalitativního dotazování. S ohledem na rozsah zjišťovaných údajů a počet respondentů, kteří mi odpověděli, nebylo nutné mít na zpracování softwaru pro organizaci a analýzu získaných dat (Hendl, 2008). Získané údaje jsem pouze přepsala do jednoho souboru otázek a odpovědí. Pro zachování anonymity respondenta jsem odpovědi náhodně seřadila a označila číslem. S otevřenými otázkami budu dále pracovat a interpretovat je jako práci s monografií.

Kvalitativní výzkumné strategii, technikou polostrukturovaného rozhovoru jsem se věnovala v období listopad až prosinec 2010. Na počátku každého rozhovoru jsem informanty seznámila s obsahem mé práce, jak bude nakládáno se sdělenými údaji, a že bude respektována jejich anonymita. Zachování anonymity a získání informovaného souhlasu patří

mezi základní etickou otázkou výzkumu a této skutečnosti jsem si byla plně vědoma (Hendl, 2008). Všichni informanti věděli, že jsem sociální pracovnice, ale nevstupuji s nimi do žádného osobního nebo pracovního kontaktu, jsem pouze v pozici určité návštěvy, která má dostatek odborných zkušeností s danou problematikou. Informanti pozitivně přijali zejména fakt, že rozumím oblasti, která je předmětem rozhovorů. Vyjasněním své pracovní zkušenosti a své pozice ve výzkumu bylo pro informanty důležité pro navození důvěry a zmírnění obav, aby nebyli například hodnoceni za své názory a postoje. Po krátkém úvodu, který přinesl uvolnění a určitou důvěru, jsem informanty požádala, zda mohu pořídit zvukový záznam našeho rozhovoru. Všichni oslovení informanti souhlasili s pořízením audio nahrávky rozhovoru. Rozhovory proběhly vždy na místě, které navrhli informanti po předchozím telefonickém jednání. Zpravidla si informanti zvolili místo, kde jsme byli minimálně rušeni a měli možnost se mi věnovat, což jsem ocenila. Dva rozhovory se uskutečnili na pracovišti informantů, jeden v kanceláři OSPOD Vrchlabí, dva rozhovory v domácnosti. Nejobtížnější byly rozhovory v domácnosti, kdy bylo nutné reagovat na potřeby přítomných dětí a nebylo možné věnovat se pouze vedenému rozhovoru. Hezké však bylo vidět děti, o kterých jsme si povídali, tím získal příběh více na autentičnosti. Průměrná délka setkání činila jednu hodinu a dvacet minut. Záznamy samotných rozhovorů, dotýkajících se přímo výzkumu, jsou v průměru v rozsahu 37 minut. Během rozhovoru vládla příjemná atmosféra.

Získaná data jsem musela upravit tak, aby bylo možné provést analýzu. Transkripce je prvním důležitým krokem převedením audiozáznamu. Pro praktickou transkripci jsem si zvolila techniku opakovaného poslechu. „...je jednoduchou technikou, kdy po dokončení přepisu, či lépe s určitým časovým odstupem po jeho ukončení procházíme záznam s jeho transkribovanou podobou“ (Miovský 2009, s. 207). Jeden rozhovor jsem zpracovala doslovně s položenými otázkami. Ostatní pouze ve formě odpovědí, položenou otázku jsem v textu pouze označila „Q“. Zvukové záznamy z rozhovorů s informanty jsem přenesla na pevný nosič CD, který je přiložen k tištěné formě bakalářské práce, rovněž ho mám dispozici v domácím archivu.

Dalším důležitým krokem byla volba techniky interpretace. Měla jsem dvě možnosti. Postupovat po jednotlivých otázkách pod které vypíši odpovědi všech informantů a pod ně napíši vlastní shrnutí. Nebo budu hledat odpovědi, které se přímo týkají cíle, jak se na ně dívá a hodnotí je respondent či informant, které zpracuji obdobnou formou, jako práci s monografií.

Zvolila jsem si formu hledání odpovědi na dílčí výzkumné cíle a to především, že vzájemně analyzuji postoje a informace ze dvou zdrojů a to sociálních pracovníc

a pěstounských rodičů. Sama jsem v pozici jednoho zdroje a nemohu zůstat ve svých postojích stranou. Uvedená forma interpretace mi lépe umožnila najít prostřednictvím jednotlivých dílčích cílů odpověď na hlavní výzkumný cíl.

5.7 Výběr zkoumaného vzorku

Zvolit správné kritérium pro výběr souboru není jednoduché. Kvantitativní přístup je založen na jasně definovaném postupu, jak příslušný soubor sestavit. Obecně se označují jako pravděpodobnostní metody výběru. Kvalitativní přístup aplikuje nepravděpodobnostní metodu výběru. Je možné obě metody výběru kombinovat při smíšené výzkumné strategii pro sestavení reprezentativního výběru souboru (Miovský, 2009). Je nutné brát však na zřetel skutečnost, že *„metoda výběru výzkumného souboru by měla být podřízena cílům výzkumu tak, aby bylo ve vztahu ke zkoumanému problému dosaženo saturace dat, popř. alespoň dobrého pokrytí relevantních charakteristik cílové populace“* (Miovský 2009, s. 128).

Ve své práci budu kombinovat několik metod výběru: **pravděpodobnostní metodu**, kterou využiji pro dotazníkové šetření v kvantitativní výzkumné strategii. Základním parametrem pro výběr je pracovní pozice sociální pracovníce vykonávající agendu NRP na obci s rozšířenou působností v rámci Královéhradeckého kraje. Tento soubor je přesně vymezen legislativním rozdělením správního celku. Jako druhou metodu využiji **záměrný výběr přes instituce**. Tato metoda mi dává možnost využít znalosti instituce, v konkrétním případě OSPOD příslušné obce s rozšířenou působností, který pracuje s cílovou skupinou tj. s pěstouny. **Prostý záměrný (účelový) výběr**, což představuje výběr z osob, se kterými jsem sama v pracovním kontaktu. V obou případech musí informanti splňovat určitá kritéria pro výběr, rovněž musí s účastí na výzkumu souhlasit (Miovský, 2009).

Výběr zkoumaného vzorku formou pravděpodobnostní metody výběru byl zřejmý. Územní správní celek Královéhradeckého kraje je rozdělen na 15 obcí s rozšířenou působností¹⁴. Bylo velmi jednoduché oslovit kolegyně těchto jednotlivých obcí (abecední seznam příslušných obcí: Broumov, Dobruška, Dvůr Králové nad Labem, Hořice, Hradec Králové, Jaroměř, Jičín, Kostelec nad Orlicí, Náchod, Nová Paka, Nové Město nad Metují, Nový Bydžov, Rychnov nad Kněžnou, Trutnov, Vrchlabí). S některými pracovníci OSPOD, pověřenými agendou NRP se znám z osobních pracovních setkání, porad a školení. Před rozesláním dotazníku jsem všechny pracovníce telefonicky oslovila. Vysvětlila jsem jim

¹⁴ zákon č. 314/2002 Sb., o obcích, příloha č.2. obce s rozšířenou působností

účel a záměr dotazníkového šetření. Rovněž jsem jim nabídla pomoc s vyplněním v případě, že jim dotazník nebude v některých bodech srozumitelný. U většiny z nich jsem se setkala s pochopením a zájmem o spolupráci. Některé projevíly zájem o výsledky výzkumu, neboť zpracovávané téma je zaujalo pro vlastní práci s náhradními rodiči.

Druhou skupinu informantů tvořili pěstounští rodiče. Při volbě vhodných informantů jsem si kladla otázku, jaké požadavky by měl zejména splňovat nebo volit spíše náhodný výběr. Považovala jsem za důležité, aby informant měl zkušenost s biologickou rodinou přijatého dítěte, nebylo rozhodující, zda pozitivní nebo negativní. Zaměřila jsem se na informanty o kterých jsem měla reference příslušných sociálních pracovníků o tom, že jsou komunikativní, vyrovnaní s potřebným nadhledem nad danou problematikou. Určitým způsobem bylo přínosné, že byli otevření a nebáli se sdělit svůj osobní názor. Při výběru informantů jsem dále měla snahu získat vzorek, pokud možno co nejrozmanitější. Chtěla jsem, aby odrážel různou osobní zkušenost s pěstounskou péčí i počtem vychovávaných dětí, jak vlastních, tak přijatých. Schůzku jsem si vždy domluvila předem telefonicky, na základě doporučení příslušné sociální pracovníce, která s rodinou pracuje. Ve spolupráci s kolegyněmi jsem oslovila pět informantů. Vzhledem k jejich různým osobním zkušenostem a pohlaví, rovněž věku přijatých dětí se domnívám, že počet informantů je dostatečný k danému výzkumnému cíli.

A.: žena (41 let) -, vdaná, 5 let pěstounkou, vdaná, dvě děti vlastní 20 let + 12 let, v pěstounské péči jedno dítě (nyní 7 let)

B. žena (42 let), - 3 roky pěstounkou, vdaná, dvě děti vlastní 21 let + 10 let, v pěstounské péči jedno dítě (nyní 5let)

C. manželský pár - středního věku, jedno dítě vlastní 12 let (muž z 1. manželství dospělé děti) v pěstounské péči dvě děti (5 let, 14 měsíců – nejsou sourozenci)

D. muž (57 let) - ženatý, ve společné domácnosti jedno zletilé dítě 24 let, v pěstounské péči dvě děti (13 let + 14 let, sourozenci)

E. žena (54 let) - vdaná, ve společné domácnosti dcera manžela 15 let, zletilé vlastní děti mimo rodinu, v pěstounské péči tři děti (10 let, 5 let, 19 měsíců – nejsou sourozenci)

5.8 Rizika výzkumu

Vhodná volba metod, technik a závěrečné interpretace je důležitá z pohledu validity výzkumu. Do jaké míry je tato validita ovlivněna lze osvětlit i zvědoměním si rizik výzkumu. V této kapitole se proto budu postupně věnovat nejvýznamnějším rizikům tak, jak je sama vnímám.

Volba smíšené výzkumné strategie, klade vysoké nároky na propojování získaných údajů, výzkumník musí zvládnout více metod. Protože, kvantitativní výzkum probíhá více strukturovaně, soustřeďuje se na popis variability předem definovaných poměrů, které vymezuje, je tak jediným rizikem v dotazníkovém šetření možné zkreslení údajů pouze v tom případě, že respondenti mohli nesprávně uvést matematické údaje v důsledku své nepozornosti (Hendl, 2008). Určité riziko si uvědomuji v části dotazníku č. 2, ve kterém sociální pracovníce hodnotí, zda je kontakt s biologickou rodinou pozitivní/negativní. Riziko nespátřuji v tom, že mnoho respondentů má tendenci vyjadřovat spíše souhlas než nesouhlasit¹⁵ (Disman, 2009), ale v tom, že se dá velmi obtížně jedním slovem zhodnotit všechny aspekty kontaktů biologické rodiny s dítětem. Daný postoj je založen pouze na vyhodnocení situace sociální pracovnící, která dotazník vyplňovala. Tím se dostávám k rizikům, které vycházejí z použití kvalitativní výzkumné strategie, která omezuje, respektive znemožňuje, generalizaci výsledků. Probíhá „tady a teď“, pracuje s omezeným počtem jedinců a využívá subjektivní dojmy (Hendl, 2008).

Použitá technika polostrukturovaného rozhovoru a dotazníku s otevřenými otázkami zvědomuje informanta k tomu, že jako „zkoumaná osoba vždycky ví, že je předmětem výzkumu“ (Disman 2009, s. 132). Je přirozeností každého, stavět se do lepšího světla, zanechat za sebou dobrý dojem. Někteří tak podvědomě jiní vědomě mohou odpovídat na kladené otázky tak, jak si představují, že by měli odpovědět nebo tak jak výzkumník očekává, že odpoví. Chování tazatele (výzkumníka), tak může výrazně ovlivnit formulaci odpovědí a tím zkreslit získané údaje (Disman, 2009).

Neopomenutelným rizikem je proto i **postavení výzkumníka v daném výzkumu**. Při vhodné volbě výzkumné strategie si jako výzkumník musím ujasnit, jaká bude moje pozice v celém procesu a jaký vztah budu mít ve vztahu k ostatním účastníkům výzkumu neboť je předpoklad, že můj přístup ovlivňuje validitu získaných poznatků. Miovský (2009) charakterizuje výzkumníka jako někoho, kdo sebe využívá jako nástroj k modelování situace.

¹⁵ Toto zkreslení je známo pod označením acquiescence - podvolení přitakání

Preferuje, aby vzájemná pozice byla rovnocenná, což nejde vždy a za každé situace. Výzkumník „...vstupuje v každé výzkumné fázi kreativním způsobem do sociální interakce tak, že všechny možnosti volby jsou mu zcela otevřeny. Toto signifikantním způsobem ovlivňuje nejen způsob další práce (přičemž postupně všechny fáze stále více omezují univerzum o možné inference plynoucí z předešlého), ale i výsledky, které se z analýzy získají“ (Loučková 2010, s. 31). Je nepochybné, že jako výzkumník jsem byla ovlivněna i svým profesním zaměřením a vstupuji do vzájemné interakce jako zasvěcený člověk a je prakticky nemožné mít postoj, že vzájemný vztah nemá na výzkum vliv. Významnou měrou pro mě jako výzkumníka je důležitá autoreflexe. „Důležitá je dobrá schopnost reflektovat motivy svého jednání v průběhu výzkumné činnosti“ (Miovský 2009, s. 76).

Jako výzkumník si volím výzkumný vzorek informantů, musím být velmi objektivní při tom, které oslovím. Určitým způsobem moje osobní pozice sociální pracovnice mě může určitým způsobem svádět k výběru takovým informantů, kteří mají dobré vztahy s institucemi, k pracovníkům těchto institucí nebo ke mě samé, jako osobě výzkumníka. Musím proto o fenoménu zkreslení elitou uvažovat. „Problém spočívá v tom, že tito „oblíbení“ klienti či pacienti představují jakousi „elitu“, nacházející se oproti jiným klientům v exkluzivním postavení“ (Miovský 2008, s. 138). Mohou tak být jejich sdělení k těmto vazbám neobjektivní. Věřím však, že jsem poskytla informantům prostor pro bezpečné vyjádření k tématu.

Určitým rizikem výzkumu je tvorba a formulace otázek. Některé odpovědi na otázku sebou mohou přinést zkreslení tzv. „haló efekt“, tomu se mohu ubránit kladením otázek, které nejsou kladeny chronologicky za sebou a nelze tak odvozovat odpověď od předchozí otázky (Disman 2009).

Jako výzkumník vstupuji do všech operací výzkumu, uvědomuji si proto další faktor, který může zkreslit výzkum. „Výzkumník „jako prostředek sběru dat a analýzy“ se může dopustit při analýze přehlednutí, systematických chyb a omylů“ (Hendl 2008, s. 223-225). Vyhodnocení kvalitativních dat je komplikovanější, protože nemají strukturovanou podobu zkreslení je tak zapříčiněno i samotnou interpretací dat, kdy jsou „doplňována plnými citacemi částí interview“ (Hendl 2008, s. 223).

Rovněž ke zkreslení dochází tím, „že počet proměnných v přirozených systémech v oblasti zájmu sociálních věd je nesmírný“ (Disman 2009, s. 20). Budu-li se věnovat pouze dílčím proměnným nesmím zapomínat, že ostatní proměnné realitu také ovlivňují. Například vnímání biologických rodičů přijatých dětí pěstounem, může odrážet jeho osobní nesdělenou

zkušenost, která byla pro něj samého traumatizující, rovněž tak zprostředkovanou informací od jiných zkušenějších pěstounů.

U smíšeného výzkumu je rizikem také formulace závěrečná zpráva. Musím brát na zřetel, že styl kvalitativní studie má charakter osobní a kvantitativní studie má charakter více formální, distancovaný (Hendl, 2008). Pokusím se najít určitou „zlatou střední cestu“ mezi těmito styly. I zde je však určité riziko, jak bude celá práce pojímána a jakou bude mít v konečném důsledku vypovídací hodnotu.

5.9 Shrnutí

V předcházející kapitole jsem se snažila přiblížit motivy, které byly rozhodující pro volbu smíšené výzkumnou strategii. V kvantitativně zaměřené části výzkumu jsem zvolila techniku dotazníků a to z důvodu realitně rychlé analýzy dat, nezávislosti výsledků na výzkumníkovi a především pro možnost většího zobecnění. Kvalitativní výzkumná strategie při využití polostrukturovaného rozhovoru mi umožnila získat podrobný popis a vhled při zkoumání fenoménu. Ve vztahu k informantům jsem tak mohla využít kreativně volné, přirozené a nenucené komunikace, která je přirozenější a umožňuje získat dobré výsledky (Hendl, 2008).

Vydefinováním si vhodné výzkumné strategie, především použití metod a výzkumných technik jsem se snažila, racionálně zhodnotit svoje možnosti a schopnosti pro naplnění záměrů bakalářské práce.

6. Interpretace získaných poznatků

V této kapitole jsem se zaměřila na zpracování získaných údajů. Postupně jsem se věnovala jednotlivým dílčím výzkumným otázkám, které jsem se v závěru této kapitoly pokusila shrnout a odpovědět na hlavní výzkumnou otázku.

6.1 Děti umístěné do NRP

Prostřednictvím dotazníku byly zjišťovány údaje o počtu dětí v některé z forem NRP (Tabulka č. 1). Příbuzenská pěstounská péče překračuje počty dětí, které jsou umístovány na NRP na základě zprostředkování. Podíl na celkovém počtu dětí v příbuzenské pěstounské péči tvoří 51% (234 děti). Děti umístěné zprostředkováním tvoří 39% (177 dětí), 10% (48 dětí) představují děti, které byly umístěné jinou formou do NRP než zprostředkováním a nejedná se o příbuzenskou péči. K 31.8.2010 nebylo žádné dítě umístěno do PP na přechodnou dobu (příloha G. Graf č. 1).

Tabulka č. 1:

Souhrnné údaje o počtu dětí v NRP v Královéhradeckém kraji, které jsou v evidenci jednotlivých OSPOD k 31.8.2010

Souhrnné údaje o počtu dětí v NRP v Královéhradeckém kraji - evidenční stav k 31. 8. 2010													
Děti v pěstounské péči			Děti v poručnické péči					Předpěstounská péče				Děti v PP na přechodnou dobu	
Zprostředkovaná			Příbu- zemská	Jiná	Příbu- zenská	Z PP*	Jinak	Zprostředkovaná			Příbu- zenská		Jinak
KÚ	MPSV	Jinak						KÚ	MPSV	Jinak			
93	6	16	178	25	53	55	22	6	1	0	3	1	0

Tabulka č. 2, dává obraz o celkovém počtu dětí za období 1.1.2005 do 31.8.2010, které na základě zprostředkování byly umístěné do pěstounské a poručnické péče. Číselně je vyjádřen počet dětí, které mají či nemají kontakt s biologickou rodinou, a jak je tento kontakt hodnocen.

Za uvedené období se daná problematika týkala celkem 72 dětí (z toho 2 sourozenecké trojice, a 9 sourozeneckých dvojic). Bez kontaktu s biologickou rodinou je celkem 34 dětí. Překvapivé je nakonec zjištění, že u 38 dětí, z celkového počtu dětí, k některé z forem kontaktu dochází. Převládá pozitivní hodnocení kontaktů u 22 dětí, pouze 9 dětí má negativně hodnocený kontakt. Musím říci, že jsem výsledkem překvapená. Neočekávala jsem, že je poměrně velké procento dětí, které kontakt v nějaké formě s některým členem biologické rodiny mají (tabulka v této podobě neupřesňuje osoby, které jsou s dítětem v kontaktu ani jeho formu či četnost).

Tabulka č. 2:

Zhodnocení kontaktů dětí s biologickou rodinou, které byly umístěny do NRP (pěstounské a poručnické péče) na základě zprostředkování v období 1.1.2005 do 31.8.2010.

Zhodnocení kontaktů u dětí umístěných do PP v období od 1.1.2005-31.8.2010				
Celkový počet.dětí	Kontakt s biologickou rodinou		Hodnocení	
	Ano	ne	pozitivní	negativní
72	38	34	22	9

6.2 Postoje pěstounských rodičů a sociálních pracovníků k biologické rodině dítěte.

Oslovení informanti jsou aktivními pěstouny. Pro pěstounství se rozhodli, každý z jiného důvodu. Při rozhovorech jsem nepátrala po jejich motivaci, která stála na počátku jejich rozhodnutí. Všichni si prošli určitou formou přípravy. Zpočátku očekávali, že jim postačí přirozená rodičovská intuice, zkušenosti s výchovou vlastních dětí.

V odborné části krátce hovořím o traumatech, kterými děti, umístované do NRP zprostředkováním, procházejí. Alarmující je i forma samotné realizace „předávání dětí“ náhradním rodičům. V běžné rodině, kdy např. vezeme dítě k babičce na víkend, je tento krok spojen s příjemnou návštěvou, povídáním si. Dítě přirozeně zůstává a babička má informace o tom, jaký mělo dítě den, zda nemá zdravotní problém, co mu má uvařit apod. Považujeme to za naprosto přirozené. Umístěné dítě v zařízení má jen povrchní informaci o odchodu do náhradní rodiny (malé děti jí často ani nemívají). Při příchodu pěstounů do zařízení tak,

dochází k seznamování, které zpravidla nikdo neřídí, nejsou vymezená pravidla, ta se aktuálně vytvářejí. Účastníci takového setkání nemají tušení, co se od nich očekává a jak vše bude probíhat. Přestože psychologové doporučují předávat dítě „s překryvem“¹⁶ v praxi si vzájemné seznamování a navazování kontaktů vysvětluje každý po svém. Příprava dítěte na náhradní rodinnou péči není upravena a je realizována podle přístupu personálu konkrétního zařízení.

„...my jsme tam přijeli, a oni mu řekli, že si pro něj jde tatínek s maminkou nový. Takže on na nás vešel, paní ho musela nosit, pak začal, je temperamentní, pak šel k nám.... „Q“ Bylo to opravdu, jako když je to jeden kus, který mají někde za inventářovanéj, že ho můžou škrtnout nebo si ho tam nechaj, neměla jsem pocit, nějaké lidskosti, a hrozně mě to zklamalo“ (informantka, B).

„...přivítala nás sociální pracovnice s tím, že teda pro něj jde, chvílku jsme tam seděli, přilítly tam dvě malý čarodějnice, jen jsme na sebe koukli, řekli jsme si jo. Se sociální pracovníci jsme se dohodli, že bychom chtěli na procházku mimo dětský domov, aby to nebylo takový formální. „Q“ holky s tím neměly žádný problém. Já jsem jim jenom řekl, že jsme se na něj přijeli podívat, že bysme chtěli v podstatě jim ten život zpříjemnit, když budou souhlasit“ (informant, D).

Prvotní informace o dítěti získávají pěstounští rodiče od sociální pracovnice krajského úřadu, která je seznámí se základní sociální anamnézou dítěte. Jsou to především základní informace o rodičích dítěte uvedena ve spisové dokumentaci. Další informace pak získává při své první návštěvě v zařízení, zpravidla také od sociální pracovnice nebo ředitele ústavu. Ojedinele od „tety“, která je s dítětem v denním kontaktu, minimálně jsou tak předávány informace o zvycích dítěte. Rozsah informací je různý.

„ Takže nás kontaktovali s jeho sociální pracovníci a dozvěděli jsme se jenom, že matka je, vlastně ne nebyla nezvěstná, že otec ho odvedl do ústavu. Matka je ve chráněný dílně, nebo jak se to jmenovalo. No věděli jsme, že dědeček je lékař. Máma, že měla gympl, no a nic víc jsme nevěděli.

„Q“ „Věděli, že matka dítě po ½ roce opustila, že nevěděli kde je, že je nezvěstná a otec, že ho už nechce vychovávat. Chvíli s ní bydlel u babičky a další otcovi babičky a snad měl mít sestru, ta byla těhotná a už řekli, že V. nechťej. Takže on ho sám odvedl do Vesky, ale máma

¹⁶ PhDr. Mgr. Jeroným Klimeš, Ph.D. užívá termín „ dítě se předá s překryvem“ zejména při nevhodné realizaci styku dítěte s rodičem po rozvodu manželství, při realizaci střídavé výchovy i ve vztahu k některé z forem náhradní rodinné péče. Přechodu z autoritu na autoritu je dítě schopné od 3 let.

pak za ním jezdila, protože i má doma od ní i dárky, co mu dovezla do té Vesky, asi 2x za ním byla, myslím“ (informantka A).

„ Měli jsme informace, chtěl jsem přibližně vědět, o co jde, nechci děti, které byly týrány, protože si týrané děti do života berou něco, co není dobře. Byla to rodina nad nima visela sociálka pak se do rodiny, máma si do rodiny našla přítele, už několikátého, byl nějaký Slovák a ten v té rodině začal trošku, za prvé pil, hrál automaty, a máma jak byla hloupá, tak mu tohle všechno trpěla...“ (informant D).

„U Z. to nebylo úplně dostačující, tam neznali matku, matce byl odebrán, že nejezdila za ním mnoho, spíš táta za ním byl jednou, tak o ní moc toho nebylo. Ale měli dostatečnou informaci, co se týče porodu, protože ze zprávy z Hradecké fakulty, byl převezen a v jakém stavu, a potom při odebrání, podloženo lékařkou zprávou, jinak celkově nic nevíme“ (informantka C).

V počátku pěstounští rodiče považují informace o biologické rodině za dostatečné, postupně však vyvstávají nové otázky, na které se obtížněji hledají odpovědi. Všichni oslovení informanti považovali pro výchovu dětí za velmi významné znát minulost dětí, čím si musely projít před umístěním do rodiny. Chtěli mít povědomí o tom, kam mohou dítě směřovat, na jaké projevy chování si mají dávat pozor, měli zájem o vysvětlení, proč se přijaté dítě projevuje určitým typem chování.

„...Informace o rodičích byla pro nás hrozně důležitý, chtěli jsme to vědět, aby co má ten M. za sebou, co mohl zažít, protože to je velká neznámá a samozřejmě, že když mu chceme nějak pomoc, nějak se o něj starat, tak člověku pomůže, když rozumí, proč asi se tak chová“ (Informantka B)

„... první informace automaticky něco řečený i o rodičích, takže to jsem taky přivítala, člověk si s tím dítětem bere i odkud pochází, takže vlastně беру s tím, že chci vědět, odkud pochází, jestli je podobnej rodičům, co můžu od toho očekávat, ne že bych od toho ustoupila. Tak nějak do budoucna, co mě čeká, na co se můžu připravit“ (informantka E)

Pěstouni postrádali informace o zdravotní zátěži biologických rodin. Tyto informace by často pomohly při stanovení diagnózy nemocného dítěte, nebo při určení vhodné léčby či lékařských vyšetření. Pěstouni, kteří kontakt nebo povědomí o rodičích přijatého dítěte mají, v této situaci biologické rodiče osloví. Rovněž při plánovaném operačním zákroku nebo náročných vyšetření je nutný informovaný souhlas rodiče s plnou rodičovskou zodpovědností, kterou pěstouni nemají.

„...Je pravda, že to teď nyní vyplývá, když jsme teď se Z. byli na hlasivkách, byl na tý operaci, jak k ní musela dát matka souhlas, tak říkala, že má problém se štítnou žlázou. Už se takto

ptala, ale musíme mít anamnézu, až když něco nastane...,...Z. teď dělá endokrinologické testy na růst, jestli má dostat hormonů, tak nás nenapadlo, v tu chvíli, jsem si myslela, že matku nezastihnu, otec vlastně není otec, na to bych se třeba doptala, než jsme na ty testy šli, dopadlo to dobře, on ty hormony má, ale nějak mu spinkaj, takže pořád je malej, ale tam by to bylo dobrý vědět, jestli někdo z rodiny měl tenhle samej problém...“(informantka C).

Nutné je uvést, že pěstounští rodiče však často ani podrobnější informace o dítěti nepožadují. V době přijímání dítěte mají pocit, že si vystačí s tím, co jim odborníci na NRP sdělili. Postupně si uvědomují, že jim některé informace do určité mozaiky o dítěti chybí. Váhají, zda se mají opět obrátit na sociální pracovnice nebo po nich nepátrat sami.

„Já bych taky chtěla vědět, on je hrozně šikovnej. Ta rodina, jakým směrem ho máme zaměřit. Nemože z té rodiny, na co si máme dávat pozor, to mi vlastně pořádně nevíme“ (Informantka A).

Pozitivní pro mě bylo zjištění, že oslovení informanti ve zkušenosti s přijatým dítětem se nesnažili obraz rodičů zkreslovat. Někteří měli obavy, v jakém rozsahu mají děti informovat, ale nikdo z oslovených neměl v úmyslu dítěti o jeho rodičích nic neříkat. V tomto ohledu vidím velký přínos v přípravě pěstounů, kde je této tématice věnován určitý prostor.

„... Vaše máma udělala věci, tak jak je udělala, možná je neuměla udělat líp, proto jste skončily v dětském domově, protože se o vás neuměla postarat, tak jak na to jako děti máte právo a nárok...“ (Informant D).

„...Pro nás ty rodiče biologický jsou pro nás zatím v mlze, tam o tom stále moc nevíme, no zatím je v době, kdy ho to moc nezajímá, začne asi v tý pubertě, nechtěla bych mu říci něco zraňujícího, něco co by ho mohlo položit, prostě bude vědět, že to měla rodina složitý z nějaký ho důvodu se jim nepodařilo ty děti mít v rodině, pečovat o ně, aby fungovali jako rodina, ty důvody mi nevíme a neznáme, nechtěla bych prostě, aby o nich smýšlel špatně o těch svých rodičích. Musíme s tím, tak pracovat, já si to představuji tak, že jednou mu jako řeknu, někdo má dva tatínky po rozvodu a někdo má dva rodiče jedny, mi jsme jako ty nepravý, prožil s námi větší část života a ty pravý, které měly nějaké problémy...“ (Informantka B).

„...Přiznám se, že nechci na ní kydat žádnou špínu, ne to za prvý nemám ani právo, a za druhé i já sama si neumím představit, kdyby mi někdo říkal ošklivý věci o mé mámě. Protože se o něj máma nestará, ale furt je jeho máma, a to jsou věci, ty špatný věci, bud' mu říct až v dospělosti. Nebo se s ní třeba sama setká a bude mu to chtít sama vysvětlit...“ (Informantka A)

S povědomím o své biologické rodině si dítě utváří obraz o sobě samým, tomuto tématu se věnuji ve své teoretické části své práce. Většina pěstounů si tuto skutečnost

uvědomuje. Někteří pěstouni mají štěstí, když si dítě při příchodu do rodiny přináší některé artefakty z uplynulého života v podobě dopisů, fotografií, hraček. Mají tak možnost s dítětem utvářet jeho vzpomínky. Není tomu však vždy, někdy mají děti pouze fotografie z období z pobytu v ústavní péči, fotografie rodičů a ze života v biologické rodině děti ve své dokumentaci nemají. V praxi se při odebírání dětí z rodiny nepomýšlí na to, aby si dítě sebou vzalo fotografii svých rodičů. Někdy také samotní biologičtí rodiče žádné fotografie ze společného života nemají.

*„... My máme dvě fotky, kde je máma s nějakým přítelem a s V. a jinak nemáme žádný. „ Q“
No viděl je jednou, ale více je vidět nechtěl, tak jsme, je mu je víc neukazovali...“
(informantka A).*

„... dostali jsme pár fotografií, že je v tom dětském domově měli na narozeniny fotili, tam všude je ta hodná teta. Tu práci dělá dobře. Asi se o ty svěřence starala s láskou, nevím jméno, ale na těch fotkách je, dostali jsme pár fotografií z domova, založili jsme mu album, které požaduje často prohlížet a nemáme fotky z miminka, ale asi od 1 roku, kdy byl přijatej...“ (Informantka B).

*„...Já veškerý kontakt co mám s jeho rodinou tak schovávám, když bude chtít něco vidět, nahlédnout, bude moc do všeho a záleží na něm jak moc bude chtít, být s matkou v kontaktu“
(Informantka C).*

V jakém rozsahu a jakou formou má být dítěti zprostředkována informace o jeho biologické rodině, zda skutečně je nezbytné, aby dítě mělo osobní kontakt s biologickou rodinou, se nedá paušálně říci. Jednoznačně se mi potvrdilo, že je nutné vše posuzovat podle individuálních potřeb, vývojových možností a věku těchto dětí. Ostatně v tomto duchu odpověděla většina sociálních pracovníků.

„Všechno se musí posuzovat individuálně. Pokud rodiče mají civilizované chování a jsou ochotni respektovat nastavená pravidla, bývá styk pro dítě přínosný...“ (respondent 9).

Pěstouni vycházejí ze své praktické zkušenosti. Všeobecně se jim lépe přijímá osobní kontakt s prarodiči dětí nebo jejich sourozenci. Zejména ve vztahu k sourozencům je přístup pěstounů více otevřený.

„Babička je spokojená, že je u nás, posíláme jí fotky, zatím neprojevila žádné obavy, že by to nebylo správně. „Q“ Tady nám je to jedno, tady může babička přijít. Můžeme si to sami uzpůsobit, můžeme si to říci, je maličká, to ji nepoškodí...“ (Informantka C).

„...S kým se stýkaj, tak to je jejich sestra S., ze začátku to bylo celkem hustý, až to narušovalo, není to jednoduchý do Semil, je to nějaký kus, celej den rozhozený. My jsem jim to však

zprostředkovávali. S tím, že s tetou Š., jsme byli domluveni, že jednou přijedeme my, jednou oni. Po 14 ti dnech, kdy jsme měli holky u sebe, přijela teta s malou S. a my jeli na výlet i S. byla ráda, že byla u nás. Nyní to funguje tak, když jim vyjdou jarní prázdniny, buď holky jedou tam, nebo S. přijede k nám, zrovna teď má přijet na víkend k nám. I pro nás se to trochu rozměnilo. Bylo to hodně náročný...“ (Informant D).

Pokud projevuje zájem otec nebo matka, vždy je tento zájem provázeno s vypjatými emocemi. Pěstouni se proto více těchto kontaktů obávají. Otcové zpravidla mívají sklon k agresivitě, matky k manipulaci. Pěstouni více pociťují strach o děti a rovněž o svoji pozici v životě dítěte. Základním problémem při realizaci kontaktů s biologickými rodiči je jejich nespolehlivost a rychlé opadnutí zájmu. Děti tak často plní povinnosti vůči svým biologickým rodičům než, aby pro ně byla tato setkání přínosem.

„...S mamkou se viděl ve Vesce, asi dvakrát, kdy za ním přijela, on byl šťastnej a byla tam hodinku odjela, pak brečel, měli problémy ho srovnat. Pak jsme ji viděli, V. ji viděl, kdy jsme ho měli měsíc, na úřadě asi hodinu. Jenom, že to už byl měsíc u nás a tam už reagoval jinak, když ona odcházela, tak si myslela, že bude zase brečet, a on jí hezky řekl “tak ahoj”, a od té doby jí neviděl...“ (Informantka A).

„... vlastně, když si jí brala na hodinku na dvě ven, nejdříve jsem z počátku s ní chodila já, protože byla P. hodně malá, ale potom ona si prosadila u soudu, že chce, abych jí dávala P. na dvě hodiny a že tedy P. opravdu, minimálně brečela, byly tam ty děti. P. jako si vzpomíná na maminku svoji hlavně teďka, když jsme se přestěhovali do Č., před pěti lety, ona se sem dostala asi třikrát, a bylo to pro ni asi finančně náročný..., Q ... P. v kontaktu s mámou není, protože vlastně ona sama řekla, že je to pro ni finančně náročný a byla nemocná v léčebnách na psychiatrii, se léčila, byla neschopná...“ (Informantka E)

„... ten K. pravý otec, on prostě hned chtěl K. objímat, brát do ruky, K. měl z něj strach, úplně se zasekl, má takovu složitou povahu na tohle na všechno, dělá když někdo něco co se mu nelíbí, tak se nafoukne, zasekne a člověk s ním nehne. Q... Tak asi třikrát tam přišel, se to domluveno, je fakt že udělal pokroky, ale potom byl takovej, nevím, nechali jsem tam vždycky K. si hrát, jednou přišel takový rozrušený....., byla tam pracovnice z té Adry, ta ho tam vysloveně zklidnila a řekla mu jako prostředník...,chtěl jen svůj zájem a nekoukal na zájem dítěte, já jsem tam nebyla kvůli sobě, byla jsem tam kvůli K., pak se uskutečnila návštěva, my jsem tam přišli, on nepřišel bez omluvy, tak mu volá a ta paní z té Adry a vzala ta jeho nová přítelkyně a ta řekla, že jsou oba nemocní a že jsou v Kolíně a kde si cosi, takhle by to nešlo mi jsme připraveni, čekáme, a vy nedáte vůbec vědět nic. Od té doby se snad ani

neozval. Jestli mě snad na ulici jednou potkal, říkal, že se ozve, že se na něčem domluvíme...“ (Informantka E).

Pro děti může být pozitivní zkušenost s kontakty s biologickou rodinou přínosná. Dopředu si často neumíme představit, jak takové dítě prožitý kontakt zařadí do svých vzpomínek a jak byl pro něj důležitý.

„... a teď když byl u té prababičky, ta mu vyprávěla, že byl na balkoně v kočárku, to si docela hejčká, to jako i vyprávěl co tam dělal, ale to měl z vyprávění od babičky...“ (Informantka A).

„... nám zemřela babička jakoby naše maminka, jsme v takové složité situace, jakoby už nemáme žádnou babičku žádné prarodiče biologický a když jsme to M. říkala, tak zareagoval, tak děcky, že říkal, že ještě máme jednu tu babičku s tím dědou a myslel na ty svoje. Už tam určité povědomí tam je, že nějakou rodinu tam má...“ (Informantka B).

Postoj k podpoře kontaktů dětí s původní rodinou je ovlivněn i skutečností, zda dítě má vědomou vzpomínku na své rodiče (není to však rozhodující). Zejména starší děti, které prožily část svého života, nepochybně pocítují určitou ztrátu a úzkost, pokud informace o svých rodičích nemají. V určitém vývojovém období musí také pěstouni očekávat, že dítě jim některé otázky bude o své minulosti klást.

„...My sice ho máme rádi a všechno, ale já si myslím, že jednou se bude pít od kad' je, po kom je. Je fakt, že řeší, že mi máme jiný oči, že on jediný je hnědooký, mi všichni jsme modrooký. Takže nemůže být náš ani náhodou, takže on to řešit bude si myslím, ty náznaky už tak dává, dávno“ (Informantka A).

„...Musí se to přizpůsobit té povaze, a jde o to tu první schůzky, držet si emoce v sobě, takže taky mě trne srdce, když si brali miminko M. do ruky, měla jsem o něj strach jako bych byla jeho máma, je to moje dítě vlastní, bezmocný človíček i ostatní děti, mají dušičky, i když někdy zakřičím, zahartusím, Takže si myslím, že tyhle ty kontakty s rodičema by měli být, alespoň jednou zkusit a podle toho se dál rozhodnout, jestli tedy jo nebo ne. Záleží na těch rodičích jak to zvládnout, když tam nedojde, k nějaký bitce vysloveně na začátku, tak si myslím, že se to dá zvládnout. Já to беру tak, že to má pro ty děti určitý smysl“ (Informantka E).

6.3 Možné nástroje a podmínky kontaktů biologické rodiny s dítětem v PP.

Sociální pracovnice na základě vlastních zkušeností do jisté míry shodně sdělily, že je nutný individuální přístup k podpoře kontaktů. Jednotné již nebyly v hodnocení samotné realizace. Z odpovědí jsem měla pocit, že téměř většina dotázaných předpokládá, že zájem o kontakt s dítětem musí být iniciativou rodičů a realizaci kontaktů zabezpečí „někdo“ nespecifikovaný, přinejlepším samotný pěstounům. Některé mají rámcovou představu, jak vytvořit podmínky pro realizaci, převážná část odpovědí vyzněla „*ne, to nelze úplně zabezpečit*“ (respondent 4) nebo odpověď typu „*ne lze to pouze ulehčit – doprovázením*“ (respondent 2). Sociální pracovnice se ve většině případů necítí být dostatečně připravenými profesionály pro podporu a pomoc při realizaci kontaktů. Mají pocit, že takové dovednosti nemají. Zejména k možnosti asistovaného setkání „*Těžko jednoznačně odpovědět. V některých případech je to asi nezbytné, nicméně si myslím, že když je třeba asistované setkání, tak to již hovoří o tom, že to bude obtížné, že komunikace mezi zúčastněnými vážně*“ (respondent 8). „*Jsou případy, kdy je to asi jediná možná cesta*“ Tento postoj jednoznačně nesdílím. Asistované setkání by mělo být vždy, pokud má docházet ke kontaktům. V teoretické části se věnuji dysfunkčním rodinám a rovněž se krátce vyjadřuji k poměrům rodin, ze kterých jsou děti umisťovány do NRP. Jedná se vždy o problematické rodinné vztahy s nefunkčními rodinnými systémy. Pak vyvstává otázka, když se sociální pracovnice necítí být profesionálem, očekává snad, že pěstoun je takovým profesionálem? Já se domnívám, že rozhodně není. Přestože žadatelé procházející přípravou, dostali velké množství informací a do jisté míry by měli být alespoň polovičními odborníky na NRP, neměli by být při řešení otázky kontaktů osamoceni.

„...Poprvý, kdy jsme se s matkou setkali. Když jsme měli setkání s matkou, kdy jí dovezli z tý Diakonie a nás dovezli do J. A tam poprvé jsem to začala řešit, protože tam máma byla, jako by mě postavila do role, že jí chci dítě ukrást. A v tý Diakonii to s nimi tak skoulela, že oni vlastně s ní byli na její straně, že my nejsme v právu si V. vůbec vzít, přitom to dítě bylo normálně v registru, takže to snad bylo poprvý, co mi došlo, že budeme kontaktováni rodičem“ (Informantka A)

„...Když jsme si trošičku zvykli přišlo na řadu dojednání nějaké návštěvy a tady nám velice pomohla naše sociální pracovnice, na kterou jsme se obrátili o pomoc, byli jsme z toho vyděšeni, nervózní a nevěděli jsme co si máme představit“ (Informantka B)

„...tak jsme v té Adře začali realizovat ty kontakty, přes tu Adru plánovat u paní K. probíhali asi dvě návštěvy ...“ (Informantka E)

Sociální pracovníci i pěstounské rodiny očekávají podporu a pomoc. Každý má však vlastní představu o její podobě. Prvotní podporu a pomoc pěstoun intuitivně očekává od „svého“ sociálního pracovníka. Někdy může mít i obavy, když požádá o pomoc, že se jeho zájem bude posuzovat tak, že svoji roli nezvládá. Naproti tomu i sociální pracovník si je vědom své přetíženosti a nemožnosti zvládnout všechny úkoly na něj kladné. Často je v pracovní náplni sociálního pracovníka i jiná agenda na úseku SPO, než jen agenda NRP. Sociální pracovník by proto často přivítal podpůrnou pomoc „*Hlavně poradenskou a něco pro asistovaný styk*“ (respondent 6). „*Psychologickou, aby náhradní rodiče pořád neměli pocit, že je kontroluje někdo z úřadu, ale že z vlastní vůle můžou i ledacos pochopit a tím vyřešit*“ (Respondent 2). „*Pracoviště dobře dostupné, které by bylo nápomocné, při prvních dnech, měsících adaptace dítěte v PP (provázení), řešení kontaktů s biologickou rodinou (asistence, prostory), supervize rodiny aj.*“ (respondent 9).

Pěstounští rodiče převážně vycházejí z osobních zkušeností a zkušeností, které si předávají na různých osobních setkáních pěstounských rodin, při výkonu pěstounské péče a realizaci kontaktů. Preferují doprovázení v počátcích příchodu dítěte do rodiny. Pokud je zde možnost kontaktů, vyžadují podporu a asistenci. Mají pocit, že je vhodné, aby někdo třetí stanovil pravidla, poučil strany a vytvořil bezpečné prostředí zejména pro dítě. Pokud však kontakt nebude dítě dobře snášet, nemělo by být do něj nucené.

„...*pro mě bylo důležité, že ta první schůzka proběhla jako velice oficiálně, kde se domluvili přesný pravidla, co od toho očekává, co může a nemůže, to je vlastně, hodně důležité, ta první schůzka tam nastavit ty mantinely, kde se to bude kontakt, jak často, kdo tam přijde, nepřijde, co se tak bude dít, protože pak třeba jsme měli takovou nepříjemnost, že jsme chtěli jít do cukrárny a ty naší rodina, nemá moc peníze, tak jsme řešili, jestli to za ně máme zaplstit, nebo je zvát, po každý, my jsme si chtěli nechat odstup, pak jsme to řešili procházkou, a než návštěvou takových, kde se musí něco platit*“ (Informantka B).

„...*Já bych byla ráda, kdyby u prvního kontaktu ta sociální pracovnice byla, a aby to bylo neutrální území, dětské hřiště nebo tak něco, když by to bylo v létě. Těžko říci, co by tam paní M. začala dělat v tu chvíli. Aby nám Z. nezblbla takovým způsobem, že by koukal, je to těžký tohle to, když by se chovala jak by měla, nedělala na něj nátlaky v tom smyslu, já jsem tvoje maminka a podívej se na mě, ty jsi mohl mít takovej a takovej život, kdyby si s ním hrála a povídala a měla radost, že je s ním, tak to pro nás není žádný problém a po druhé bychom tu sociálku nepotřebovali. A tady by to bylo dobrý, aby se to dalo včas utnout, tady to není*

dobrý a potvrzení od neutrální osoby, ano to nebyl dobrý vztah, který tam zrovna chtěla navodit a pro dítě to nebylo správný“ (informantka C).

Pěstounští rodiče stejně jako sociální pracovníci vnímají velkou podporu v nestátních organizacích, které jsou přímo určené náhradním rodičům. Hodnotí ji jako vhodnou podpůrnou pomoc založenou na profesionálním přístupu. Přivítali by, aby byla síť těchto služeb v rozumné dojezdové vzdálenosti od jejich bydliště. Středisko Stopa Čápa při Občanském sdružení Salinger má celokrajskou působnost a však pro některé pěstouny jsou nabízené služby prakticky nedostupné s ohledem na vzdálenost. O čemž svědčí výpovědi respondentů. *„V regionu nikoliv, pro Královéhradecký kraj možná ano, ale služby jsou soustředěné převážně pouze v krajském městě Hradec Králové“ (respondent 2).* *„Nic podobného, vyloženě zaměřeného na tuto problematiku nemáme. Poradna pro mezilidské vztahy může fungovat a občas funguje“ (respondenta 6).*

„Myslím si, že by to bylo dobrý, protože to sdílení je strašně fajn a důležitý, ty lidi si mezi sebou poraděj daleko líp, když si předají zkušenosti, to jak oni to maj, my máme zkušenosti sluchově postižené dítě, tak máme zkušenosti tam o ted', že setkání jsou hrozně přínosný jsou hrozně fajn, nejen, že odborníci pomůžou, a ty lidi ze života svého dokážou poradit a pomoc. Myslím si, že by to bylo fajn“ (Informantka A).

„Kdybych byla na začátku, ale vlastně i v tom průběhu, protože nevíme co nás čeká, tak mi přijde, už jenom ten pocit, že mám člověka, organizaci, nebo něco, kam se můžu kdykoliv s čímkoliv obrátit, je pro mě úlevné, že na to člověk není sám, někdy stačí jen prokonzultovat, nebo to prostě jen sdělit, a jenom prostě, když Vám někdo pokejve, tak máte větší jistotu, že rozhodnutí nebylo, nebo to co je před Váma, máte dobře, jakoby supervizor, jakoby Vám řekne z jiného neosobního neemotivního, nezasáhnutého světa, Vám řekne, jestli ten krok je v pořádku nebo Vám řekne, jestli by bylo lepší to udělat tak nebo tak, určitě to vědomí by pro mě bylo důležitý. Ten pocit, že když jsem v nouzi nejsem sama.“ (Informantka B).

„Ono je to důležitý u nás v kraji jsou nějakí pěstouni, ale nevíme o sobě, a dost v okolí narazíme na lidi, kteří řeknou jo pěkný, vy jste fakt klobouk dolů, já bych do toho nešel a tím se vyčerpá než rozhovor ukončí a ti lidi nemaj ponětí, co to vlastně znamená a my vlastně nemáme nikoho s kým bysme o tom dokázali mluvit, jako s tím, že on prochází, vyměnit si zkušenosti. Probíráme na těch srazech“ (Informantka C).

Ne však každý pěstoun má pocit, že potřebuje sdílení svých zkušeností nebo obav. „Úplně běžná rodina. Proto mi setkání pěstounů úplně vypouštíme. I náš syn je velmi dobře přijal“ (Informant D).

6.4 Odpovědi na definované výzkumné otázky

DVO1. Jaký je počet dětí umístěných do PP v období od 1.1.2005 do 31.8.2010 v kontaktu se svojí biologickou rodinou

Za uvedené období se daná problematika týkala celkem 72 dětí (z toho 2 sourozenecké trojice, a 9 sourozeneckých dvojic). Bez kontaktu s biologickou rodinou je celkem 34 dětí. Překvapivé je nakonec zjištění, že u 38 dětí, z celkového počtu dětí, k některé z forem kontaktu dochází.

DVO2. Jaké jsou postoje pěstounských rodičů a sociálních pracovníků k biologické rodině dítěte?

Pěstounští rodiče očekávají informace o biologické rodině, zpočátku mají zájem o jejich zprostředkování. Postupně, v kontextu se životem dítěte, se nebrání ani osobní zkušenosti s biologickou rodinou, která je však spojena s obavami. Celkově pěstounští rodiče mají snahu přijímat rodinu dítěte spíše v psychologické rovině (takovou jaká je, nesoudit ji, ani nehodnotit). Jsou ochotni s přijatým dítětem o jeho rodině mluvit, přiblížit mu jeho minulost.

Sociální pracovníci především vycházejí z negativních zkušeností při formování svého postoje k biologické rodině dítěte. Předem očekávají komplikace, problémy a nestandardní chování rodičů. Biologická rodina dítěte je chápána spíše jako „problémový klient“, který by měl být především výrazně limitován.

Oproti tomu je sociální pracovník ve vztahu k pěstounským rodičům otevřený a má zájem poskytnout dostatek informací o biologické rodině dítěte, neboť si uvědomuje jejich důležitost pro dítě i pěstouna.

DVO3. Zjistit jaké jsou možné nástroje a podmínky za jakých by měl kontakt s biologickou rodinou probíhat, tak aby byl bezpečný a pozitivní pro všechny zúčastněné, především pro dítě.

Kontakt dítěte s biologickou rodinou má odrážet potřeby konkrétního dítěte. Před samostatnou realizací kontaktů musí dojít k přípravě všech zúčastněných, při které si vyjasní své pozice, očekávání a nastolí si pravidla a limity. Příprava musí být vedena profesionálním týmem a vycházet z individuálních potřeb dítěte, pěstounů i biologických rodičů či rodiny. K počátečním kontaktům musí docházet za asistence odborníka. Vhodné prostředí musí reflektovat potřeby dítěte, aby se cítilo dobře, bezpečně s možností přirozené interakce.

6.5 Shrnutí

Lze najít cestu k podpoře bezpečného a pozitivní kontaktu dítěte svěřeného do pěstounské péče s biologickou rodinou, pro zachování vědomí vlastní identity dítěte, neboť každý chce vědět odkud pochází, kdo byli jeho rodiče a to vše při zachování bezpečné vazby na pečující pěstounské rodiče?

Studie o počtu dětí umístěných v náhradní rodinné péči v období pěti let v rámci Královéhradeckého kraje nám dává jasnou zprávu o tom, že téměř 49% dětí žije mimo svoji rodinu bez přímých biologických vazeb na pečující osobu. Je to poměrně velké procento dětí, které by mělo mít povědomí o své minulosti, nebo by se u nich měl realizovat kontakt s biologickou rodinou nebo rodičem. Přitom nepatrný zlomek z těchto dětí má negativní zkušenost z kontaktů. Dovoluji si tvrdit, že jsme založeni hodnotit a vnímat věci pesimisticky. Raději hledáme nespočet důvodů o tom, co je špatně. Máme jen minimum informací o rodinách, kde nejsou vyhrocené vztahy mezi biologickou a náhradní rodinou, téměř se o nich nehovoří. Možná z toho pramení všeobecné povědomí, že kontakt s původní rodinou dítěte je vždy spojen s vysokým rizikem a předem problematickým průběhem.

Z rozhovorů s informanty a informací respondentů jednoznačně vyplývá, že kontakty s rodinou musí být vnímány z hlediska přínosu pro vývoj konkrétního dítěte. Musí být rovněž koncipovány tak, aby dítě bylo na kontakt připraveno. Aby rámcově pěstouni i rodiče věděli v jaké se ocitnout situaci, a jaké jsou hranice vzájemného vztahu. Pozitivně je hodnoceno vyjasnění si pozic pěstounů a biologické rodiny před samotným plánovaným kontaktem. Sdělení očekávání a přijatelných pravidel. Z toho vyplývá, že nelze realizovat kontakt s dítětem bez určité přípravy zúčastněných. V plánech přípravy na kontakt se musí velmi citlivě zhodnotit, zda dítě může být vystaveno riziku psychické újmy. Je nutné si uvědomit, že zvládat prakticky i psychologicky dvě rodiny, je pro dítě náročný úkol. Do plánu kontaktů je proto nutné zahrnout i přístup a schopnost dospělých podílet se na spolupráci při realizaci

kontaktů. Ne každý rodič dokáže být disciplinovaný a spolupracující. Pokud odmítá spolupráci, měl by si být vědom, že kontakt s dítětem nemusí být realizován. Realizace kontaktů by rozhodně neměla být vnímána jako povinnost.

Klíčovou úlohu v pozici mediátora či průvodce bezpečným kontaktem, by měl sehrávat sociální pracovník, který má znalost biologické i pěstounské rodiny. Měl by si být vědom své odpovědnosti za podporu a pomoc při realizaci kontaktů. Určitou oporu by měl mít v organizacích či agenturách poskytující služby zaměřené na sanaci rodiny a náhradní rodinnou péči (provázení, poradenství, různou formou asistenční pomoci aj.)

Pozitivně informanti a respondenti hodnotí možnost obrátit se na organizaci, ve které mohou spolupracovat s psychology, sociálními pracovníky, supervizory apod. při hledání optimálních pravidel pro kontakty, především s ohledem k potřebám konkrétního dítěte. Výrazně pozitivní jsou zkušenosti z průběhu kontaktu, pokud probíhá za asistence a v organizaci, která má k dispozici bezpečné prostředí pro jeho samotnou realizaci.

Závěrem tedy mohu konstatovat, že možnou cestu k podoře bezpečného a pozitivního kontaktu dítěte svěřeného do pěstounské péče s biologickou rodinou lze najít. Na základě individuálního hodnocení situace dítěte dojde k vytvoření individuálního plánu péče odrážející danou konkrétní skutečnost. A to vše za předpokladu, že budou dobře reflektovány potřeby a pocity dítěte, ale i dospělého.

Závěr

Rodina, rodičovství a děti jsou z celospolečenského pohledu prioritou vlád států i nevládních iniciativ. Mezinárodní smlouvy, které jsou vytvářeny, mají pouze jediný cíl, chránit rodinu a rodičovství k harmonickému vývoji dítěte. Oblast náhradní rodinné péče má proto nezastupitelnou úlohu v ochraně zájmů ohrožených dětí. Pouze děti, které vyrůstají v harmonickém prostředí s dostatkem podmětů k všestrannému rozvoji a jsou obklopeni s láskou pečujících osob s dobrou citovou vazbou, mají šanci na plnohodnotný život v dospělosti.

Jsou-li dospělí, kteří se rozhodnou milovat „cizího“ člověka, měli by mít naši podporu a pomoc. Pěstounství rozhodně není jednoduché, klade na pěstounského rodiče velké nároky. Prvotní entuziasmus často vystřídá pocit selhání a obviňování, že svoji roli nezvládli, dle očekávání. Odborné znalosti a dovednosti proto nepochybně patří k výkonu pěstounství. Pěstoun zpravidla vychovává dítě, které je vždy traumatizováno. Má své genetické dispozice, o kterých pěstounský rodič téměř nic neví, má někde své biologické rodiče a širší rodinu. Ve své práci jsem se snažila přiblížit, jak důležité je, aby si dítě zachovalo povědomí o své minulosti v kontinuitě s přítomností a budoucností. Zejména s ohledem na utváření pozitivní identity.

Jak jsem uvedla v úvodu, chtěla jsem získat určitý přehled o postojích profesionálů a náhradních rodičů na biologickou rodinu přijatého dítěte. V konfrontaci s danou skutečností si většina informantů uvědomila, že povědomí dětí o jejich původu, o jejich rodině či rodičích je velmi důležité nejen pro přijaté děti, ale i pro ně samotné. Znalost biologické rodiny umožňuje pěstounům často pochopit jednání a chování „svého“ dítěte. Jednotlivé rozhovory s informanty byly velice zajímavé a inspirující. Uvědomila jsem si, jak často museli sami na sobě pracovat, aby přijali danou skutečnost, že dítě mohou milovat a milují, přestože má někde své rodiče (rodinu), která je pro něj rovněž určitým způsobem důležitá.

Současné postoje pěstounů i sociálních pracovníků jsou otevřené komunikaci a spolupráci s původní rodinou dítěte. Pěstounští rodiče očekávají od profesionála především dostupnost, chtějí mít pocit, že je tu pro ně a dokáže jim poskytnout nejen odbornou pomoc a radu, ale i emocionální podporu. Oceňují pokud profesionál převezme iniciativu v realizaci kontaktů s biologickou rodinou dítěte a je schopen v případě potřeby vhodně zasáhnout. V tomto směru hovoří i získané poznatky v rámci výzkumného šetření.

Zpracování tématu bakalářské práce se stalo pro moji práci velmi přínosné. V pozici sociální pracovníce pro NRP mám nyní hlubší znalosti o účinné pomoci dětem, pěstounům, ale i biologickým rodičům, najít si cestu k vzájemnému respektování a spolupráci. Nedělám si iluze o tom, že to bude snadné. Přesto jsem získala poznatky, které mohu využít ve své praxi na základě, již ověřených zkušeností pěstounů. Rovněž jsem si rozšířila odborné znalosti a vědomosti z oblasti náhradní rodinné péče.

Závěrem bych chtěla uvést, že pokud se podaří některé změny v systému péče o ohrožené děti přenést do praxe, v souvislosti s projednávanou novelou zákona o sociálně právní ochraně, budeme mít k dispozici nové nástroje k ochraně práv dětí. Uvedené kroky vycházejí ze záměru celkové sociální reformy, která by z velké části měla být naplňována již od roku 2012. Hlavním cílem v oblasti péče o ohrožené děti je zabezpečit výchovu a všestranný rozvoj dítěte v jeho přirozeném rodinném prostředí nebo v náhradním rodinném prostředí. Velmi výraznou změnou na úseku sociálně právní ochrany je především zavedení standardů kvality práce, individuálních plánů a vyhodnocení situace dítěte. Cílem je snaha o jednotný přístup sociálních pracovníků a subjektů pověřených k výkonu sociálně právní ochrany, k ochraně práv dítěte a k řešení jeho situace. Novela rovněž předpokládá, že pro pěstouny vzniknou podpůrné služby. Domnívám se, že je to krok správným směrem k posílení ochrany práv ohroženého dítěte.

Použitá literatura

Monografické zdroje

BECHYŇOVÁ, Věra; KONVIČKOVÁ, Marta. *Sanace rodiny: Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. První. Praha: Portál, 2008. 125 s. ISBN 978-80-7367-392-5.

BUBLEOVÁ, Věduna, et al. *Pěstouni mají právo na služby: Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*. První. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, 2007. 241 s.

CYHELSKÝ, Lubomír. *Úvod do teorie statistiky*. 2. upr. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1981. 347 s.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Třetí. Praha: Karolinum, 2009. 372 s. ISBN 978-80-246-0139-7.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. 2. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

KLIMEŠ, Jeroným. *Budování identity dítěte*. První. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, 2008. 47 s.

KOVAŘÍK, Jiří, et al. *Náhradní rodinná péče v praxi*. První. Praha: Portál, 2004. 167 s. ISBN 80-7178-957-7.

LOUČKOVÁ, Ivana. *Integrovaný přístup v sociálně vědním výzkumu*. 1. Praha: Slon, 2010. 311 s. ISBN 978-80-86429-79-3.

MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Vlastimil. *Cesty pedagogického výzkumu*. první. Brno: Paido, 2004. 78 s. ISBN 80-7315-078-6.

MATĚJČEK, Zdeněk, et al. *Osvojení a pěstounská péče*. První. Praha: Portál, 2002. 152 s. ISBN 80-7178-637-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. První. Praha: SLON, 1993. 124 s. ISBN 80-901424-7-8.

- MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. První. Praha: Portál, 2010. 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8.
- MICHEL, Georgie F.; MOOREOVÁ, Celia L. *Psycho-biologie: Biologické základy vývoje chování*. První. Praha: Portál, 1999. 478 s. ISBN 80-7178-116-9
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. první. Praha: Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 1. Praha: Slon, 2006. 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.
- NOVOTNÁ, Věra. K problematice pěstounské péče. *Právo a rodina*. 2010.25.8., 12. ročník, č. 9, s. 6-9. ISSN 1212-866X
- PREKOPOVÁ, Jiřina; HELLINGER, Bert. *Kdybyste věděli, jak vás miluji*. První. Brno: Cesta, 2008. 319 s. ISBN 978-80-7295-105-5.
- SMUTKOVÁ, Lucie. *Sociální práce s rodinou*. První. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 107 s. ISBN 978-80-7041-069-1.
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2, přepracované. Praha: Portál, 2007. 219 s. ISBN 978-80-7367-250-8.
- SCHOOLEROVÁ, Jayne E. *Adopce vztah založeny na slibu*. první. Praha: Návrat domů, 2002. 217 s. ISBN 80-7255-066-7.
- ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. První. Praha: Portál, 2007. 144 s. ISBN 978-80-7367-318-5.
- ŠRAJER, Jiří; MUSIL, Libor. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. první. Brno: Albert, 2008. 150 s. ISBN 978-80-7326-145-0.
- TRAPKOVÁ, Ludmila; CHVÁLA, Vladislav. *Rodinná terapie psychosomatických poruch*. první. Praha: Portál, 2004. 227 s. ISBN 80-7178-889-9.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Rozšířené a přepracované vydání*. 4. Praha: Portál, 2008. 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

VRTBOVSKÁ, Petra. *O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí: Attachment, poruchy attachmentu a léčení*. 1. Praha: SCAN, 2010. 120 s. ISBN 80-86620-20-4.

VÝROST, Jozef; SLAMĚNÍK, Ivan (Eds.). *Sociální psychologie*. Druhé, přepr. a rozšířené. Praha: Grada, 2008. 403 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

Elektronické zdroje

BUČKOVÁ, Petra; BUTULOVÁ, Bronislava. *Kontakt dítěte v pěstounské péči s jeho původní rodinou* [online]. Brno: Sdružení pěstounských rodin, 2010 [cit. 2010-10-16].

Sdružení pěstounských rodin. Dostupné z WWW:

<<http://www.pestouni.cz/pestouni/casopis/cz/clanek/>>.

SOBOTKOVÁ, Irena. Situace v náhradní rodinné péči a její alternativy. In Sobotková, Irena. *Situace v náhradní rodinné péči a její alternativy* [online]. 2009. [s.l.] : [s.n.], 2009 [cit. 2010-07-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.janvavrik.estranky.cz/clanky/clenек-docentky-sobotkové/situace-v-náhradni-rodinne-peci-a-jeji-alterantivy.html/>>.

Směrnice OSN o náhradní péči o děti: Zpráva Rady pro lidská práva. *V zájmu dítěte* [online]. 26.2.2010, 2010, [cit. 2011-03-07]. Dostupný z WWW:

<http://vzd.cz/sites/default/files/UN_Guidelines_for_Alternative_Care_of_Children_CS.pdf>.

MŠMT [online]. 2006. Praha: 2006 [cit. 2011-01-29]. Dokumenty. Dostupné z WWW:

<<http://www.msmt.cz/socialni-programy/vyklad-pojmu-nejlepsi-zajem-ditete?highlightWords=z%C3%A1jmu+d%C3%ADt%C4%9Bte>>.

Triada - Poradenské centrum, o.s.: *Náhradní rodinná péče* [online]. Brno: říjen 2008, 22.5.2009 [cit. 2011-01-29]. Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice. Dostupné z WWW: <<http://www.triada-centrum.cz/nrp/Transformace.pdf>>.

Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011. In *Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o* [online]. Praha : MPSV, 19.1.2009 [cit. 2011-03-13]. Dostupné z WWW:

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/9555/Narodni_akcni_plan.pdf>.

Ostatní zdroje

CHRISTOPHIDES, Chris, COOK, Julie, *Využití zkušeností z Velké Británie při rozvoji vzdělávání v oblasti náhradní rodinné péče a práce s ohroženou rodino*, Třetí tréninkové setkání: Praha, 31.5. až 3.6.2010. BAAF, ČHC o.s., Tereza, o.s.

KLIMEŠ, Jeroným, *Sociálně-právní ochrana dětí v praxi, náhradní rodinná péče – kontakt s biologickými rodiči*, Vzdělávací centrum Morava s.r.o.: Praha, 22.2.2011, akreditovaný u MVPSV,č.2010/288-PC/SP/VP.

Zákony

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

Zákon č. 314/2002 Sb., o obcích

Úmluva o právech dítěte z roku 1989

Seznam příloh

Příloha A: Dotazník č. 1, s pokyny pro vyplnění - vzor

Příloha B: Dotazník č. 1- souhrnné údaje od všech respondentů

Příloha C: Dotazník č. 2 – vyplněn jedním z respondentů

Příloha D: Dotazník č. 2 – souhrnný výčet, tak jak byl jednotlivými respondenty zaslán

Příloha E: Dotazník č. 4 - otevřené otázky, souhrnný zápis odpovědí respondentů

Příloha F: Doslovný záznam rozhovoru s informantkou A

Příloha G: Graf č. 1 - Znázornění četnosti umístění dětí do některé z forem NRP

Příloha H: Dotazník č.3 - Situace dítěte v době umístění ve vztahu k biologickým rodičům
vzor - tento dotazník nebyl v bakalářské práci vyhodnocován (zpracován)

Příloha I: Zvukový nosič – CD, s rozhovory s informanty

Dotazník č. 1

Statistické údaje o počtu dětí v NRP - evidenční stav ke dni 31.8.2010

1			2			3			4	
Děti v pěstounské péči			Děti v poručnické péči			Předpěstounská péče			Děti v PP na přechodnou dobu	
5		6	7	8	9	10	11		12	13
Zprostředkovaná		Příbuzenská	Jinak	Příbuzenská	z PP*	Jiná	Zprostředkovaná		Příbuzenská	Jinak
KÚ	MPSV	Jinak					KÚ	MPSV	Jinak	

* ze zprostředkované PP změna na poručnickou péči

Vysvětlivky k vyplnění

Statistické údaje, které jsou v tabulce č. 1 obsaženy korespondují částečně se statistikou MPSV a data jsou aktualizovány k 31.8.2010

oddíl č. 1: číselný údaj o celkovém počtu dětí v pěstounské péči k 31.8.2010

řádek č. 5: zprostředkovanou pěstounskou péčí jsou myšleny děti, které byly umístěny do PP k pěstounům, kteří jsou zařazeni v seznamu pro zprostředkování

řádek č. 6: příbuzenská: děti v péči prarodičů, zletilých sourozenců či jiných přímých příbuzných

řádek č. 7: př. Klokánek či jiné instituce nebo osoby

oddíl č. 2: číselný údaj o celkovém počtu dětí v poručnické péči k 31.8.2010

řádek č. 8: příbuzenská: děti v péči prarodičů, zletilých sourozenců či jiných přímých příbuzných

řádek č. 9: zde uveďte počet dětí, které byly svěřeny do poručnické péče zprostředkováním KÚ, MPSV nebo v průběhu výkonu zprostředkované PP došlo ke změně na poručnickou péči (po zbavení rodičů rodičovských práv, vyslovení nezájmu, úmrtí rodičů)

řádek č.10: př. Klokánek či jiné instituce nebo osoby

oddíl č. 3: číselný údaj o počtu dětí které byly vaším úřadem správním rozhodnutím svěřeny do předpěstounské péče a u těchto dětí dosud nebylo pravomocně rozhodnuto o PP či poručnické péči k 31.8.2010

řádek č.11: zprostředkovanou pěstounskou péčí jsou myšleny děti, které byly umístěny do PP k pěstounům, kteří jsou zařazeni v seznamu pro zprostředkování

řádek č. 12: příbuzenská: děti v péči prarodičů, zletilých sourozenců či jiných přímých příbuzných

řádek č. 13: př. Klokánek či jiné instituce nebo osoby

oddíl č. 4: číselný údaj o celkovém počtu dětí svěřené do PP na přechodnou dobu aktuálně k 31.8.2010

Dotazník č. 1

Statistické údaje o počtu dětí v NRP - evidenční stav ke dni 31.8.2010

1			2					3			4		
<u>Děti v pěstounské péči</u>			<u>Děti v poručnické péči</u>					<u>Předpěstounská péče</u>			<u>Děti v PP na přechodnou dobu</u>		
5		6	7	8	9	10	11			12	13		
Zprostředkovaná			Příbuzenská	Jinak	Příbuzenská	z PP*	Jiná	Zprostředkovaná			Příbuzenská	Jinak	
KÚ	MPSV	Jinak						KÚ	MPSV	Jinak			
8	0	0	13	0	2	8	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	9	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0
5	0	9	7	7	4	2	7	0	0	0	0	0	0
10	3	0	16	11	10	16	0	1	1	0	0	0	0
7	0	0	11	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	15	1	9	7	10	1	0	0	0	0	0
18	0	4	17	3	3	7	0	0	0	0	0	0	0
3	0	0	4	0	2	0	5	2	0	0	0	0	0
12	0	3	42	0	8	8	0	1	0	0	1	1	0
5	2	0	20	1	4	0	0	1	0	0	0	0	0
4	1	0	16	0	3	3	0	0	0	0	2	0	0
11	0	0	8	1	5	2	0	0	0	0	0	0	0
93	6	16	178	25	53	55	22	6	1	0	3	1	0

Dotazník č. 2

Charakteristika dítěte									
1	2	3	4		5	6	7	8	
Kód dítěte*	Současný věk dítěte	Věk příchodu do PP	Kontakt s biologickou rodinou		S jakými členy rodiny	Forma kontaktů (dopis, telefonát, osobně aj.)	Četnost kontaktů	Jak vnímáte tyto kontakty ve vztahu k dítěti	
			ano	ne				pozitivně	negativně
A	6	3		x					
J+J	2+2	1+1	x		babičkou	osobní návštěva	1xměsíčně	x	

Vysvětlivky k vyplnění

do tabulky uveďte děti, které byly do pěstounské péče umístěny zprostředkováním KÚ, MPSV nebo jinak **jen za období 1.1.2005 - 31.8.2010** a rovněž děti za stejné období, které byly svěřeny do poručnické péče zprostředkováním KÚ, MPSV nebo v průběhu výkonu zprostředkované PP došlo ke změně na poručnickou péči (po zbavení rodičů rodičovských práv, vyslovení nezájmu, úmrtí rodičů)

sloupec č. 1: dítě můžete označit fiktivní křestním jménem nebo písmenem abecedy (sourozence označte na jednom řádku - př: A+B+C, věk: 12+10+5)

vzor pro vyplnění dotazníku č. 2

1	2	3	4		5	6	7	8	
Kód dítěte*	Současný věk dítěte	Věk příchodu do PP	Kontakt s biologickou rodinou		S jakými členy rodiny	Forma kontaktů (dopis, telefonát, osobně aj.)	Četnost kontaktů	Jak vnímáte tyto kontakty ve vztahu k dítěti	
			ano	ne				pozitivně	negativně
A+B	12+7	9+4		X					
Hana	10	7	X		prarodiče	osobní návštěvy	1x měsíčně	X	
Václav	5	3	X		matka, strýc	osobně, telefonicky,	1x týdně		X

Dotazník č. 2 – souhrn

Charakteristika dítěte									
1	2	3	4		5	6	7	8	
Kód dítěte*	Současný věk dítěte	Věk příchodu do PP	Kontakt s biologickou rodinou		S jakými členy rodiny	Forma kontaktů	Četnost kontaktů	Jak vnímáte tyto kontakty ve vztahu k dítěti	
			ano	ne				pozitivně	negativně
1/1.	6	5		x					
1/2.	8	6	X		PB2	P	4xročně	x	
1/3.	5	3		x					
1/4.	5	3	X		PB2	P	4xročně	x	
2/1.	7	3		x					
2/2.	13	10	X		S, RM,	T,O	1x 2měs.		x
2/3.	6+5	4+3	X		RM	T,O	2xročně		x
3/1.	4+6	2+3	X		RM	P,O	4xročně	x	
3/2.	16	14	X		RM	O	1xtýdně	x	
3/3.	10	5	X		PB	P,O	1xměs.	x	
3/4.	16+15+15	14+13+13		x					
3/5.	5	0	X		RM	O	1xtýdně		x
4/1.	15	12	X		RM	T,O	4xročně	x	
4/2.	15	12	X		S	T,O	1xtýdně	x	
4/3.	8	8	X		RO,S	T,O	1xměs.	x	
4/4.	8	3		x					
4/5.	3	1	X		RM,S, PB	T,O	1xměs.	x	
4/6.	7.měs.	3.měs.		x					
4/7.	4	2	X		RO	O	4xročně		x
4/8.	1	2.měsíce		x					
4/9.	2	1		x					
4/10.	17	16		x					
4/11.	7	6	X		ROM	T,O,P	1xměs.		x
4/12.	6	4		x					
4/13.	5+7	3+5	X		RM	P	1xročně	x	
4/14.	2	8měs.		x					

7/1.	6	1		x					
7/2.	6	1	X		RM	O	1xročně		X
7/3.	10+9+5	5+4+0		x					
7/4.	6	3	X		RM	P	6xročně	x	
7/5.	6	2		x					
7/6.	4	1		x					
7/7.	4+3	3+2		x					
7/8.	5	4	X		RO,S	O	1x	x	
7/9.	11	9		x					
8/1.	6	3		x					
8/2.	2+2	1+1	X		PB	O	1xměs.	x	
9/1.	7	3		x					
9/2.	11	9	X		RO,PB	O	1xměs.	x	
9/3.	8	6	X		RM	O	1xročně		X
9/4.	5	2	X		RM	O	1xročně		X
9/5.	9	7		x					
9/6.	7	6	X		RM,S	E	1x2měs.	x	
9/7.	10	9	X		RM,S	E	1x2měs.	x	
9/8.	6+6	6+6	X		RMO	O,T	1xměs.		X
9/9.	13+14	10+11	X		S	O	3xročně	x	
9/10.	8	4		x					
9/11.	10	5	X		RM	P	1xročně	x	
9/12.	9	4	X		RM	P	1xročně	x	
10/1.	5	4		x					
10/2.	16	11		x					
10/3.	10+5	10+5		x					
10/4.	5	3		x					
11/1.	6	3	X		PB2	P,	2xročně	x	
11/2.	6	5		x					
11/3.	4	5	X		P	O,T	1xměs.	x	
12/1.	4	3		x					
12/2.	8+6	6+4	X		RM	O	4xročně	x	
12/3.	3	2		x					

Dotazník č. 4

OTEVŘENÉ OTÁZKY: - SOUHRN ODPOVĚDÍ

sdělte Váš postoj k dané otázce jednoduchou formulací, která odpověď vystihuje.

1. Je vhodné podporovat pěstounskou rodinu a biologickou rodinu ve vzájemných kontaktech?

1. Nelze říci jednoznačně, nutno posuzovat individuálně, např. podle osobností rodičů
2. Záleží na konkrétních rodinách
3. Ano. Výjimkou by byl případ, kdy biologická rodina vážně narušuje výchovu dětí.
4. To záleží na každém konkrétním případě, dle mého názoru je to velice individuální.
5. Ano
6. Myslím si, že je nutné posuzovat každý případ individuálně. Setkala jsem se s případem, kdy biologická rodina vyloženě narušovala chod pěstounské rodiny a šlo to až do „vydírání“.
7. V mnoha případech ano, nicméně podle konkrétních rodin
8. Myslím, že ano
9. Všechno se musí posuzovat individuálně. Pokud rodiče mají civilizované chování a jsou ochotni respektovat nastavená pravidla bývá styk pro dítě přínosný
10. ano
11. Pokud o kontakty projeví dítě zájem pak ano.
12. Z mnoha důvodů ano, je však nutné posuzovat to případ od případu

2. Je kontakt s biologickou rodinou důležitý pro dítě v PP?

1. Stejně jako u otázky č. 1
2. Opět, jak v kterých případech
3. .Ano, Dítě ví odkud pochází
4. Především pokud samo dítě projeví zájem, pak je důležité mu kontakt umožnit
5. Ne
6. Kontakt s rodinou je pro dítě určitě vždycky důležitý, ale i tak si myslím, že se to musí individuálně posuzovat
7. Rozhodně je důležitý pro dítě povědomí o biologické rodině, zejména v období puberty. Kontakt je důležitý v případech, kdy dítě prožilo část života (více než 2 rok) v biologické rodině nebylo týráno či zneužíváno
8. Pokud v rodině nedochází k patologickým jevům tak určitě ano
9. Ne vždy. Je důležité, aby dítě mělo informace o své biologické rodině, které jsou mu pěstouni schopni zprostředkovat. Pěstouni by měli mít co největší přehled o biologické rodině. Zajišťují písemný kontakt zprostředkovaně. Někdy je třeba korigovat sdělené písemné informace dítěti.
10. Ano
11. Ano, potřebuje vědět, že jeho minulost nezmizela
12. Ne vždy a za každou cenu. Je to individuální

3. Dá se udělat něco, aby se všichni při realizovaných kontaktech cítili bezpečně? (dítě, pěstoun, rodič, širší rodina)

1. Mít co nejvíce informací, popř. využít odborné pracoviště
2. Ne, lze to pouze ulehčit – doprovázením
3. Ano. (Alespoň většinou)
4. Ne, to nelze úplně zabezpečit
5. Ano, ale ne v každém případě
6. V některých případech asi jenom účast dalšího, nestranného
7. Přípravou náhradních i biologických rodičů a dítěte, případně asistovaným stykem. První styk uskutečnit každopádně na neutrální půdě
8. Myslím si, že je dobré, aby se nejprve setkali pěstouni a rodiče bez dítěte. Na všem se domluvili, ujasnili si své postoje, co od setkání očekávají apod.
9. Souhlasím nastavením pravidel, tak jak jsou uvedeny na portálu www.pěstouni.cz
10. Od začátku otevřeně mluvit s každým zúčastněným o nutnosti kontaktu, najít vhodné prostředí, bez rušivých vjemů
11. Ne, nikdo nemůže předem vědět, jak se budou rodiče dítěte chovat
12. Možná ano, zabezpečit asistovaný kontakt na neutrálním místě, kde se může přirozeně vyvíjet komunikace rodičů a dítěte.

4. Jak lze podle vás připravit dítě na kontakt s rodiči?

1. Opět individuálně, dle věku a rozumových schopností dítěte. Možno využít odborné pracoviště. Podat oběma stranám dostatek informací, předpřipravit „scénář“ setkání, vhodné prostředí.
2. Ne, lze to pouze ulehčit a zpříjemnit
3. Je to individuální a záleží hodně na přístupu pěstounů.
4. To je otázka pro pedopsychologa
5. Pohovorem
6. Mluvit o něm a dobře
7. Správnou motivací
8. Myslím si, že od prvopočátku by dítě mělo úměrně svému věku být seznámeno s tím, že má „někde rodiče“, kteří o něho nemůžou pečovat. Poté, kdy nastane situace, že má dojít ke kontaktu s rodiči, tak to dítě přirozeně přijme.
9. Úplně to nejde, dítě může vždy něco zaskočit, překvapit
10. Rozhovorem s dítětem, ptát se ho na jeho pocity, obavy povzbuzovat, rodiče neidealizovat, snažit se sdělit i jak vypadají, upozornit na zjevnou tělesnou vadu, nemoc, styl oblékání
11. Dítě by mělo mít povědomí o svých rodičích, mělo by se o nich mluvit, ale ne negativně ani přehnaně dobře, snažit se říkat pravdu přiměřeně věku
12. Ne v plném rozsahu, je nutné věc posuzovat podle věku dítěte a zda si na rodiče pamatuje, a zda s nimi žilo delší dobu.

5. Váš názor na možnost asistovaného setkání?

1. Nutno posuzovat individuálně, ve složitých případech vhodné
2. Asistované setkání sama využívám, za pomoci psychologa. Je to ono málo co můžu pro zúčastněné udělat
3. Asistované setkání je dobré a vhodné na úplném začátku. Pokud se neobjeví problém, pak další setkání měla probíhat bez asistence. Ve výjimečných případech, kdy dochází ke konfliktům, pak je potřeba obrátit se na odborníky a když ani to nepomůže, pak by měl kontakt omezit nebo zrušit soud.
4. Rozhodně pokud se jedná o první setkání po delším čase
5. V praxi se nám osvědčil ve dvou případech
6. Jsou případy, kdy to je asi jediná možná cesta

7. Rozhodně v případech, kdy dítě se s rodiči nesešlo dlouhou dobu, případě kdy náhradní rodiče nejsou kontaktu nakloněni a ke kontaktu dochází poprvé. Při dalších setkáních dle výsledků prvního kontaktu
8. Těžko jednoznačně odpovědět. V některých případech je to asi nezbytné, nicméně si myslím, že když je třeba asistované setkání tak to již hovoří o tom, že to bude obtížné, že komunikace mezi zúčastněnými vážně.
9. Ano, doporučuji, zejména na počátku umístění a zahájení kontaktů s biologickou rodinou
10. Domnívám se, že při právních kontaktech je asistované setkání velice důležité
11. Ano, pěstouni nemohou sami určovat pravidla, mají svoje obavy a pochybnosti
12. Nevím, někdy jsou schopni pěstouni se sami domluvit, když je problém tak asi ano

6. Můžete ve vašem regionu pro práci s pěstounskou rodinu spolupracovat s organizacemi zaměřenými na NRP, sanaci rodiny, intervenční pomoc?

1. V rámci kraje ano, v rámci města velmi omezeně, pouze občanská charita
2. V našem regionu nikoli, pouze v rámci Královéhradeckého kraje přímo v Hradci Králové s občanským sdružením Selinger
3. Ano
4. Ano
5. Ano
6. Nic podobného, vyloženě zaměřeného na tuto problematiku nemáme. Poradu pro mezilidské vztahy může fungovat a občas funguje
7. Ano- Rodinná poradna Náchod, Psychiatrická ambulance, SVP Kompas Náchod – regionální působnost. Salinger, Intervenční centrum – krajská působnost
8. Náš správní obvod je velmi malý, máme i málo zprostředkovaných PP. Pokud je třeba (což bývá velmi zřídka) tak se obracíme na poradnu pro mezilidské vztahy, kdy pracovnice poradny dojíždějí i na náš odbor.
9. Přímo pouze jedna organizace, ostatní vzdálené a pro některé rodiny časově a finančně nedostupné
10. Občanské sdružení Salinger- „Stopa Čápa“
11. Ne, musíme využívat organizace v krajském městě nebo v Praze, (Rozum a cit, Sdružení pěstounských rodin), někdy využíváme nabídku MěÚ Náchod na setkání pěstounů
12. Ano

7. Nabízíte svým pěstounům kontakt na některé organizace, které se věnují NRP? (pokud ano, jaké organizace jim doporučujete nebo sama oslovujete)

1. Salinger, Asociace náhradních rodin
2. ne, v regionu žádné nemáme, případně můžeme oslovit Salinger v Hradci Králové, což je pro některé rodiny problém
3. V HK je to Salinger (terapeuti Hadašovi), ADRA, DOMINO, NÁVRAT
4. nezodpovězeno
5. Ano, Občanské sdružení Salinger
6. NRP dělám teprve druhým rokem a tak moc vlastních kontaktů nemám. Pokud nás však někdo osloví a líbí se mi pak to pěstounům nabídnu – tedy většinou ofotím kontakty nebo různé letáčky a předám jim to, většinou při návštěvě v rodině

7. Rodinná poradna Náchod, Psychiatrická ambulance, Pedagogicko psychologická poradna Náchod, SPC, SVP Kompas – obecné. Specializované – Salinger, Amalthea, Rozum a cit, Natama, FOD – pobyty pro rodiče a děti
8. Naši pěstouni se účastní setkání pěstounských rodiny, které zprostředkovává krajský úřad, kde jsou přítomni organizace, které se touto problematikou zabývají
9. Ano, Rozum a cit, Pěstouni, J+T, Salinger
10. Občanské sdružení Salinger, Nadační fond J+T Praha
11. ne, nemají o ně zájem
12. ne, mají informace z přípravy a KÚ je informuje o různých možnostech i mimo přípravu nebo si je sami zvou na setkání

8. Připravujete v rámci vašeho úřadu některé aktivity pro náhradní rodiče ve vašem regionu (v působnosti Vašeho úřadu nebo a v rámci Královéhradeckého kraje)?

1. ne
2. ne
3. ne
4. ne
5. ano
6. V loňském roce jsme uspořádali týdenní pobyt na horách pro pěstouny a děti. Ti co byli, těm se moc líbilo, ale příliš velký zájem nebyl. Dokonce jsme nenaplnili kapacitu a jedna pěstounka se nedostavila ani neomluvila
7. Setkání pěstounů-1x ročně (MěÚ), připravujeme klub pěstounů, akce Salingeru setkání, workshopy. V případě zájmu i asistenci v rodinách – dobrovolnická pomoc s dětmi (příprava do školy, vyplnění volného času)
8. ne
9. Ano, setkání maminek-pěstounek, 2x ročně
10. pravidelně se účastníme setkání pěstounských rodin na Pavlatově Boudě u Nového Města nad Metují, MěÚ Náchod
11. Ne
12. Ne

9. Považujete síť služeb pro pěstouny ve vašem regionu (v působnosti Vašeho úřadu nebo a v rámci Královéhradeckého kraje) za dostatečnou?

1. ano
2. V regionu nikoli, pro Královéhradecký kraj možná ano, ale služby soustředěné převážně pouze v krajském městě Hradci Králové
3. Ne
4. Ano
5. Ano
6. Ne
7. Ne příliš – v rámci úřadu pracuje pro NRP psycholožka (0.2 úvazku), pedopsychiatr, sami rodiče však volají po větší možnosti se setkávat, vyměňovat zkušenosti. Potřeba větší podpory rodinné terapie a doprovázení rodiny (odborná psychologická pomoc) – využitím nestátních organizací
8. Pro naše potřeby ano

9. Ne, přivítala bych širší nabídku a pestrost. Zejména Psychologa orientovaného na NRP a znalého specifík problémů těchto dětí
10. Ne i když v současné době došlo k výraznému zlepšení a využívání služeb Občanského sdružení Salinger-Stopa Čápa
11. Nevím, částečně za dostatečné
12. Ano

10. Jakou formu podpůrné pomoci byste přivítala při práci s náhradními rodiči?

1. u zásadně nespolupracujících pěstounů (PP z dřívější doby)
2. Psychologickou, aby náhradní rodiče pořád neměli pocit, že je kontroluje někdo z úřadu, ale že z vlastní vůle můžou i leacos pochopi a tím vyřešit
3. Provázení rodiny
4. Myslím, že je dostačující
5. nevím
6. Hlavně poradenskou a něco pro asistovaný styk
7. Finanční zajištění (dotací), setkávání rodin je plně hrazeno městem Náchod a příspěvky percipujících měst, ostatní viz. Výše
8. Nevím, nic mě nenapadá
9. Výše uvedené. Pracoviště dobře dostupné, které by bylo nápomocné, při prvních dnech, měsících adaptace dítěte v PP (provázení), řešení kontaktů s biologickou rodinou (asistence, prostory), supervize rodin aj.
10. Případovou konferenci specializovanou na NRP
11. Poradenskou činnost, asistovaný styk, provázení
12. Je dostatečná

Doslovný záznam z rozhovoru s informantkou A.

Já bych od Vás chtěla vědět, jak to máte vy s V., kdy jste si ho vzaly co jste věděli od něm o jeho rodině, jaké informace Vám poskytly úřady nebo vy samy si zjišťovali. Jak to bylo na počátku, když jste se rozhodli, že si V. vezmete?

Na začátku to bylo tak, že nám zavolali, že je nějaký V. v ústavu ať se na něj jeden podívát a tam ho chtěli hodem rychle umístit do rodiny. Takže nás kontaktovali s jeho sociální pracovníci a dozvěděli jsme se jenom, že matka je, vlastně ne nebyla nezvěstná, že otec ho odvedl do ústavu. Matka je ve chráněný dílně, nebo jak se to jmenovalo. No věděli jsme, že dědeček je lékař. Máma, že měla gympl, no a nic víc jsme nevěděli.

Takže základní spektrum toho vzdělávání, jak by se ten intelekt toho dítěte mohl vyvíjet. A důvody pro umístění?

Věděli, že matka dítě po ½ roce opustila, že nevěděli kde je, že je nezvěstná a otec, že ho už nechce vychovávat. Chvíli s ní bydlel u babičky a další otcovi babičky a snad měl mít sestru, ta byla těhotná a už řekli, že V. nechťej. Takže on ho sám odvedl do Vesky, ale máma pak za ním jezdila, protože i má doma od ní i dárky, co mu dovezla do té Vesky, asi 2x za ním byla, myslím.

Ty informace, který jste při převzetí V. měli, pro Vás v tu dobu byly dostatečný, nebo jste chtěli vědět i něco víc?

Já bych řekla, že pro mě byly docela dostatečný, že všechno bylo rychlí, že nejdřív ta příprava a pak dlouho nic, a na jednou se to řešilo během 14ti dní a všecko, takže jsme to nějak, ty rodiče nejdřív neřešili

Když jste je začali řešit?

Po prvý, kdy jsme se s matkou setkali. Když jsme měli setkání s matkou, kdy jí dovezli z tý Diakonie a nás dovezli do Janoviček u Broumova. A tam poprvé jsem to začala řešit, protože tam máma byla, jako by mě postavila do role, že jí chci dítě ukrást. A v tý Diakonii to s nimi tak skoulela, že oni vlastně s ní byli na její straně, že my nejsme v právu si V. vůbec vzít, přitom to dítě bylo normálně v registru, takže to snad bylo poprvý, co mi došlo, že budeme kontaktováni rodičema. Nebo otec ten je nezvěstný, toho jsme nikdy neviděli. Ten se k Vaškovi nikdy nehlásil.

Kdyby jste to teďka mohla vrátit zpátky, jak byste ten kontakt s maminkou chtěla, z toho co říkáte Vám to bylo nepříjemný jak to proběhlo?

Když já si myslím, že je to rozhodně vývoj, já jsem si to taky muselo v sobě srovnat. Já bych asi od začátku ten kontakt taky asi nechtěla. Jako, protože to je hrozně těžký, když se člověk rozhodne jakoby to dítě vzít, tak prochází takovýma fázema, že to dítě jako hrozně chce a vůbec k tomu nechce ty rodiče, vůbec ne, pak teprve mu začne docházek, že k tomu má rodiče, a že může o to dítě přijít, což sice nám to od začátku říkají, ale podle mě to nikdo nemá tak nastavený, že o to dítě vezme a pak o něj přijde. Až pak tím vývojem. Jako bych se s ní ráda setkala, ráda bych se jí zeptala na určité věci, co se týče kolem ty její rodiny, v podstatě Vaškovi rodiny, protože mi jsme furt jenom ta náhradí rodina.

V. je u vás čtvrtým rokem. On se s maminkou ze začátku stýkal, jednou nebo dvakrát to tam proběhlo?

S mamkou se viděl ve Vesce, asi dvakrát, kdy za ním přijela, on byl šťastnej a byla tam hodinku odjela, pak brečel, měli problémy ho srovnat. Pak jsme ji viděli, V. ji viděl, kdy jsme ho měli měsíc, na úřadě asi hodinu. Jenom, že to už byl měsíc u nás a tam už reagoval jinak, když ona odcházela, tak si myslela, že bude zase brečet, a on jí hezky řekl “tak ahoj”, a od té doby jí neviděl.

Ptá se na maminku, řeší jí dneska?

Ptal asi 2x všeho všudy, ptal se, jestli ji znám, ptal se mě jak vypadá, ale víc ne.

Je pro V. důležitá jeho rodina jeho minulost, řeší jí nějak, ne jenom tu maminku, ale i ostatní lidi kolem sebe, které měl?

Já si myslím, že to pro něj důležitý je, ale on se tak zvláště ptá, teď jsme v kontaktu s prababičkou jeho, tak to je celej šťastnej, několikrát denně nám zdůrazňuje, že on má prababičku, který je 96 roků, když mu napíše pohled, tak ho má na nástěnce, to jo. Na dědu se nikdy neptal na babičku, na otce se nikdy neptal, což mě docela překvapuje. Že to vypadá, kdyby můj manžel otce nahradil, na tu mámu se ptá málo, ale ví to, že není náš, a řeší to. Parkrát to z něj vypadne. Že v náznacích, že když sedíme všichni, tam je boj o tatínka. Takže když tam sedí manžel s J., tak V., kolikrát se stalo, že přišel a řekl, “já si k vám nesednu, já k vám nepatřím”, ale to vždycky jenom taková větička a zase nic.

Má vědomé vzpomínky s těmi s rodičema nebo z ústavu?

Ne o ničem nevmluví, a teď když byl u té prababičky, ta mu vyprávěla, že byl na balkoně v kočárku, to si docela hejčká, to jako i vyprávěl co tam dělal, ale to měl z vyprávění od babičky

Kdy se to uskutečnilo? Změnilo to pohled V. na ty věci? Nebo máte pocit, že ho to pozitivně nebo negativně ovlivnilo? Jaký z toho máte pocit, že se to setkání s babičkou uskutečnilo?

S babičkou, To je krátká záležitost, to je záležitost měsíce, kdy tu babičku viděl, byl celý nesvůj, když tam u ní byl, myslím si, že se nic nezměnilo, on věděl, že mu posílala pohledy a občas mu poslala něco k narozeninám a k vánocům, jenom takový to vědomí, že má někoho svého.

Pro jste se rozhodli pro to setkání s babičkou?

No, protože to je jediný člověk, který o něj má zájem. My sice ho máme rádi a všechno, ale já si myslím, že jednou se bude pít od každého, po kom je. Je fakt, že řeší, že mi máme jiný oči, že on jediný je hnědooký, mi všichni jsme modrooký. Takže nemůže být náš ani náhodou, takže on to řešit bude si myslím, ty náznaky už tak dává, dávno.

Takže, aby o té své rodině něco věděl. Já bych taky chtěla vědět, on je hrozně šikovnej. Ta rodina, jakým směrem ho máme zaměřit. Nemože z té rodiny, na co si máme dávat pozor, to mi vlastně pořádně nevíme. Ale já třeba jsem u té babičky nebyla, ale já se přiznám, že bych jí ráda navštívila, hrozně s těmito otázkami, nevím jestli to bude vhodný. Pozvala nás celou rodinu, pozvala nás na léto, ale je jí 96 roků, takže to je dost dlouhá doba, uvidíme.

Maminka se teď se už asi neozývá. Kdyby se ozvala, jak by jste reagovali, co byste od ní chtěli, jak byste to s ní chtěli domluvit, pokud by se to stalo?

Těžká otázka. Já vůbec nevím, kdyby se ozvala písemně, tak bysme museli s V. o té mámě více mluvit, teď o ní nemluvíme. Kdyby se ozvala, tak bychom vlastně museli o ní mluvit. Těžko říci, zda bych mu dokázala některé věci vysvětlit správně. Kdyby to bylo písemnou formou, tak jsme jí už psaly do vězení zprávy, jak se V. daří, kolik vyrostl, co umí, no, to bychom jí určitě psali. V. by jí už mohl napsat sám, už chodí do první třídy. Takže kdyby chtěl.

Ty dopisy od mámy z vězení, obrázky, to jste V. schovali?

Máme to uložený, ale on to vůbec nechce.

Vím, že někteří si prohlížejí fotky z minula. Vy jste dostali některé fotografie z minulosti dítěte?

My máme dvě fotky, kde je máma s nějakým přítelem a s V. a jinak nemáme žádný.

V. ty fotky zná?

No viděl je jednou, ale více je vidět nechtěl, tak jsme je mu je víc neukazovali.

Když si takto povídáte vy, při vánocích, kdy se tak jen povídá, řeší třeba, kde má fotku, když byl malej? Ne

Máte pocit, že sám vědomě tomu vyhýbá, nebo že ho to nezajímá?

Sám vědomě se vyhýbá, i si chtěl změnit jméno. Od začátku se představoval "V.". Když jsme mu řekli, že nesmí, tak začal svým příjmením a našim. Takže vlastně uvádí dvě příjmení všude.

Je to pro něj důležitý jak se jmenuje? Je

Své příjmení má rád, nebo nemá rád?

Myslím si, je to přijal, když jsme mu řekli, že to takt musí být, jinak to nejde, tak to tak vlastně přijal. On má srandovní příjmení, my si z něj děláme někdy srandu a to se mu líbí, to má rád. Nemá s tím příjmením si myslím problémy, ale musí to mít to druhý, to problém je.

Jak se s tím vypořádali ve škole?

Ve škole, při zápisu s tím měli docela problém, i když se docela divím, když jsou teď rodiny rozvedené a různě takže to není až takové unikum, aby měl někdo dvě příjmení. Takže paní učitelka se divila, ale jinak dobrý.

Takže mu dovolili užívat obě příjmení?

No zatím se nikde nepodepisuje, no to uvidíme, jestli mu to dovolej. Na sešitech má svoje vlastní, to mu nevadí, takže to je dobrý. Ale kdykoliv něco píše, tak napíše ty dvě.

Když už máte něco za sebou. Jaký postoj nyní zaujímáte k jeho mámě? Jak jí vnímáte vy, vůči V.?

Možná i k tomu tátovi, kterého jste nepoznali?

K tomu tátovi, o tom vůbec nic nevíme, a vlastně jsme o něm slyšeli jenom samé negace. To já nemám moc ráda, když jsem toho člověka neviděla a nic, a ten táta je pro nás, jako kdyby nebyl. Zatím je někde nezvěstnej,

K mámě je to složitý, protože jakoby nerozumí tomu, když je to chytrá inteligentní ženská, jako by je možný, že se zachovala, jak se zachovala. A ještě mi přijde horší co udělal po druhý, to mi přijde hrozný. A strašně mě mrzí, a mělo to tak asi bejt, že ona nám poslala dopis a já prostě jsem tu schránku zrovna ten den nevybrala a odjeli jsme. Kdyby to druhý děcko se narodilo, a já jsem přesvědčená, že nás chtěla požádat, abysme si ho vzali, tak by jsme si ho vzali. To mě jakoby štve, nic asi není náhoda, mělo to tak bejt, tomu já nerozumím. S tím jsem měla velký problém, že jako v

době baby-boxu a já nevím čeho všeho, nevím. Že nemá peníze na potrat, dobrý, tomu rozumím. Když nejde do porodnice to dítě neporodí a neodejde. To mu já nerozumí.

Byla také v tom zařízení, kde měla podporu. Jako kdyby byla v nějakém prostředí, ale tam jí hýčkali, tam se měla jako v bavlnce. Tomu já nerozumím. Jako, s tím mám problém a teď mám problém, že je zase znovu těhotná, tomu nerozumím jak je to možný, že někdo takový jako ona, že ženská může být znovu těhotná. Nemám k ní pocit nenávisti, nic, ale jak je možný, že může zase čekat dítě. Když jedno dítě zabije, že může čekat další dítě.

Od koho máte ty informace, co je s tou mámou?

Od prababičky. *Prababička je tedy s mámou v kontaktu?* Prababička je s mámou v kontaktu, pravděpodobně jí tam navštívila. Podle všeho chodí k doktorovi, což před tím nechodila, to těhotenství tajila, protože snad čeká holčičku. Protože je jí asi 35 let nebo kolik, takže musí na plodovou vodu, to musí být pod lékařským dohledem, to snad by nemusela tomu děcku ublížit v té první fázi.

Co byste V. řekli o té jeho rodině, vy už mu nějaké věci zprostředkováváte přes tu, prababičku? Je něco co byste mu opravdu chtěli říci, aby tu informaci měl?

Asi bychom mu řekli, že ani nevíme z jaký ho důvodu ho nemohli mít u sebe, já ani sama nevím, jak mám formulovat, že ho ta máma nechtěla, jako proč já bych měla říkat, že je nemocná, proč bych mu to měla říkat. Ona píše v dopisech, že je nemocná, že se asi léčí z toho kriminálu, nevím jestli je to nemoc, podle mě není.

Přiznám se, že nechci na ní kydát žádnou špínu, ne to za prvý nemám ani právo, a za druhé i já sama si neumím představit, kdyby mi někdo říkal ošklivé věci o mé mámě. Protože se o něj máma nestará, ale furt je jeho máma, a to jsou věci, ty špatný věci, buď mu říct až v dospělosti. Nebo se s ní třeba sama setká a bude mu to chtít sama vysvětlit.

Byli byste radši, kdyby si to řekli samy?

Já jo, teda já mu to říkat nechci.

Když jste byly na přípravě, myslíte si, že jste dostali dostatek informací? Jak se říká popasovat se s tou situací, která pak nastala, že byl tady zájem maminky, že ona se s ním chtěla stýkat, pak příbuzní? Byli jste na to připraveni? Ne

Co byste očekávali, kdyby jste se to vrátilo zpátky, kdyby jste měli současné zkušenosti, jakou pomoc byste tenkrát přivítali, aby to pro Vás bylo příjemný a nebo bezpečný?

Když mi jsme byli, nebyli jsme v přípravě, která se vede dneska. Je to dnes ještě lepší, jezdí na dva víkendy, kde se trošku. Ale já osobně se přiznám, že ani nevím, zda by mě na to něco připravilo. Já si o tom můžu mluvit hypoteticky, rozumně, všechno budu vědět, a když přijdu a budu do toho vtažená, tak je to úplně něco jiný ho.

A bylo by něco, co by Vám pomohlo zvládnout to líp, protože jsem měla pocit, že tak pro Vás nebylo příjemný, necítili jste se v tom dobře s manželem. Ale zda by bylo něco, co bychom mohli v budoucnu pěstounům říci, tohle to můžeme využít, se osvědčilo u jiných pěstounů, je něco, když přijde řeč na tu rodinu na ty kontakty?

Jakoby, aby to nevypadalo, že jsme nějak domluvený, ale my, nás hrozně zklidnilo a rozhodně pomohlo, až ten váš přístup. My jsem se nechali zmanipulovat tou sociální pracovnící Vašíkovou a možná tohle, kdyby v té přípravě bylo, jaký máme práva co můžeme a co nemůžeme, to mi jsme vůbec nevěděli. Takže, když ona nám řekla, že to takhle má bejt, až když jsme se setkali s Váma, tak to tak být nemusela ani to tak být nemělo. To by být nemělo, s tím by se neměli pěstouni potýkat.

Takový to, asistovaný první kontakt, vymezení hranic s tou mámou, říci si to někde na neutrální půdě, to máte pocit, že to může těm pěstounům pomoci a i tím těm rodičů?

Nám se stalo, že nás ta V. sociální pracovnice tlačila do toho, že bychom měli jednou za 14 dní jezdit do Rychnova, což je pro nás docela kus, a vozit tam to dítě za tou mámou. My jsme si říkali, že to tak asi má bejt a tak to bude, že to tak nemusí být, ale nakonec jsme zjistili, že to tak není, nemusíme dělat, že ten zájem má být o těch rodičů. Né, že nejsme povinni někam to dítě dovážet. Kdyby mi řekli, že má máma jezdit k nám domů, tak já bych jí pustila. Protože bych si myslila, že to tak má bejt. Tyhle informace, já jsem prostě neměla. To jsem opravdu nevěděla. To nám neřekli nikde. To je špatně.

Protože ten člověk jde s otevřenou náručí, a to dítě chce, tím by si mohl poškodit rodinu s tím, protože to jsem se zlobila, to mi vadilo, to se mi nelíbilo. Protože ta sociální pracovnice řekla, to je odborník, tak jsem si myslila, tak to je, to v tom státě nastavený. Tak mě nenapadlo, že by to mělo být jinak.

Chybí vlastně to provázení, chybí pravidla, ty vlastně nejsou a nikde jste si je nemohla dočíst, záleží na tom, jak bude s Vámi pracovat a na koho narazíte? Přesně tak,

My jsme se dostali do situaci, že to byla jak koubojka, že setkání s tou matkou, to nás vezli x km. I sociální pracovnice byla nervózní, nevěděla kam jedem, do nějakých lesů, kdy jsme vystoupili, to bylo jak nějaké komando, prostě jak z nějakého blbého filmu mi to přišlo, myslela, ani by mě to ve snu nenapadlo.

Pro nás velký štěstí, že měl V. svoji sociální pracovnici a pak vy jste dostala na starosti nás, to pro nás byla hrozná úleva. Pak jsme zjistili, že je všechno jinak. My jsme to fakt, pak dělali, jak ona nám to řekla.

Vy máte kolem sebe přátele, kteří jsou také pěstouni a oni už procházeli trochu jinou přípravou a zkušeností než máte vy. Vy můžete posoudit, který model by byl příjemnější pro pěstouny, rodiče i ty děti?

Oni mají lepší přípravu, než jsme měli mi, určitě a možná na něco je to výhoda na něco je to nevýhoda, a oboje dvoje měli hodně informací nás.

Sdílení a předávání informací je pro ně daleko přínosnější? Vím, že mi pěstouni říkali, že v tuhle chvíli již nechtějí jezdit na setkávání pěstounů, že se cítí být více rodina, že se cítí být více spjati sami se sebou, že dítě je traumatizováno těmi zážitkami na setkání pěstounů. To je jen postoj, kteří pěstouni někteří mají, druzí naopak si uvědomují tu jinakost těch dětí, jsou s ní smířeni a naopak je to pro ně posilující, že jsou tak jako normální i s tou jejich jinakostí. Jak to máte vy?

My to máme tak, že jsme byly asi na 4 setkání, tři setkání probíhali v celku v pohodě. Kdy jsme byli na posledním setkání tak Vašík prostě nechce do ty komunity patřit, hodně to jako řešil, brečel, protože už jsme tam byli s přátelelema, který už jedno dítě má a další jsou v přípravě, v podstatě se pro něj, tak nic moc nezměnilo, akorát tam bylo daleko víc, těch rodin. On to hrozně těžce to nesl, chtěl od odtamtud odjet, nechtěl tam bejt. Zvládli jsme to, užili jsme si nakonec pěkný víkend, ale pro něj to bylo traumatizující. Jemu to vadí, jemu vadí, že třeba my jsme si v určité fázi vymysleli pohádku, že byl v domečku, že my jsme tam přišli, on se nás hrozně líbil, že si vybral tatínka, protože on je hrozně vázaný na manžela a tak takovou bajku, a tuhle a nějak na to přišlo, a já jsem pronesla jako, bylo to o dědech z děcáku, a já jsem taky pronesla, že je taky z děcáku, ale on se úplně zděsil, a řekl, já jsme taky z děcáku", a já jsem říkala, a co sis Vašíku myslel, vždyť já jsem z toho domečku.

On si to vytěsnil?

On ví, že je z děcáku, on si to vytěsnil, on těžce nese i druhého chlapce, kterého mají naši kamarádi. Tak on prostě dlouho nepřijal, nechtěl s ním kamarádit, a do dneška tak jako by

opovrživě, a kolikrát říkal, Martin je z děcáku, tak jako, by přitom ví tak zvláště se přitom chová, on to tak zvláště chová a to nechce. Chce bejt náš.

Já si stejně myslím, že přijde doba, kdy nám řekne, jako by, že není můj, že mi to v pálí, už teď máme mi dva spolu třetí plochy, a to nebude dlouho trvat, kdy mi v pálí, co mám já říkat, že nejsem jeho máma, on je velice chytrý. A chytlavý taky. Všechny negativní kamarády, tak to je jeho.

Za to období, kdy Vašíka máte u sebe můžete zhodnotit, jestli je lepší, když máte životní zkušenost s výchovou dětí nebo to není potřeba pro pěstounství?

Můžu srovnávat, myslím, si, že je to dobrý, mít zkušenost s výchovou děti už, je i dobrý, že už nejsme úplně mladí rodiče, že jsme již starší, že lecos skousnu jinak, než bych byla mladá, Že bych na to šla hr, hrozně bych věci tlačila někam kam bych neměla, a že bych možná udělala víc škody než užitku a tady už mám trenéra, 20letou dceru, ta už nás natrénovala ta nebyla jednoduché dítě, pro mě je to důležitá zkušenost, že prostě nemusí bej ty děti, protože jsou odjinud, problematický. My máme dvě vlastní děti, jedno šíleně problematický, druhý strašně hodný, tak máme dva vzorky, takže jako by, nevím čím by nás musel Vašek překvapit, aby předčil naše první dítě. Takže jako pro mě je to hodně důležitý, že ty zkušenosti jsou super, jsem se na těch setkání pěstounů jsme se setkali s tím, kdy tam rodiče řešili to pěstounské dítě, řešili takový blbosti, že leze sourozenci do pokojíčky a rozhází mu pokojíček, to naše děti dělaj úplně běžně, ani to pro mě nejsou věci, co musím řešit, jako zásadní věci prostě, takže to srovnání je důležitý, pro mě tedy jo.

Je pro Vás důležitý, že se vlastně V. stal součástí Vaší rodiny? Z toho co říkáte, je jasně patrné, že je součástí rodiny. Myslím, že s ním počítáte, že ho bere jako svoje třetí dítě. Chtěli byste to jinak? Jako že by u Vás byl po určitou dobu, pak by odcházel a podobně? Nebo to máte nastavený na tuto formu?

No asi to máme nastavený na tuto formu, neumím si to dost dobře představit, ale když by to nastalo, tak asi by mu to i člověk i přál, já tam někdy vidím, že on prostě, že není náš. Já to tak nemá, to jsem sama ze sebe překvapená, nevěděla jsem, že to dítě budu mít ráda jako svoje vlastní děti, mám, mám a dokonce bych mohla říci, že jsem ho porodila, že nemá ten problém, ale když se to vezme zpětně, tak zase si říkám, až tohle všechno bude řešit, kdyby se máma třeba napravila, byla dobrá, já bych mu to přála. Já si myslím, že je to hendikep těch dětí.

Jestli tomu dobře rozumím, pokud by odcházel, muselo by to být jeho přání? Ano tak. Jeho vůle, že by někdo rozhodl za něj, že je to přestupní stanice?

To nemůžou nikdo těm dětem ani udělat. To dítě je u nás jako by od malička.

Takže počítáte s tím, že se k vám bude vracet jako domů? I když bude někde na cestách v dospělosti?

Šetříme mu do budoucna, až se bude rozdělovat majetek tak počítáme i s ním. A to ještě nevíme co může být všechno ..., když do předu se říká, co kdo, máme tři děti

Kdybychom to nyní celé shrnuly, dala byste dohromady nějaká pravidla, pro pěstouny, co by měli vyžadovat, po té vaší zkušenosti, po té sociální pracovníci, aby ten kontakt, když už je zájem z biologické rodiny, ať ze strany prarodičů sourozenců nebo přímo rodičů, co by měli požadovat, aby měli zajištěno? Co by bylo potřeba, aby to bylo příjemný pro všechny, aby se to ustálo?

Podle mě, prostě začátku ustanovili nějaké pravidla který maj bej, se kterýma se pak dá různě, když ty lidi se od začátku neznaj, tak prostě musí být nějaká pravidla na kterých se všechno postaví, pak se to dá změnit, pak se to dá udělat nějak jinak, já prostě to vidím, jenom v tom, aby ty lidi měli co největšího pomocníka v tý sociální pracovnice, která jej tím provede a poradí jim, správně.

Takové to provázení, vůbec v tom začátku. To jste vnímala jako velmi důležitý, takový rok?

Rok možná dva. My jsme nic nevěděli, měla jsem skončit v práci ze dne na den, v těch zaměstnáních s tím nemají žádné zkušenosti, hromada věci, Jak žádat o mateřskou, pak nám řekli, že nám ho zase nedaj, já jsem rozvázala pracovní poměr mezi tím mi řekli, že nám dítě nedaj, já bych byla nezaměstnaná, ne vlastní vinnou. Prostě, někde nám něco řekli tak jsme to udělali a vzápětí řekli něco jiného. Tohle si myslím, že by mělo bej, aby si to sedlo, ty lidi se měli na koho obrátit a nepřipadali si hloupě kolikrát.

To si myslíte, že nefunguje?

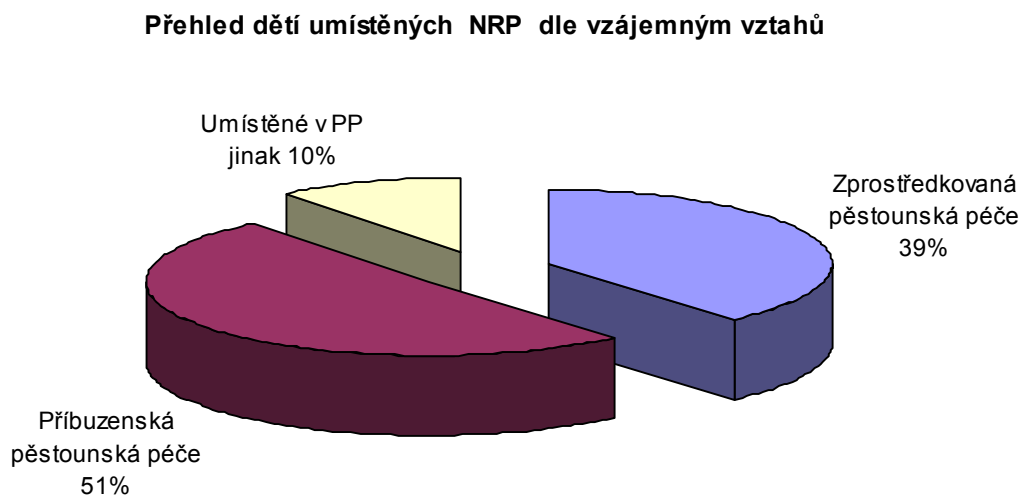
Nevím, zda dneska, já již jiné zkušenosti s jinýma pracovnícema nemám, Ale když jsme byli na těch pár setkáních pěstounů, tak v podstatě, si až tak lidi nestěžovali.

Kdyby existovala, vím že existuje Salinger, Stopa Čápa, organizace pro pěstouny, jak byste to vnímala, vy jste nyní zkušená pěstounka, předáváte své zkušenosti kamarádům a známým, myslíte si, že pěstouni potřebují svoji organizaci? Svoje středisko, kde by získávali svoji podporu?

Myslím si, že by to bylo dobrý, protože to sdílení je strašně fajn a důležitý, ty lidi si mezi sebou poraděj daleko líp, když si předají zkušenosti, to jak oni to maj, my máme zkušenosti sluchově postižené dítě, tak máme zkušenosti tam o tať, že setkání jsou hrozně přínosný jsou hrozně fajn, nejen že odborníci pomůžou, a ty lidi ze života svého dokážou poradit a pomoc. Myslím si, že by to bylo fajn.

Děkuji

Graf č. 1: Přehled dětí umístěných v NRP dle vzniku vzájemných vztahů dítěte a náhradního rodiče

Popis:

- 1) 39% dětí umístěných v pěstounské, poručnické a předpěstounské péči na základě zprostředkování
- 2) 51% dětí umístěných v pěstounské, poručnické a předpěstounské péči, které jsou v příbuzenském poměru s náhradním rodičem
- 3) 10% dětí umístěných v pěstounské, poručnické a předpěstounské péči jinak bez určení vztahu dítěte k náhradnímu rodiči.

Dotazník č.3 – VZOR

Vysvětlivky pro vyplnění: Soubor otázek je určen pro všechny děti uvedené v dotazníku č. 2.

Každé dítě či sourozeneckou skupinu označte stejným kódem, jako v dotazníku č. 2

Kód dítěte	Hana
-------------------	------

Forma zájmu/nezájmů rodičů dítěte před umístěním do PP

	otec	matka
Primární nezám (opuštěné ve zdravotnickém zařízení, hrubé zanedbávání základní potřeb dítěte, jak biologických tak psychických aj.)		
Nevyslovili svůj nezám, ale chovají se tak	X	
Projevují pouze teoretický (formální) zájem		X
Vyslovili svůj souhlas se zprostředkováním NRP		
Otec neuveden v rodném listu (zcela anonymní nebo formální zájem projevuje)		
Soud vyslovil nezám rodičů		
Jiná forma (uved'te).....		

Důvody vedoucí k odebrání dítěte a jeho umístění do NRP

	otec	matka
Omezení či zbavení zodpovědnosti rodičů		
Bezdomovectví	X	
Neznámého pobytu	X	
Nedostatečná péče způsobená závislostí rodičů (alkohol, drogy, gamblerství)		
Výkon trestu (trestní stíhání)		
Odložení nebo opuštění dítěte		
Nedostatečná péče rodiny tzv. sociálně slabá	X	X
Úmrtí rodičů (jednoho či obou)		
Jiné (uved'te).....		

Stav rodičů v době řešení situace dítěte

	ano	ne
Manželé, žijí ve společné domácnosti		
Manželé, nežijí ve společné domácnosti		
Partnerský vztah, žijí ve společné domácnosti	X	
Partnerský vztah, nežijí ve společné domácnosti		
Rozvedeni, žijí ve společné domácnosti		
Rozvedeni, nežijí ve společné domácnosti		
Ovdovělý rodič (matka)		
Ovdovělý rodič (otec)		
Osamělý rodič		